

50910

MAGYAR ÍRÁS

IRODALOM

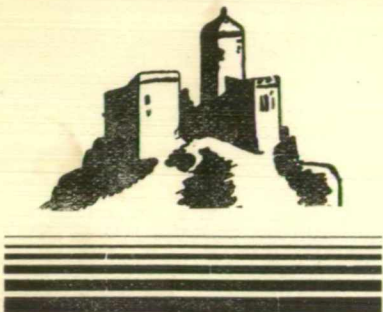
MŰVÉSZET

KRITIKA

1937 JANUÁR

ÉVFOLYAM

1. SZÁM

MAGYAR IRÁS

Irodalmi, művészeti, kritikai társadalmi folyóirat és figyelő.

Megjelenik július és augusztus kivételével minden hónapban.

Kiadja a szlovenszkói Kazinczy könyv- és lapkiadó szövetség, Tormalja.

Előfizetési ára egy évre 80.— KČ- 18.— P., 400.— lei, 144.— dinár.

Egyes szám ára 8.— KČ, 2.— P, 40 lei, 15 dinár. A Kazinczy Könyvbarát Társaság tagjai tagdíj fejében kapják a lapot.

A kedvezményes előfizetéséről felvilágosítás a boríték 3. oldalán

VI. évfolyam

1. szám

1937. január

TARTALOM

	Oldal
TAMÁS MIHÁLY: Szüreti bál	1
REMÉNYI JÓZSEF: Látogatás — A yankee hölgy roko- ko álma	27
TELEK A. SÁNDOR: A fiam — A gép — Gilling-galang	28
SEBESI ERNŐ: Hősi halál	31
SZALATNAI REZSŐ: Levél a lázból — Esőben	36
DEMJÉN FERENC: Éjjeli kirándulók	38
SIMON MENYHÉRT: Egy tiszaháti magyar mondja — Munkács	45
PALOTAI BORIS: Illuzió	46
TAMÁS LAJOS: Selyempillangó	52
KAVEC MATUS: Hófuvás (FARKAS ISTVÁN fordítása)	53
KISS LÁSZLÓ: Kisvárosi kép	59
FÉJA GÉZA magyar irodalmi szemléje	60
ÓNÓDY ZOLTÁN: Férfiak fehérben	63
MEZEI GÁBOR: Bach zenéje Szlovenszkón	67
GARZULY GYULA: A mai osztrák líra	70
Kritika	80
Színház, film	87
Rádió	90
A Kazinczy Könyvszövetség hírei	92

SZÜRETI BÁL

I.

Sokáig tépelődött az öreg Sutay, amíg rászánta magát a dologra, hogy elmenjen a főbíróhoz. Még az előszobában is, amíg várnia kellett, néha úgy volt már vele, hogy megfordul, hagyja veszni az egész gondolatát, lesz, ahogy lesz, de ő még se megy be a főbíró úrhoz, mert ha egyszer már bement, akkor — ismerte magát — megindul minden, és ő nem áll meg félúton és vége az ő szép asztalosműhelyének. Már felállt, a kalapja után nyúlt, de Józsi hajdú, aki ott ült a fonott vesszőszéken és a délután kézbesítendő ídézéseket rendezgette, vigasztalással fordult hozzá.

— Tessék még maradni, Sutay úr, a gyógyszerész úr van bent a főbíró úrnál, hamar ki szokott jönni.

Sutay arra gondolt, hogy a főbíróét ezelőtt polgármesternek hívták és mégsem kisebbedett a hatalma, hátha így lesz vele is, hátha nem fog a változás tekintélybeli csökkenéssel járni? Isten tudja. A műhelynek meg így is, úgy is fuccs.

A patikus kilépett az ajtón, roppant vastag szemüveg villogott rövidlátó szemén, a küszöbről visszafordult, fejét egy kicsit előrehajtotta és úgy akart még valamit mondani a főbírónak, de az akkor már áttekintett a patikus feje felett, nézte, hogy kik várákznak még rá, húsos, nehéz balkeze a kilincsen pihent és a szélesre tárt ajtóból szólt Sutay felé.

— Tessék beljebb fáradni, Sutay bácsi.

A kis kövér ember fűgén állt fel a székről, botját és a kalapját a székre tette, ahonnét éppen felállt és sietve, gyorsan lépett be a főbíró szobájába, mintha attól tartana, hogy az utolsó pillanatban gondolja meg benne magát valami és ő visszaszalad, haza, a műhelyébe és örökre elveti a gondolatát annak, amiért most ide eljött.

A főbíró az íróasztalához tért vissza, kopott és tompahegyű barna ceruzát vett a kezébe, idegesen ütögette vele az asztal lapját, de mosolygó kedvességgel szólt Sutay felé.

— Tessék helyet foglalni és mivel szolgálhatok?

Sutay előbb megnézte a bőrfotel ülését, azután leült. Ahogy így ült, alig mutatott kevesebbet annál, mint amikor állt. Kabátja zsebéből nagy fehér zsebkendőt húzott elő és a homlokát törölgette.

— Úgy van az, kérem, főbíró úr, hogy én hosszú gondolkodás után jöttem el ide. A dolog ott kezdődött, hogy tavaly tavaszon, amikor már csak két segéddel dolgoztam, már akkor alig tudtam munkát szerezni az embereimnek. Húztam a dolgot, húztam, reméltem, hogy jön valami munka, pályáztam ide is, oda is, de mindig drága volt az ajánlatom. Hát hogyan lett volna drágább, amikor itt is megnyílt az asztalosárúgyár. Szöllösön is, ahová addig én dolgoztam. Nem lehet kérem ezekkel tartani a versenyt, ezek gépekkel dolgoznak, de ez még semmi, gépeket vettem volna én is, ha másként nem, részletre, de ezeknek több az ismeretségük, mint nekem és nyelveket is beszélnek.

A főbíró egyre sűrűbben ütögette a ceruzáját az asztal lapjához.

— És most mit szeretne, Sutay bácsi?

A városi iktató lépett be a szobába. Kopogás nélkül és a kezében egy aktacsomót tartott. Csinos, fekete bajuszos fiatalember, ráhunyorított Sutayra, mintha azt mondaná, hogy látod, én ide kopogás nélkül bejöhetek.

— Kire szignáljam ezt a csomót, főbíró úr? ... mert ahogy látom ...

A főbíró nem hagyta, hogy végig mondja a mondatot, kivette a kezéből az iratokat, bepillantott.

— Szignálja csak a fordítónak, Lökösy úr, ő majd megmondja, hogy kihez menjen tovább.

Lökösy kuncogott egyet, mosolygás terült széjjel az arcán. A főbíró ránézett és ő is mosolygott.

— Minek örül, Lökösy úr?

— Annak kérem, hogy Pista bácsi megint milyen dühös lesz, ha meglátja, hogy mennyit kell neki lefordítania.

A főbíró legyintett.

— Ne féltsen maga Pistát, ő csak a velejét szedi ki az aktának és csak a velőt fordítja ... nem kell őt féltetni ... no, de most már szedje magát, mert sok a dolgom és Sutay bácsival se végeztem még.

Ez az utolsó szó Sutaynak szólt, hogy fogja rövidre a hátralevő mondkáját. Ahogy az iktató eltűnt az ajtó nyílásán, Sutay nagyot sóhajtott.

— Nem részletezem a dolgot, mert látom, sok dolga van a főbíró úrnak, csak annyit mondok még, hogy tavaly nyáron egy segédet kellett elbocsájtanom, tél beállta előtt a másodikat is. A tavaszt az inasommal ketten vártuk, de munka még kettőnek való is alig akadt.

A főbíró arca leplezetlenül vált keserűvé, Istenem, gondolta, ha az a sok baj és keserűség, ami itt kitérül az én szobámban, ha ez mind az én segítségemre várna ...

— És most mit lehetne tenni?

Ezt csak azért kérdezte, hogy elejét vegye a további panaszömlésnek és rávezesse Sutayt a tárgyra. Sutay rövid karját maga mellé lendítette, őt újabb csomóba szedte, úgy magyarázott.

— Kérem, éppen erről van szó, hogy mit lehetne tenni? ... én már tudom, hogy mit lehetne tenni.

A főbíró biztatta.

— No mit, Sutay bácsi?

— Hát azt kérem, hogy megvan a városnak az a Ligetje ... hiszen tudja, főbíró úr, hogy milyen elhagyatott hely itt a város belterületén ... hát én arra gondoltam, hogy azt az épületet ott a Ligetben szép rendbehozzatom, kicsinosítanám és azt csinálnék bele, ami volt is benne valamikor.

A főbíró ébredő érdeklődéssel nézett az öreg asztalra.

— Mi volt benne?

Fiatal ember volt a főbíró, nem is a város szülötte, hanem csak ide vetődött és úgy lett főbíró, hogy igen alkalmas ember volt a főbírószékre. A város régi dolgait nem igen ismerhette. Sutay szemében a nagy tervek lángja lobbant ki.

— Vendéglő, kérem, főbíró úr ... vendéglőt ...

A főbíró csettentett a nyelvvel.

— Ejnye, ez nem is rossz gondolat, Sutay bácsi ...

Sutay most már felélénkült, hiszen látta, hogy a terve nem is talál olyan nagy ellenkezésre, mint ahogy számította.

— Bizony vendéglőt, főbíró úr ... szépen rendbe hoznám az épületet ...

igen nagy munkával járna, mert tán tíz éve lakatlan... és a Ligetet is rendbehoznám...

— Na és...

Sutay meghökkent.

— Igen, hát csak arról van szó, hogy a város megengedje

A főbíró arca a menyezet felé révedezett és úgy beszélt, mintha csak saját maga kedvéért beszélne

— Attól függ az egész, hogy mennyi bért tudna kapni érte a város.

Sutay fürgén állt fel a fotelból és egészen közel ment az íróasztalhoz.

— Bétről az első öt évben szó sem lehet, mert hogy én rendbehoznám az épületet is, a Ligetet is... öt év után, az más, akkor beszélhetünk a berről is... hát nincs igazam, főbíró úr?

A főbíró ekkor már arra gondolt, hogy tizenkettőkor igazgatósági ülése van a szövetkezetben, oda most okvetlen el kell mennie. Felállt a székről és Sutay előtt állt meg, két kezét az öreg asztalos két vállára tette, kicsit el is érzékenyedett, amikor arra gondolt, hogy az idők rohanása milyen váratlan örvényeket kavart fel az apró sorsok sima tükrén.

— Hát tudja mit, Sutay bácsi?... készítse el a kérvényét, írja bele, hogy mit akar és azt is, hogy mit tud adni... a többi majd itt elintézzük. Még a héten bemenne a tanácsba, azután a képviselőbe és ha minden jól megy, őszre már meg is nyithatja a vendéglőjét. Jó lesz így, Sutay bácsi?

Sutay mondani akarta, hogy jó, de hát ő nem számított ilyen könnyű sikerre, hiszen az ember mindenütt bajokba, akadályokba ütközik. De ha már így van, annál jobb. Hálásan és elpirosodó szemmel nézett fel a főbíróra és ahogy kifordult az ajtón a nagy sietésben, a kalapját, a botját is a széken felejtette. Józsi hajdú szólt utána.

— Sutay úr, itt tetszett felejtetni...

Sutay visszanézett.

— He... he... látod Józsi fiam, ilyen az öreg ember esze...

Lent az uccán éppen szombati csend volt és Sutay fejében, ahogy végighaladt az üres járdán, egyre a készülődő vendéglő terve forgott. Olyan kis családi vendéglő, úgy gondolta, ahol jóízű ételeket adnak, nem sokfélé, de sokat és jót, meg bort is jófajtát, pincehideget, mert úgy tudja, pince is van ott az épület alatt, kint a Ligetben. Az, hogy asztalosmester volt eddig, most meg egyszerre roppant kanyarodással korcsmáros lesz belőle, Istenem, ez nem is olyan nagy dolog és nem nagy szegény. Kivált, ha az ember tisztességgel kezeli majd a ceruzát.

A Richter vendéglője előtt haladt el, már el is ment az ajtaja előtt, amikor mégis visszafordult. Bemegy, persze, hogy bemegy, eddig csak úgy ment be a maga kedvéért, a pohár sörért, de most megy, hogy körülnézzen és hogy az üzemet tanulmányozza. Richter ügyes ember, jól megy a boltja, lehet tőle egyet-mást ellesni. Csak Isten őrizz, el ne árulja a szándékát, mert még kinézi őt Richter, mint konkurrenset. Most még nem tud a dologról senki, csak a főbíró, most még nyugodtan bemehet.

— Jó napot, Richter úr!

Richter a söröscsap mellett állt. Keze elfordította éppen a csapot és egy megbarnult fakéssel leszelte a fölös habot a tele pohárról. Sutay hirtelen ezt is jól megnézte magának, hogy ezt így kell csinálni, majd ő is pontosan így csinálja.

— Jó napot, Sutay bácsi... jöttünk leöblíteni a fűrészpont, mi?

Sutay ravasz pislogással nézett a kis zsidóra.

— Na igen... valami ilyesmi... adjon egy korsóval, Richter úr.

Richter még előbb helyre vitte a vendégnek a tele pohár sört, azután korsót vett le a stélázsiról és a csap alá helyezte. Vékonyan, habosan ömlött a sör a csap szűk nyílásán, volt idő még egyébre. Odalépett a Sutay székéhez, megállt mellette, félkönyökkel a szék támlájára hajolt.

— Mi újság, Sutay bácsi?

— Mi jó lenne?

Richter viccesen nevetett fel.

— Valami csak mégis akad tán?

Erre már Sutay is elnevette magát. Persze, hogy akad, az ember nem hagyja magát, elmúlt már hatvan esztendő, valamikor nem számolt avval, hogy a hatvanon túl kezd el új foglalkozást. De ha az idők váltóztak, nem tesz semmit, változni kell az idővel. A bajusza alól szólt ki.

— Legfeljebb az a sör, ami mindjárt itt lesz az asztalomon.

Richter elfordult, a csap felé nézett, a pohár már szinte színig volt. A sön-téshez lépett, rázogatta a csap fogantyúját, hogy kevesebb habot adjon. Most az öreg Sutay kezdte.

— Hogy megy a bót, Rikter úr?

Richter a fejét féloldalt csavarta, keserűség lepte el az arcát.

— Hát még ezt is kérdezni kell?

— Na csak kérdem... sok söre fogy most, tudom, ilyen melegbe...

— Fenét fogy sok... lassan már a cseh urak is a borra szoknak, pedig amikor ide kerültek, hej, de tudtak fogyasztani.

A másik asztalnál a járási útmester szopogatta a sörét, csendben, élvezve, de erre felfigyelt.

— Mi az, Richter úr, kevesli a sörfogyasztást?

— Óh, kérem, dehogyis, csak megállapítom, hogy kevesebb...

Az útmester makacskodott.

— Szóval kevesebb... mert tudnék adni egy igen jó tanácsot, amivel emelhetné a sörfogyasztást.

Az útmester itt megállt, várta, hogy Richter érdeklődjék, de az ravasz mosollyal törölt le egy csepp vizet az egyik asztalról. Sutay ellenben komolyan érdeklődött, nem lehet tudni, gondolta, honnét kap jó tanácsot, és neki most jól jön minden tanács.

— Hogy kérem?... no, ejnye, ez érdekel.

Az útmester cigarettát sodort, még megnyálazta és csak azután szólalt meg.

— Úgy kérem, hogy kevesebb habot kell adni a pohárba és több sört... mingyárt emelkedni fog a sör fogyasztás... he... he... igazam van, Richter úr?

Richter fölényesen legyintett az útmester felé.

— Ez kérem, már nem új, ez a Székely doktortól ered, ez a szellemes vicc... Könnyű az uraknak viccelni, mert csak meg kell inniok a sört, de nekem kérem, ebből kell megélnem.

Sutay már nem is figyelt a végére, mert hiszen őt a vicc nem érdekelte, neki most sokkal komolyabb dolga van folyamatban. Sietve fizetett és ment a dolgára. Kint a Petőfi-uccán meleg nap fogadta és a Bakó-ház ablakaiból a szemébe villant vissza a nap fényessége. Ejnye, valamikor ő csinálta ezeket az ablakokat a Bakó-házon, akkor még fiatal mester volt és kezdő és jól

Jött neki olyan gavallér úr, mint ez volt, aki nem is alkudott, csak annyit mondott, hogy jó munka legyen. Hát jó is lett a munka, meg lehet még most is nézni, harminckét esztendő után is. Csak a csapjai korhadtak el néhol, de hát erről ő nem tehet, mert rendszeresen kellett volna mázolni, legalább minden öt esztendőben, akkor nem korhadtak volna el.

Otthon egyenesen a első szobába ment, aztán kinyitotta a konyhába nyíló ajtót és onnan kiáltott ki.

— Béluska, gyere csak be!

Nem látta Béluskát, de tudta, hogy ott van a konyhában. Ez a hely volt a kedvenc helye Béluskának, azóta, hogy leérettségizett, utána elment az egyetemre orvosnak, de az első évet oly kevés eredménnyel végezte el, hogy a másodikhoz már nem is volt érdemes elutazni. Nem is utazott el, hanem az apja műhelyében foglalatostkodott, amikor kedve volt erre. Úgy gondolta, hogy felszabadul az apja mellett, és egyelőre asztalos lesz, később majd esetleg meggondolja, hiszen még akkor is ráér visszamenni az egyetemre. Az érettségi bizonyítvány nem vész el, ezt megszerezte, ha nehezen is, de becsülettel.

Hosszú, vékony fiú volt, jóarcú és lányos, lanyha és kényelemszerető. Eddig is, hogy hazatért a városból, ingujjban üldögélt a konyhában és nézte az anyja tevékenységét.

— Nézd, Béluskám, írunk egy kérvényt a városhoz a vendéglő ügyben.

Béluska nem kérdezett semmit, tudta miről van szó, hetek óta családi ügy volt náluk a vendéglő.

— Mamukát ne hívjam?

Sutay felnézett rá, neki mindig fel kellett rá néznie, a fiára, mert az nagy volt és sovány, ő pedig kicsi volt és vastag.

— Minek? Vele már mindent megtárgyaltam.

A kérvény hamar elkészült, mert szépen és gyorsan tudta Béluska a betűket rakni egymás mellé.

— Hány óra, nézd csak meg.

— Féltizenkettő.

— Tyűh, akkor hal sietek, még be is adhatom az iktatóba.

Béluska jó akart lenni az apjához, mert arra gondolt, hogy kint milyen meleg van.

— Elvigram talán én?

Sutay mogorván nézett a fiára.

— Dehogy is viszed, ezt magam akarom beadni... hisz ez nem olyan egyszerű dolog.

Pedig hát egyszerű dolog volt, Lökösý szó nélkül vette át tőle az írást, szó nélkül ütötte rá az iktató-pecsétet és csak akkor szólalt meg, amikor bele-nézett a kérvénybe, hogy be tudja írni az ügydarab tárgyát az iktatókönyvbe.

— Ejnye na, Sutay bácsi, csak nem vendéglőt csinál? No, de ilyet! Oszk kint a Ligetben... jó hely, biztosan jó hely, erre nem is gondoltam volna.

Sutay ravaszul hunyorgott a szemével és boldogan ringatta magát a széken.

— Úgy van az, tetszik tudni Lökösý úr, hogy az ember kínjában mindenre gondol. Nem megy az ipar, hát erre gondoltam. De igen kérem Lökösý urat, tartsa titokban az ügyet, nehogy valaki megszagolja és rámlítálja.

Lökösý két kezét az égre emelte, azután két tenyerét összekulcsolta, mint a pap az imánál.

— Hogy is gondol ilyet, Sutay bácsi? Ez hivatalos titok.

Sutay felállt, indulni készült, hiszen még sok dolga van ezzel a vendéglővel és mindjárt bele kell fogni, mert utóvégre valószínűtlen, hogy meg ne kapja a város hozzájárulását.

— Hanem azért, ha jól megy minden és sikerül a dolog, Lökösy úrnak tíz percent engedményt adok az első évben az után, amit az én vendéglőmben fog elfogyasztani. Tíz percentet...

Lökösy hirtelen arra gondolt, hogy ez nem is olyan sok, mert van hely, ahol ő hitelbe is kap inni, ami pedig neki több engedményt jelent végeredményben, mint a Sutay tíz percentje. De azért megköszönte és megígérte a támogatását.

Ebédnél apróra megbeszéltek mindent, hogy hogy lesz, hogy Sutayné lesz a konyhán, fogadnak még egy lánycelédet segítségnek, Béluska fog fel-szolgálni, vagyis ő lesz a pincér és Sutay lesz a fizető, ennek nem kell olyan sokat szaladgálni, ezt megbírnja tenni ő is. Jó az, hogy a családból kerül minden, nem kerül idegen erő az üzembe, mert arra rá kell csak fizetni, meg meg is lopják az embert. Jani jó lesz borosfiúnak, ő ugyan eddig asztalosinas volt, de kiúzen majd Sutay Macsolára az apjának, hogy váltóztak a dolgok és utóvégre a vendéglős ipar van olyan jó, mint az asztalos ipar. A Jani apja biztosan bele fog nyugodni, különösen, ha az eddigi szolgálatot is be-tudatja az ipartestületnél.

Azt nem mondta el Sutay a feleségének se, de még a főbírónak is csak az elejét, hogy ők, már mint a vele egykorú öregemberek emlékeznek még arra, hogy valaha régen volt a Ligetben már vendéglő és ő utána nézett szép titokban az akkori italmérési engedélynek és holtbiztosra megállapította, hogy ez a régi italmérési engedély, amely akkor a város nevéén állott, ma is a város nevéén áll és nem kell egyebet tenni, mint bejelenteni a fináncoknak az italmérés megkezdését és már is lehet mérni bort, sört, mindent, amit akar. Titkolta ezt Sutay, mert azt gondolta, hogy ha nyilvánosságra kerül, akkor egyszerre felveri a tanács a bérletet, meg aztán akkor egyszerre akad más pályázó is. De így, ha senki se tud róla, nem fog senkinek eszébe jutni, mert hiszen a tanácsban csupa fiatal ember ül, azok meg nem emlékezhetnek a régi Ligeti vendéglőre. Ha majd aztán kézben lesz a bérlet, akkor előáll vele, akkor már nem tehetnek semmit, mert a Ligettel velejár az engedély is.

Sutay elégedetten gondolt magára és az eszét dicsérte titokban. Nem is gondolt arra, hogy nem az eszét kellene dicsérnie, hanem az időket, amelyek ilyen körmönfonttá és előrelátóvá formálták az egyszerű iparosember eszét is.

Szerencsére simán haladtak a dolgok előre, a tanácsban maga a főbíró adta elő a Sutay kérelmét és a tanácstagoknak tetszett a dolog. A Liget csakugyan elhagyatott hely, nem fog ártani, ha kézbe veszi valaki és rendet csinál az elvadult bokrok és fák között, ahová már csak a serdülő diákok és az ucca hirtelen társult szerelmesei jártak. Egyedül Goldner szólalt fel a do-logban, aki az ipartársulatnak volt a főnöke. Ő is inkább mosolygott, de a kötelező fontoskodást nem hagyta el.

— Mindenesetre tudnunk kell pontosan, hogy az egész Ligetre vonatkozik-e a Sutay úr kérelme, vagy csak a Ligeti épületre, mert kérem...

Nem tudta befejezni, mert a pápaszemes ügyvéd, Eckstein doktor a szá-vába vágott.

— Ugyan hagyja, Goldner úr, ha az egész Ligetet bérlí is Sutay, nem

lesz bolond, becsukni a kapuját, örülni fog, ha betéved hozzá valaki, mi pedig örülhetünk, ha rendbe hozza a Ligetet.

Sutay kint ült a folyosón, a lépcsőfeljárt melletti falócán és a tanács-
tagok egyenként vonultak fel előtte. Azután, amikor bezárult a tanácssterem
ajtaja, elővette a zsebkendőjét és megtörülte verejtékes homlokát. Amíg
bent a tanácskozás folyt, addig ő kint újságot próbált olvasni, de nem ment
az olvasás, így a noteszét vette elő és abban számolgatta az előrelátható
tőkebefektetés nagyságát. Volt valami kis pénze, egy kis háza is volt, arra
szívesen fog adni a bank, mert még tehermentes és csak az első évet bírja
erővel, ő olyan bort fog adni és olyan ételeket fog főzni az asszonya, hogy
egy év se telik bele és híre lesz a Sutay vendéglőnek. Csak még a nyarat
tudja elcsipni, a nyár végét legalább, amikor jobban özönlik majd a nép a
fák hús árnyéka alá.

Riadt tekintettel állt fel a lócáról, amikor a tanácssterem felől Goldner
közeledett, a főnök. Már messziről virult az arca és belecsapott a Sutay
tenyerébe.

— Osztán, hogy is lesz nálad a bor, Józsi? Öt korona? Hat korona?

Sutay hirtelen nem tudta, miről van szó.

— Mi, mi ez? Már letárgyalták?

Goldner arcán megfeszült a bőr.

— Már mehetsz. Megkezdheted a nagytakarítást abban a hodályban.

— De hiszen még a képviselőtestület...

Goldner hátra legyintett roppant tenyerével.

— Ej, a képviselő, az csak azt mondja, amit mi a szájába adunk... ha
én mondom, mehetsz nyugodtan haza.

Ment is Sutay, de nem hazament, hanem Nagy Ferenchez, a kőműves-
sógorához. Úgy gondolta, hogy ami kőműves munka szükséges, azt a sógo-
rával végezteti el, ez így tán olcsóbb lesz, meg inkább adós maradhat neki.
Az ablak-, ajtójavításokat megcsinálja maga is, a szobafestő munkát meg
majd Baniékra bízta. Nagy lóköttők, de úgy dolgoznak, mint egy-egy kisisten.

Ott terült el a Liget a város szélén, kicsit félreesett a város szívéből, de
remélni lehetett, hogy a jó italért oda is elfáradnak az emberek. Ahogy együtt
mentek a sógorral, magában azt számítgatta, hogy mire számíthat, mint törzs-
vendégre. Lökösre biztosan, mert annak már ígért is tíz percent engedményt,
meg az hoz is magával majd cimborákat, azután a városi fordítóra, az nem
ösmer messzeséget, ha jó bort érez valahol, meg a kebelbarátjára, aki ugyan
túlontúl józan ember, az iskolaigazgató, de azért nem szemérmeskedik, ha
pohár van a kezében.

— Itt akarsz te vendéglőt csinálni, Józsi?

Megálltak a nagy épület előtt, amelyen vígan csapkodta a szél az elha-
gyott ablakszárnyakat. A tető még csak jó állapotban volt, de a falak igen
megvedlettek, a falak még jó szilárdan állottak, repedés seholse volt rajtuk,
csak a felületük válladozott meg. Csak a felületük, de alattuk jó kemény kő-
szikla, régen épült, jó malterba fogott. Mint az ő sorsuk itt a világrengetegben.

— Itt hát!

— Mert úgy gondoltam, hogy pajtának jó lenne, jól ki tudna benne szá-
radni a levelesdohány. He... he...

Sutay úgy gondolta, hogy csak hadd nevéssen a sógor.

— Írd össze a javítani valót, cszt ne beszélj sokat.

Nem is beszéltek sokat. Sutay fogta a szallag egyik végét. Nagy Ferenc meg jegyezte a tennivalókat.

— Oszti mikor készülhetsz el vele?

— Mikor? ... Az a pénztől függ.

Sutay a szívetájára csapott.

— Pénz van itt, ne félj.

— Akkor két hét a kezdettől.

— Hamarább nem lehet?

Nagy Ferenc igen felfortyant.

— Hát te mit képzelsz magadnak a mi mesterségünkről?

Sutay enyhítgette a sógorát.

— Csak úgy gondoltam, mert sürgős, nem szabad elfutni hagyni a nyarat.

Nagy Ferenc megint úgy nevetett, mint az előbb.

— A nyár után mégis csak tél következik, a tél után meg újfent nyár.

Megszemlélték mindent és megállapodtak abban, hogy a falak maradhatnak mindenütt, akkor is vendéglőnek készült, amikor készült, nincs sok igazítani való rajta. Van egy nagyobb terem, ez lesz az étkező, mellette egy kisebbfajta, öthatos szoba, ez igen jó lesz a különvendégeknek, a nagyterem mellett a konyha, azontúl még három kisebb szoba, ez jó lesz lakásnak. Egyben el lesznek ők ketten, a másodikban Béluska, a harmadik meg egyelőre jó lesz második kamarának.

Este, ahogy együtt ültek hárman, Sutay, Sutayné, meg Béluska, egyre a tervezésnél tartottak és másnap is és harmadnap is, de jó volt ez így, mert amikor negyednapra a képviselőtestület is megszavazta az engedélyt, minden készen volt az elméjükben, az ötödik nap csak hozzá kellett fogni, ment minden magától. Szerencséje volt az öregnek, mert a képviselőtestület is nagy megértéssel vette a dolgot, nem volt senki ellene, csak Traubkatz, akinek általános sörlerakata volt. De hogy közben kiszaladt a teremből és kint a folyosón gyors ígéretét vette Sutaynak, hogy nála fogja beszerezni a sört, a szavazásnál már ő is buzgón igenelt.

Ugyan még tizennégy napot kellett volna várni, amíg közszemlére teszik ki a határozatot, de másnap azt mondta a főbíró is, meg a tanácsnok is Sutaynak, hogy csak nyugodtan kezdje el a munkát, nem fog akadni fellebbező. Nem is akadt és mire letelt a tizennégy nap, minden ragyogott a Ligeti házban. Jó munkát csináltak a Nagy Ferenc emberei, mert nyoma se volt sehohol a levállott vakolatnak és a falak mindenütt szép mintásan pompáztak. Az ablakszárnyak is mind újak lettek, azok, amelyek már nagyon ócskák voltak és a padló is kifoltozódott és olyan egyenes lett, hogy bátran lehetett táncolni rajta.

Sutay erre a néhány hétre két segédet is fogadott, azok csinálták az asztalokat, székeket. A tányérokat, poharakat az asszony vásárolta meg Béluskával, ment minden simán, csak az abroszok körül volt egy kevés vita. Sutayné a vörösmintás abrosz mellett vitázott, mert, — amint mondta — ő még sehohol vendéglőben nem látott másmilyent, csak vörösmintásat, pedig hát ők voltak az apával egy nyáron a kaszonyi fürdőben, egyszer meg Barkasszón is, no meg tizenhét éve, amikor Munkácsra utaztak a társason, hogy az apja tölgyfadeszkát vehessen a gróftól és megálltak a Vöröskocsmánál, hát ott is csak vörösmintás volt az abrosz. Béluska felvonta a vállát az anyja szavára és enyhe oktatással döntötte el a vitát. Tehette, az ő szemei már sokkal meszebbre néztek.

— Lehet, hogy Kaszonyban és Barkaszón, meg a Vöröskocsmában piros az abrosz, de a prágai Maceskánál fehér abroszról ettem, amikor egyszer ott ettem és a pardubici restiben is, amikor egyszer várni kellett a csatlakozásra. Nekünk most a modern kór követelményei szerint kell berendezkednünk mama....

Sutayné még gondolt arra, hogy mennyivel hamarabb meglátszik minden ételpecsét a fehér abroszon, és istenem, hányszor kell majd azokat mosni, de hát ő már számot vetett azzal, hogy az élet nem vígalom és a munka rabszolgaság, így aztán hamar belenyugodott és Béluskára hagyta a vásárlást.

A plakátok megszövegezését is Béluskára bízta mind a ketten. Igaz ugyan, hogy Sutay eleinte tiltakozott az ellen, hogy Béluska „Sutay ligeti éttermeit” szövegezte bele a plakátba, holott ő mindig „jó polgári vendéglő”-re gondolt tervezettség közben, de a végén mégis belenyugodott a rangbeli emelkedésbe.

— Mondd csak Béluskám, miért éttermei — szólalt meg Sutayné — hiszen csak egy terem van és az se terem igazában?

— Dehogynem, mama, egy terem a nagyterem, egy a kicsi és nyáron a szabadba is asztalokat teszünk ki, ez a harmadik terem. Teljes joggal írhatjuk, hogy „termei”.

A plakátnak csakugyan igen jó hatása volt, mert azon az augusztus-eleji vasárnapon, amikor a megnyitást tették, bőkezű gazdagsággal ömlött be a Liget fáira a nap fényessége, a bokrok tikkadtan enyhültek a magas fák árnyékában, a madarak is árnyékot kerestek, csak az öreg Sutay állt a napon a ház előtt, tisztára kefélt fekete ruhában és nem vette észre, hogy a nap csillogó, kövér verejtekcspepeket indít el kopasz, szép becsületes asztalosfejéről két füle irányában. Béluska az asztal körül tett-vett, ő rajta tiszta új szmoking volt, egyszer volt csak rajta, az érettségi vizsgán. Most a szmoking oldalzsebéből piroscsíkos fehér kendő lógott ki, de azt most örömmel tette oda, mert benne titokban mindig lángolt a vágyakozás a színpad után és most úgy hitte, hogy egy nagy szerepet játszik, valamelyik orosz nagyherceg-nő szobapincérének régen áhított szerepét fogja eljátszani.

Mégis csak Lökösy úr volt az első vendég. Amikor Sutay messzi, a kapunál meglátta, hogy közeledik, ő, meg még három barátja, kicsit a fejét vakarta és arra gondolt, hogy ez rossz jel, hogy elsőnek is kedvezményes vendége érkezik. De már mindegy.

— Jó napot kívánok az uraknak, Lökösy úr.

— Jó napot, Sutay bácsi, nahát hol az a jó bor?

Sutay megállt előttük, félkezével az asztalszélét fogta, mint nemrég a gyalúpadot.

— Milyen bort parancsolnak, Lökösy úr?

— A legprimábbat, Sutay bácsi.

Sutay benézett a nyitott ablakon.

— Béluska! Hozzál egy üveggel abból a Linner-féle furmintból az uraknak... itt kint tetszenek leülni?

Velős úr, a Lökösy egyik barátja a napra nézett, azután a ház falára, azután az egyik asztalra.

— Itt hamarosan árnyékban leszünk, ide leülhetünk.

Béluska hozta az üveg bort és tálcán a poharakat.

— Szervusz Béluska! Thűh, de elegáns vagy!

Velős úr kiáltott így fel és oldalba bökte Béluskát. Béluska kezében meg-

lendült a tálca, de baj mégsem történt, mert hirtelen a másik kezével kapott utána.

— Szervusz... na, hagyj békén...

Sutay ezalatt már az új vendégeket várta, akik gyorsan következtek egymás után. Először Pista bácsi, a fordító, az iskolaigazgató barátjával.

— He... he... Sutay úr, léssuk csak azt a jó borocskát... egy kis jó ecetes borocskát...

Sutay kihúzta magát a sötét ruhában.

— Nálunk nincsen ecetes bor, kérem.

Pista bácsi lehajtotta fejét a mellére, azután felnézett és két kis okos szeme huncutul pislantott Sutay felé.

— Pedig hát ez nagy kár, mert a bor igazi zamata akkor jön elő, amikor már ecetesedni kezd... Tudja Sutay úr, az illó olajok... és újra kacsintott egyet.

Sutay már nem tudta meghallgatni az illó olajok elméletét, mert újabb vendégek elé kellett szaladnia. Traubkatz jött, a sörraktáros, Goldner, a főnőssel Traubkatz hanyagul fogott kezét, az újjai hegyével és egy szélső asztalhoz ült le.

— Egy sört kérek.

Béluska állt az asztal mellett.

— Korsó vagy pohár?

— Pikoló... és elnézett a Liget fái felé. Hiszen ő nem iszik, nem kívánja, de mégis el kellett jönnie, megnézni, hogy kezelik itt az ő sörét. Erre a célra pedig befektetésnek elég egy pikoló is. Béluska rövidesen hozta a sört, páras is volt a pohár fala, hab is volt rajta, jó sűrű, mint a tejszín. Traubkatz a szájához emelte, belekóstolt, öblögette vele a száját. Azután felállt és fizetett. Apró pénzzel fizetett. Sutaynak nem kellett visszaadni belőle, megcsörgette a markában a pénzt, háromszor ráköpött és a hátulsó bőrzsebbe sülyesztette. Goldner felhorkant.

— Mi az, te már mégy is?

Traubkatz könnyedén nyújtotta feléje a kezét.

— Sietnem kell.

Az egyik ablakban a Sutayné feje jelent meg, féldoldalt nézett a vendégek felé és a felemelt kezével, számolásra nyújtott mutatóujjával bökött a levegőn át a vendégek felé: egy... kettő... három... Fehér kötény volt előtte, a konyhából szaladt be a belső terembe, amely még üres volt. Sutay kintről észrevette a feleségét, vörös lett egyszerre az arca és berontott az asszonyhoz.

— Te szerencsétlen, mit csinálsz? Megszámolod a szerencsénket?

Sutayné dadogott és elpirult.

— Nem... nem bírtam megállni, hogy meg ne számoljam őket...

Sutay még haragos volt, de a hangjából meleg derű áradt a társa felé.

— Hát csak ne számolgass.

Kint ezalatt másfele készülődött a napvilág, langyos esti szellő kelt a hegyek felől, felborzolta az abroszok lecsüngő szélét. A vendégek még mindig jöttek, menni még csak Traubkatz ment, Béluska hideg arccal lendült egyik asztaltól a másikhoz. Sutaynak még nem volt sok dolga, mert még senkise fizetett, de azért ő egyre az asztalok körül tevékenykedett, bent a konyhán minden izzott és ha megnyílt az ajtó, jó meleg zsírszag áramlott az asztalok felé. Vendég jutott már a belső szobába is, úgyhogy estére, amikor

megérkezett az Orgován bandája, Sutay úgy helyezte el őket az ajtó mellett, hogy bent is, kint is élvezhessék a vendégek a zenét. Őreg lábai egyszerre érezni kezdték a sok futkosást, különösen a jobb térdébe nyilalott bele a fájdalom, leült hát ő is egy székre, kicsit távolabb a bandától, az egyik árnyékos asztal mellé.

Orgován hangolni kezdte a hegedűjét. Sutay ezalatt titokban a jobb térdét dörzsölgette. Valahogy úgy érezte, hogy neki most nem szabad a vendégei előtt elárulnia semmiféle testi fájdalmát, mert valamelyik még azt gondolná magában: ejnye, ez a vén számár is mibe fogott bele vénségére, holott inkább rendjén lett volna. lefeküdni a hegy alá, a temetőbe, ahol az apja fekszik, meg a nagypapja, még tán a dédapja is, de ezt már nem tudja biztosan.

A Lökösyték asztala felől élénk kiáltásnak hallotta a nevét.

— Sutay bácsi!

Fürgén és könnyedén ugrott fel, a jobb térdé még hasogott egy keveset, de azt elfelejtette.

— Kíván valamit, Lökösyt úr? Vagy Velős úr?

Velős úr bizalmasan hajolt a Sutay füléhez.

— Tetszik tudni, ez a megnyitás igen jól jött egy kis kiruccanás irányában... már mint az asszonyt illetőleg... ennél fogva ma mi itt is vacsorázunk.

Sutay rábólintott.

— Persze...

— Van már vacsora?

— Megnézem, kérem, Velős úr, már biztosan lesz.

Orgován megpityegtetta a húrokat, aztán szép komótosan tette a vonót rájuk. Altató bús magyar nótával kezdte halkán, csodálatos finoman és a hangok enyhe páráként szórodtak széjjel a Liget falombjai között. A konyhaajtó megnyílt és sült húsok édes illata keveredett a hangok párazatával, Béluska állt meg Lökösyték asztala mellett.

— Vacsorázni parancsolnak az urak?

Hideg és kimért volt a Béluska hangja, mint egy igazi pincéré, Velős éppen kortyintani akart a poharából, de a pohár félúton megállt a szája előtt.

— Igen, kérem, vacsorázni parancsolunk... és a dög essen beléd, Béluskám, ha te itt minket urazol... mi az, tán úgy felvitte Isten a dolgod, hogy csak úgy urazni mersz minket egyszerre?

Béluska arca kedves mosolyra derült, a megnyitás óta talán először, mert jól esett neki látni, hogy számára marad minden a régiben.

A többi asztalnál is vacsorázni akartak, az üzem egyszerre mozgalmas lett, Béluska alig győzte hordani a tányérokat, néha már az öreg Sutay segígetni kezdett neki. A bornál kiváltképpen, mert az üveg nyakát mégis egyszerűbb volt megfogni, mint a tányért. A tányértól igen félt, hogy elejti.

A bejárat felől autó fénye villant és ahogy befordulóban a fényszóró elérte az asztalokat, Sutay izgatottan nézett belé.

— Ejnye, vajjon ez ki lehet?

Az autó megállt az asztalok közelében. Ismeretlen urak szálltak ki belőle, hárman is, a sofőrt kint hagyták az autóban és ők a belső teremben ültek asztalhoz. Sutay örvendett, hogy már idegenek is megtalálják a vendéglőjét, nemcsak a városbeliek és amikor megállt az asztaluk előtt, alig várta, hogy megvihesse a jó hírt a feleségének. Béluska felvette a rendelést, va-

csorát kértek és bort, jó bort, féllitert. Béluska is sietett, az öreg is sietett a konyha felé.

— Halló, főúr!

Az új vendégek felől jött a hang, De Sutay pillanatig nem is gondolt erre, hogy ez neki szól, hanem csak ment tovább. Azután mégis arra gondolt, hogy ezek hátha őt hívják. Megfordult.

— Na, csakhogy meghallotta! Hát igazán jó ez a bor?

— Tessék nyugodtan elhinni nekem.

— Akkor küldjön egy literrel.

Orgován nótát váltott és a széttárt ajtóban állott meg, hogy kifelé is, befelé is számítódjék a játéka. Sutay behozta a bort, letette az asztalra, azután kisurrant Orgován mellett a szabadba, az autóhoz. Nagyon bántotta a kíváncsiság. A sofőr azután megmondta neki, hogy szállósi úrak, hazafelé tartotnak, de útközben megéheztek. Meglátták kint a cégtáblát, hát betértek.

Bent a konyhában Sutay a feleségéhez fordult.

— Látod, milyen jó, hogy siettem a táblával... te azt mondtad, nem sürgős... most ezek is a táblára jöttek be.

Sutayné húst szeletelt, piros volt az arca, mint a feslett rózsza, és az egész teste tele volt boldog izgalommal.

— Sokan fizettek már?

— Még nem... — az asszony füléhez hajolt — ... annál jobb, mert több fogy, minél később fizetnek.

Bent is, kint is élénkült a hangulat, már énekszó is vegyült a zene kezé, már voltak akik fizettek is. Sutay egyre tapogatta a bőrzsebet a kabátja alatt. Milyen jó, hogy ezt is megvette idejében a Royal főpincérétől, annak volt kettő is, a használtabbat eladta neki. Telik a zsebecske, milyen jó az, ha telik, milyen jó a ruhán ott megtapogatni, ahogy duzzadozik. Bent az autós urak már a második liternek is a végén jártak, a szemük egyre pirosodott és nem gondoltak az indulásra. Az egyik, akiben már leginkább felgyült a tűz, nagy erővel csapott az asztalra.

— Ej haj, sohse halunk meg! Azután intett a cigánynak. — Azt húzd el, hogy...

Orgován tudta kívülről, hogy mit húzzon. Húzta is húrszakadtáig. A vörösarcú úr pedig a konyhaajtó felé rikoltott.

— Főúr!

Sutay megint csak leült egy székre a konyhában és megint a jobb térdét dörzsölgette, de a kiáltásra besietett.

— Üres az üveg, nem látja?...

Sutay bánatos egyszerűséggel hajolt közelebb az üveghez.

— Tényleg, üres...

A vörösarcú úr felhúzta a bőrt a homlokán.

— Na és?...

Sutay észbekapott, hogy ilyenkor tele kell hoznia az üveget, nem pedig egyszerű megállapításokat tenni.

— Hozom... hozom...

Kint a hűvös kamrában maga tartotta az üveget a csap alá. Előbb még megnézte, nincs-e még a kikészítettből, de az már elfogyott, így hát a csapról vett. Vette és vitte is már az urakhoz. Mind nagyon szomjúzhatott, de különösen a vörösarcú, mert a Sutay kezéből kapta el az üveget és mindjárt töltött.

Töltött és hirtelen a tele pohár felé hajott.

— Hát ez mi?

Kezébe vette a poharat és a világosságnak tartotta.

— Hát ez mi?

A hangja éles volt, mint az ostor pattanása. Sutay úgy állt ott, mint a kérdezett diák, aki nem tanulta meg a leckét.

A pohárban valami mocsok úszott, talán szöllőszem volt, vagy összeált seprűje a bornak, ami óvhatatlanul kifutott a csapon keresztül az üvegbe, most meg az üvegből a pohárba.

— Ké... kérem szépen, ez...

Sutay sohase tudta meg, hogy mi lehetett a pohárban, mert a vörösarcú úrnak hirtelen lendületet vett a keze és a pohár minden leve a Sutay arcába csapódott. Az öreg ember állt, állt, keze se mozdult, arcán végigfolyt a bor, le a gallérjába, a gallér alatt az inge alá, az eleven bőrére, a mellére, a szíve fölé, amely most — úgy érezte — egyszerre megszűnt verni.

Valahogy kijutott a teremből, halottfehéren és ahogy az asszonya nem kérdezve, csak látva a bajt, a karja alá nyúlt, hogy segítse, Sutay eseten nyögte az asszonya felé.

— Fektesse... ágyba... jaj Istenem...

Béluskával együtt húzták le az öregről a ruhát. Béluška sietve felkötötte a bőrzsebet és ment a vendégek közé. A konyhában a lány maradt, de most már elég volt ő is, mert a vendégek széledni kezdtek.

Bent az ágyban reszketve és fázva bújt a takaró alá Sutay és amikor az asszonya szimpla jósággal kézbe vette az öreg, keménybőrű, ráncos kezét és megsimogatta jósággal vigasztalásnak, egyszerre feltört belőle a megvert gyermek és úgy sírt, úgy sírt, rázó, nehéz sírással, de meleg könnyekkel és enyhet adón, mint még soha életében.

Béluška ezalatt friss bort öntött a három úr üvegébe.

II.

— Nézze csak, Sutay bácsi — már bocsásson meg, hogy így szólítom, de tudom, hogy maga mindenkinek Sutay bácsi — nézze kérem, ha ez így megy tovább, akkor sehogyse fog menni. Hígyjen nekem.

Braun úr karvaly-arca áthajolt az abrosz felett, ahogy a vele szemben ülő Sutay fáradt arcába nézett.

Kint a Ligetben már sárga szemét borította el a fák alját, a fák kopasz koronái zizegve verődtek össze a szélben, bent a teremben a cseléd már néha fát dobott a vaskályha tűzére és a szegletasztalnál két városházi ember iszogatót öt decit másfélórája.

— Úgy van ezzel kérem, majd mindegyik. Eleinte megy, megy, azután megáll. Mert manapság nem elég a jó bor és a jó étel. Mára kérem egyéb is kell, valami más attrakció, ami ide húzza az embereket. Mert ugyebár kérem, ez a Liget egy kissé kiesik a központból, az embereknek nem jut eszükbe, hogy betérjenek.

Sutay tiltakozni próbált.

— Ez csak azért van, mert hogy egyszerre olyan hidegre fordult az idő. Amíg meleg volt, addig mindennap tele volt a helyiség. Megverne az Isten, ha panaszkodni mernék, mert szép kis pénzt kerestem ezalatt a pár hét alatt, a telet meg majd kihúdom valahogy, amíg megint nyár lesz.

Braun úr két karját széttárta az asztal fölött, utána az asztal két szögletét markolta meg, mint aki már eleget beszélt és indulni készül. A hangja leicsinylő volt és a jószágtétel szándéka ömlött ki belőle. Erőszakkal is, ha kell.

— Nyár... tél... kibírni... bevárni... ezek kérem nem a megfelelő szavak ilyen kiváló vendéglős talentum szájában, mint amilyen Sutay bácsi.

Az öreg titkolt büszkeséggel húzta rá a bajuszát a szája megnyílt mosolyára.

— Na... na...

Braun felállt, kabátját, kalapját nem kellett keresnie, mert le se vette azokat magáról.

— Semmi na... na..., holnap jön Kassára.

Sutay riadtan tiltakozott.

— Holnap nem tudok...

— Hát mikor?...

— Mondjuk holnapután...

— Rendben van, holnapután... Holnaputánra eljön hozzám Kassára és én majd megmutatom magának, Sutay bácsi, hogy kell az ilyen üzemet vezetni. Rendben lesz?

Sutay homlokán előtörték a verejtékcseppek, szemében riadt fények támadtak, de hiába minden, ez az ember beszél, beszél és nem lehet neki nemet mondani. Most már a szalmaszál után kapott.

— De Béluskát is viszem magammal...

Braun úr lelkendezve rázta az öreg kezét.

— Bravó, Sutay bácsi, az még így sokkal jobb... utóvégre a Béluskának kell előbb-utóbb átvenni az üzem vezetését, hogy azután Sutay bácsinak ne legyen egyéb dolga, mint hogy üldögéljen és a pénzét számolgassa.

Sutay arca szélesre derült.

— He... he... hol van az még?

De Braun úr erre már nem figyelt, kész munka után őt már a dolgok érzelmi része nem érdekelte.

— Tehát holnapután a délutáni gyorsal érkeznek... várni fogom az állomáson...

Sutay még utána nézett, úgy, mint a veszendő gyermek, akit elkapott a víz sodra és hiába nyújtogatja a kezét a hullámok után, csak kérelhetetlenül ragadják az egész testét magukkal. A vacsoránál is csak erről volt szó, Braun úrról és a kassai útról.

— Mit, hogy pincérlányok táncoljanak nálunk?

Sutayné becsületesen öreg arcát a harag fehérsége borította el, de ahogy múltak a percek, enyhült az arca keménysége is.

— Hiszen... Istenem... Vargáné varrodát nyitott, pedig annak ügyvéd az ura, Balogh főtanácsos úr meg ügyvéd irnok lett, pedig főtanácsos volt.

Sutay bólogatott és édes kis ravasz mosoly lepte el az arcát, mert ő akkor már arra gondolt, amit Braun úr sugdosott a fülébe, hogy ami bor nyolc korona, ott a hátulsó kis teremben negyven korona is lehet... A férfiember bolond és megvadul, ha fehér húst lát, nem nézi a pénzt. Feltéve, ha van neki. Béluskára nézett, Béluska egy csontról rágta le a húst. Kint a teremben nem volt vendég, csak a gyöngye villanykörte égett, nyugodtan foglalkozhatott a csonton maradt kevés hússal. Béluskát nem kellett biztatni, ő már első szóra lelkesedett az ügyért.

— Holnap megyünk Kassára?

— Nem, csak holnapután.

Sutay a fekete ruháját vette fel, Béluska a rendes uccait, Sutayné kikísérte őket az állomásra, még peronjegyet is vett és a sínek mellől integetett a vonat után még akkor is, mikor az már messze túl jutott a Cszajaj-erdőn.

Úgy volt megcsinálva, hogy amikor megérkeztek, Braun úr várta őket a kassai állomáson. Sutay úgy gondolta, hogy mindjárt indulhatnak is a tanulmányútra, de Braun úr egy vendéglőhöz vitte őket, ott leültette és azt mondta, hogy majd tizenegy óra tájban értük jön. Braun úr óvatos ember volt, nem látta még biztosnak az üzletet, ezért nem volt kedve még a városra költségeit is magára vállalni.

Sutay bort iszogatót, Béluska egyre az ajtó nyílását leste. Lassan múlt az idő, Béluska már arra gondolt, hogy miért nem mehetnének ők önállóan, Braun nélkül tanulmányútra, amikor Braun a vállára tette a kezét.

— Ha úgy tetszik, mehetünk.

Sutaynak káprázott a szeme az előtér nagy fényességétől és kerekre tágult a pupillája, amikor a belső helyiség lágy, lila félhomályába kerültek. Asztalok álltak körben, sűrűn egymás mellett és a szoba közepén valami lányféle ugrált. A pincér elibük lépett, Braun kacsintott rá a szeme sarkából, mire a pincér egy üres asztalhoz vezette őket, mindjárt az ugráló lány háta mögé. Sutay leült és öreg kezével az asztal lapját kezdte tapogatni. Az asztalos szemével nézte meg az apró asztalt, a lábait is megtapogatta. Kelltez, úgy gondolta, hogy otthon majd ő is megcsinálhassa a másolatot.

Braun feketét rendelt, a pincér hozta a feketét apró csészében.

— Ejnye, ehhez ugyan kevés kávé kell.

Braun úr a szemét összeszorította és a homlokát a feje tetejére húzta fel.

— Hiszen itt van kérem a vicc: kevés kiadás, sok bevétel... mert tetszik tudni, Sutay úr, azaz, hogy Sutay bácsi, az a legjobb bót, amelyik az emberek butaságára lett alapítva.

Béluska a kávéát kóstolgatta, de szeme egyre a lány formás testére tévedt.

— Vízet nem adnak a feketéhez?

Braun arca komoly, oktató lett.

— Hát ez is fontos, kérem... víz nem jár a feketéhez, de annál több cukor... Az édes feketétől szomjas lesz a vendég és inni kíván. Vízet nem rendelhet, mert ez már mégsem illenék, rendel hát egyebet, bort, sört, ami jól esik. Fontos, hogy fogyasszon.

Sokat beszélt még Braun úr, apróra elmagyarázta az üzem minden csínyját-bínyját, közben csak úgy véletlenül az asztalhoz intette Adolfot, a főpincért.

— Mondja csak, Dolfikám, mi volt tegnap a lözung?

Adolf csak úgy mentében, a vállán át válaszolt.

— Tizenkettő... meg még valami.

Egy másik asztalhoz is hívták, oda sietett, Sutay szeme szélesre tágult.

— Tizenkettő? ... ezer? ...

Braun vidáman nevetett.

— Persze, hogy ezer... hja ez itt így megy... persze, azért itt mégis mások a méretek, mint maguknál, Sutay bácsi.

Adolf közben visszajött, bizalmasan tette kezét az asztallapjára és bizalmasan súgta feléjük.

— Gálszécsről voltak bent az urak, egy kis ricsajt rendeztek... reggelig tartott.

A zene hirtelen elhallgatott, a lány a szoba közepén pukkerlit csinált, körülnézett a teremben és meglátta Braun urat. Hozzá szaladt és az ölébe ült.

— Szerbusz, tatikám!

Braun úr megveregette a lány meztelen hátát.

— Erigy, mutatkozz be szépen az uraknak, lehet, hogy rövidesen már náluk fogsz táncolni.

A lány csodálkozó kérdéssel nézett Braun úrra, azután rándított egyet a vállán, mint akit a dologból semmi se érdekel. Mindegy az neki, hogy hová veti a sorsa és kinek mutogatja a meztelenségét. Felállt, pukkerlit csinált Sutay előtt.

— Adél vagyok...

Azután Béluskához fordult.

— Adél.

Sutay nagy igyekezettel állott fel.

— Sutay vagyok, asztalosmester... azazhogy vendéglős

Béluska csak a fejével biccentett.

— Sutay, ifjabb...

Adél lustán nyújtózkodott, ásítást takart el a tenyerével.

— Jaj, de szomjas vagyok...

Braun sietve leintette.

— Most ne légy szomjas, ez más ügy...

Adél unottan nézett széjjel a teremben és az asztalok közönségét nézegette.

— Vagy úgy...

Felállt és szótlánul indult a másik asztal felé.

Éjfélutániig maradtak még, mert a vonatjuk csak félkettőkor indult hazafelé. Addig Braun úr is befejezte a tanítást, szinte professzori alaposítással vezette be Sutayt és Béluskát a lokálvezetés rejtelmébe. Béluska szeme csillogott, Sutay bágyadtan hajolt az üres feketés csésze fölé.

Másnap azonban, mingyárt reggel, elballagott a deszkaraktárba, kiválogatta a szükséges anyagot, elvitette az elhagyott, néma asztalosműhelybe, délután befűtötte a dobkályhát, szerencse még, hogy fodróca maradt a műhelyben, feltette az enyveszazekát a dobkályha tetejére, felkötötte az asztalosurcot és nekilátott a munkának. A pápaszeme gyalulás közben az orra hegyére csúszott, egyre visszatologatta a helyére, de azért boldog volt, mert jó gyantaszag áradt a frissen sebzett fenyőből és a dobkályha felől a melegedő enyv édes illata is elért az orráig.

Az üzemet Béluska vezette. Sutay minden nap reggeltől estig dolgozott a műhelyben. Így történhetett azután, hogy egy hét múlva már a falburkolatot rakta fel a belső szoba falára és nem telt el még a másik hét se egészen, amikor már minden asztal a helyén állt, aprók voltak és takarosak, a székek is a helyükön álltak és a szoba közepén a felszedett hajópadló helyét frissen fényesített tölgyparkett borította.

Pénteken, a délutáni vonattal érkezett meg a két lány. Braun úr mingyárt hármat akart küldeni, de Sutay azt mondta, hogy jobb lesz kevesebbel kezdeni, többet majd csak akkor, ha fejlődik az üzem.

Eliz volt az egyik, vékony, szőke lány. Nagy kerek fekete szeme kilobogott a szőke haj rámájából, finom kis szája piros volt, mert pirosra festette, apró orrcimpái alatt két kis sötét pont nyilott, mert azokat barnára festette. Macának hívták a másikat, ez csupa egészség volt, minden nagy és erős

volt rajta, de szép és arányos. Nagy és erős arcára nem kellett pirosság, ha egy jót alhatott, kedvére, hosszút és mélyet, mert az édes anyja öröklött paraszt pirossága előzhetetlenül tért vissza hozzá.

Sutayné a konyhaajtóban fogadta őket, a koffereket a fiakeres kocsi hozta utánuk.

— Keziticsókolom, néni.

Mind a kettő illedelmesen csókolt kezet, Sutayné arcáról pedig tünedezni kezdett az előre elkészült komorság. A kis szoba felé már előre engedte őket, úgy tessékelt.

— Ez lesz a szobájuk.

A két lány összecsapta a kezét.

— Jé, de csinos...

Maca mingyárt az ajtóhoz futott és a külső terepet szemlélte és kedvellen lett az arca, amikor látta, hogy nincs a szobának külön bejárata.

Este még nem volt semmi, este a két lány a nagyteremben vacsorázott és a távoli szegletasztalnál Sutay lelkesen magyarázta Velős úrnak, aki három decire tért be hozzá, hogy milyen sok tudást és ismeretet kíván egy ilyen üzem vezetése.

— Mert, tudja, Velős úr, van lány, aki programos és van, aki cekkes. Tessék nézni, az a szőke sovány, az a programos, az egy finom úrilány, ennek rendes fizetés jár és nem köteles mulatni a vendéggel, csak ha kedve tartja.

Velős úr meleg szemmel nézegette a programost.

— Remélni merem, hogy a kedve fogja tartani, Sutay bácsi...

Sutay csendesen felnevetett, mélyről, a hasából jött a nevetés, és látszott, hogy ő már túl van a dolgok problémáin. Eb ura fakó.

— He... he... Velős úr, ... he... he..., tessék megpróbálni, Hanem, hogy folytassam... az a másik, az a cekkes... annak csak százalék jár az elfogyasztott számlák után... na meg amit a vendék urak fizetnek neki, jószántukból... he... he... Egyszóval, van programos és van cekkes, he... he...

Velős úr tréfásan fenyegette az újjával Sutayt.

— Nana, öreg úr, maga nagyon hamar kitanulta a mesterséget... csak oszt vigyázni Sutay néni-re, mert az ő keze gyorsan jár.

Sutay arca pillanatra elkomorodott és lemondóan legyintett a kezével.

— Arra nálam már nem kerülhet sor, affelől nyugodtak vagyunk.

Béluska felszolgált a lányoknak kijáró tésztát is és egy-egy pohár sört tett elibük a vizesüveg mellé. Ez a pohár sör már nem járt nekik, Béluska az apja felé tekintett, hogy észre veszi-e, de az most mással volt elfoglalva. A gondolataival.

Azzal, hogy mi lesz holnap, amikor először nyílik meg a belső kis helyiség a vendégek előtt. Lesz-e vendég, aki bemegy oda és általában, hogy fogják fogadni a dolgot. Mit fognak szólni ahhoz, hogy két idegen nőszemély fogadja őket ebben a tisztas házban.

Vacsora után a lányok széjjel akartak nézni a városban. Szóltak Sutaynak, mire ő Béluskához fordult.

— Kisérd el a kisasszonyokat, addig majd én itt leszek, ha vendég jön.

Béluska elpirult és ideges lett, mostanában már nem volt szmoking rajta, amikor felszolgált, így nem kellett átöltöznie, indulhattak azonnal.

Kint a fák alatt Maca előre sietett, Eliz óvatosan lépkedett a sötétben és hamarosan belekarolt Béluskába. Béluskán a jóság hidegletelése futott végig,

még a szemét is behúnyta egy pillanatra, félszegen feszítette a karját, hogy legyen mibe kapaszkodnia a lánynak.

Kint a járdán tovább is a karján maradt a lány keze és Béluska ingadozó léptekkel botorkált az egyenes aszfalton.

— Ügy-e kisváros ez a maguké?

Csillingelt a lány hangja, Béluska előre nézett, nem mert oldalra fordulni és a lány arcába nézni.

— Óh dehogy kérem, ez nagy város, itt egészen jól fogja a kisasszony érezni magát.

Eliz nevetett és megrántotta a Béluska karját.

— Nézze, ne mondja nekem, hogy kisasszony, mondja egyszerűen, hogy Eliz... magát, hogy hívják?

— Béla... de a szüleim Béluskának hívnak.

— Nahát, Béluska, maga nekem ezentúl jóbarátom lesz, és esténként majd megmutatja nékem, ki a pénzes pasi a vendégek között... mármint, hogy melyikkel érdemes komolyan foglalkozni.

Béluska hátán újra hideg futott végig, de ez most nem a jótól volt.

— Mi... minek azt magának tudni?

Eliz hangosan felnevetett és a társa után kiáltott.

— Maca!... Várj csak!... ezt hallgasd meg.

És ketten nevettek Béluskán, aki aztán, más híján velük nevetett. Maca tele tenyérrel vágott a hátába.

— Várj csak, kisapám, majd kinevelünk mi tégedet.

Körüljárták a piacteret, elhagyatott volt már ilyenkor a város, alig találkoztak ösmerőssel. Vissza se fordult utánuk senki, csak Kárász, az öreg ács. Az is csak éppen visszafordult és ennyit mondott.

— Ne te ne... Béluska...

Azzal ment is tovább.

Délelőtt, másnap, nem volt még vendég, ilyenkor mostanában nem is szokott lenni, Béluska a sórtartókat rendezgette az asztalokon, amikor Eliz belibbent hozzá.

— Jó reggelt, Béluska.

Béluska megfordult és egyszeribe vörösbe borult a szemefehérje, mert Elizen csak egy vékony fürdőtrikó volt, a lábán selyemharisnya és ócska tánccipő.

— Megérkezett már a zongorista?

Béluska hebegett.

— Még... még a zongora sincs itt... most ment apuka Svarcékhoz, hogy elszállítsa...

A lány vidáman penderült meg maga körül.

— Sebjaj... jöjjön, maga füttyülni fog a tánchoz... tudja próbálnom kell estére.

A belső szobába mentek, bent már barátságosan égett a tűz, a lány a parkett közepére repült, Béluska pedig leült az egyik székre.

— Tud füttyülni?

— Tudok, ha kell.

— Nahát... akkor füttyülje ezt: egy forró nyári Annabál után... ösmeri?

Béluska ösmerte, füttyülni kezdte, nyakán keményre duzzadtak az erek, annyira füttyült, a lány pedig úgy szállt a parkett fölött, mint a lepke a virágos réten. Béluska szeme lázban égett, ahogy nézte a lányt és a táncot. Alig

érte a földet a lány lába, és a vékony trikón át az izmok minden mozdulását követni tudta Béluska. Szép formás kis melle volt, a háta lágy vonalban ívelt a bokájáig és ahogy lábát a levegőbe vetette, Béluska nem bírta tovább nézni. Elállt a száján a fütty és a lány csak a hang néma továbbcsengésére tett még néhány tánc lépést. Megállt.

— Na mi az, Béluska?

— Se... semmi... csak a torkom fáj.

Néhány szárazat köhécselt hozzá.

Eliz elébb mosolygott, azután nevetett, azután odalibbent az alélt fiúhoz, hirtelen lendülettel hajolt le hozzá és szájoncsókolta. Béluska úgy kapott utána, mint aki édes álomból ébred hirtelen és a tűnő álmoképet kergeti.

De a lány akkor már kint nevetett, a nagyteremben és majdnem nekiszaladt Sutaynak, aki a négy embert dirigálta a zongorával. Eliz megállt és a zongora hátára ütött.

— Hozott Isten, öreg tehénke, — azután Sutayhoz fordult — és a művész úr is itt van?

Sutay végignézett a félmeztelen lányon, szeme szégyenlőse és komorra húzódtott, szégyelte magát a négy városi ember előtt.

— A kisasszony pöndig menjen be a szobájába és öltözzön fel rendesen és úgy jöjjön ki a szobájából.

Eliz arcán pillanatra átfutott az elhullott gyermekkor, az anyja öreg szoknyája és az apja csendes kassai szabóműhelye és ahogy szemét újra Sutayra emelte, szeme újra csak lehullott az öreg arcra, ő pedig szégyenkezve ódal-gott ki az étteremből.

De azért estére nem volt semmi hiba, a közönség megtöltötte a kis termet, voltak már huszan is, amikor a műsor elkezdődött. Eliz gyönyörűen táncolt, ruha alig volt rajta, az is csak túll és szallag és a vendégek illetődött csendben nézték. Sutayné is beszökött a konyhából, kis rést nyitott az ajtón és ott kukoskált be, a parkett felé. Béluska szmokingja soha így nem feszült és az öreg Sutay nem lelte sehol a helyét.

Lökös is a vendégek közt volt, Velőssel, meg Brézlivel, a számtiszttel. Lökös takarékos és józan fiatal ember volt, Sutay éppen mellette állott, onnét nézte a táncot. Lökös feléje súgott.

— Mondja csak, Sutay bácsi, mit kóstál most ez a fekete?

Sutay gyanakvó szemmel nézett le rá.

— Miért kérdi, Lökös úr?

— Csak kérdem.

— Öt korona... — és be se várta a Lökös. szörnyűködését, lehajolt hozzá, úgy suttogta.

— Tetszik tudni, először is ez a fekete, ez egészen más, ez Májn-féle, ez a legfinomabb és csupa szemeskávé, meg a programm kérem, meg a zongorista. Tessék elképzelni, a zongorista harminc koronát kap, meg kosztot... hát nem kell ennek a feketének öt koronának lenni? Mondja, Lökös úr?

Lökös nem válaszolt, mert akkor már igen ingerlővé vált az Elis tánca. Velős úr azonban visszaemlékezett a Sutay tegnapi oktatására, ő fordult az öreg felé.

— Hát a cekkeléssel mi lesz, Sutay bácsi? Pénz van nálam, de nem adom ki magamtól...

Sutay értett a szóról és átcoszogott Macához, aki egyelőre még idegenül és bizonytalanul ült az egyik üres asztal mellett. Maca ránézett, átnézett

Velös úr felé, azután elindult és unottan riszálta át pompásan épített hatalmas testét a szoba térségén. Ahogy Velöshöz ért, jobb kezével kényelmesre igazította a Velös térdeit, balkezelével átölelte a férfit és hanyag nyugalommal ült az ölébe

— Szomjas vagyok, apukám...

Felszisszent a közönség és a szemek az Eliz táncáról a Maca elnyúló tésztére rebbentek. Velös pedig roppant zavarában nagyot ütött lapos tenyerével a lány feszülő combjára.

— Ha szomjas vagy, igyál...

és bort rendelt, palackosat.

Hangosan szólt Velös úr, és a szobában egyszerre felengedett az érzelmek elfojtott, félszegre száradt hulláma. Eliz után már három asztaltól is kinyúltak a kezek, amikor tánca végeztével helyére indult, de Eliz pajzánul a kezekre ütött.

— Majd a műsor végén, várjatok, gyerekek...

A gyerekek pedig vártak türelemmel, az öreg banki könyvelő is bort rendelt, hogy erejét növelje, és túl a szegletasztalnál az adótiszt zenét kívánt, hogy énekelhessen. Eliz második tánca után lassan már eltűntek az asztalok zárt egységei, közelebb húzódtak az emberek egymáshoz, több programot már nem is kívántak, ellenben Elizt Lökösý úr kapta el és ő ültette az ölébe. Az öreg könyvelő ekkorra már végzett a félliterrel, nehéz basszushangján kiáltott Lökösý felé.

— Őcsém, ez nem igazság, egy asztalhoz kettő, a többinél egy se.

Velös úr riadtan markolt bele Macába, mintha félne, hogy valaki elveszi tőle, de Eliz átérezte a helyzetet és fürgén lebbent ki a Lökösý kezei közül az öreg könyvelő ölébe.

— Itt vagyok, kis öreg, én itt mindenkié vagyok...

Béluska éppen konyakot vitt tálcán, pohárban, és a pohár lefordult a padlóra.

Háromkor volt záróra, Sutay boldog vigyorgással tűrte zsebre a temérdek pénzt, de néha világosan azt érezte, hogy ő most nyíltan és szemérmetlenül lopkodja össze ezeket a bankókat. De azért csak tömte és néha már úgy is volt, hogy a ceruzája is félrefogott ilyenkor komótosan nyálazta a ceruza hegyét és a homlokán is összeráncolta a bőrt.

Maca Velös úrral ment el, rövid hajnali sétára, Eliz pedig a végén megint csak Lökösýhez került vissza. Együtt mentek el ők is. Béluska utánuk nézett és riadtan futott az apjához.

— Apuka... ezt nem szabad.

Sutay komoly volt és szakmabéli.

— A cekkesnek igen... így mondta Braun úr.

— És a programosnak?

— Ha a kedve tartja...

Béluska lehajtott fejjel nyugodott bele, de a szobája ablakában virrasztva várt a lányok hazatérését. Amikor megjöttek, ő is pihenni tért.

Másnap még sok vendég volt, de harmadnap hétfő lett és éjszakára már csak Velös úr maradt Lökösývel, a szegletasztalnál pedig az öreg könyvelő üldögélt. A zongora szólt, Eliz eltáncolta a programját, most néhány új táncot is bemutatott, de fáradtan és kedvetlenül. Éjfél felé Lökösý csalta, hogy menjenek sétálni, de Eliz a fejét rázta.

— Majd máskor.

Egy órára csend lett a helységben, a vendégek elmentek, mindenki aludni tért.

Béluska nem, ő fent virrasztott az ágya szélén és várta a percek múlását.

Félkettő felé elindult, halálos csendben nyitotta ki a szobája ajtaját, kint megállt, azután elindult a lányok szobája felé, ott megint megállt, kezét a kilincsre tette és lenyomta. Zajtalan nyílt meg az ajtó, Béluska óvatosan tetfe be magát a szobába és négykézláb mászott az Eliz ágya felé. Az ágy előtt még várt, várt, azután végtelen lassúsággal fúrta kezét a takaró alá, ott, ahol a nyakára borult a lánynak. Reszkető tűzben ért a keze a lány nyakához, meleg és párás volt a lány bőre, a keze odább csúszott, tovább, végig a lány bokájáig. Azután kihúzta a kezét a takaró alól és reszkető térdekkel lopakodott ki a szobából. Kint nagyot szusszantott, megállt és várt, amíg eláll a térde reszketése. Bent a szobájában vékony gyereksírással zuhant az ágyra.

Amikor kiment, Maca felült az ágyban és áthajolt az Eliz ágya felé.

— Kukkl

Eliz a fejére húzta a takarót és úgy kuncogott a vizsztatartott nevetéstől.

Másnap délelőtt Béluska feszesen állt meg az apja előtt és mindenre elszántan mondta az apjának:

— Apuka, én meghalok, ha Eliz nem lehet a feleségem...

Sutay csak nézett a fiára. Nézett csak és egyebet nem csinált.

III.

Amikor három hét múlva lejárt a lányok szerződése, Macát menesztették és a fiatal pár a lányok elhagyott szobájában rendezkedett be. Eliz jó mélyre csomagolta lengő tüllruháját és a testszínű trikókat, ezzel szemben meleg barchet anyagot vásárolt és kényelmes háziruhát varrt magának. A polgári esküvőre is sűrű szövetruhában utazott el Béluskával a szomszéd városba, ahová évek óta azok szoktak polgári esküvőre elutazni, akiknek a házassága valamilyen okból nehézségekbe ütközött. Béluskákkal nem volt különösebb nehézség, mert Sutay hamar belenyugodott a változhatatlanba. Különben is, amióta közelebbről figyelhette a programos és cekkes lányok magánéletét, elméje legmélyén egyre kisebb lett a véleménye különbözősége, amelyet a polgári és a művészi társadalom erkölcsi életéről táplált. Sőt, a szándékok és célok őszinte megmutatása gyakran a művészi társadalom felé billentette a mérleget.

Sutaynéban már erősebb ellenzésre talált a házasság gondolata, de a Béluska hirtelen éledt erélyével szemben, amelyet az apja csöndes belenyugvása is támogatott, ő csak gyöngé nő maradt. Legfeljebb annyit tett meg, hogy amikor az esküvő másnapján Eliz üdén, frissen fehérpettyes kék háziruhában, derekán ragyogó tiszta fehér köténykével megjelent a konyhában, hogy segítsen anyósának a főzésnél, Sutayné a kávéskanna fölé hajolt és nem látott semmit.

— Mit segítek?

Jó kislány volt Eliz és minden szándéka meg volt ahhoz, hogy ez a jóság, amely eredendő volt benne, elárasza azt a házat, amely őt befogadta. A hangja is olyan volt, mint az olyan emberé, aki tudja, hogy győzni fog. De egyelőre még csak ő tudja, azok nem, akiket le kell győznie. Sutayné nem hallotta, csak a kávéskannát nézte tovább.

Délben az asztalnál Eliz azt ajánlotta, hogy a két lánynak, akiknek estére

kell megérkezniük, béreljenek a városban szobát, mert a Béluska eddigi szobája, amely most megürült, szűk lenne két embernek. Sutayné nem szólt semmit, de Béluska és Sutay helyeselt és így a Ligettől nem messze, egy csendes kis utcában béreltek délután szobát. Eliz befűtötte a kályhát benne, jó meleget csinált, az ágyneműt is megvizsgálta és az volt a szándéka, hogy este ő fogja fogadni a lányokat, de ezt a szándékát mégis megváltóztatta és így Sutay vezette el a lányokat a szobájukhoz.

Megint csak szombat este volt, az új programos bemutatkozásra és Sutayné nem tudta megállni, hogy be ne kukucskáljon éjjel a kisterem nyitott ajtaján.

Sovány, vörös nő volt a cekkes, nem olyan, mint Maca, nem olyan egészséges és nem olyan paraszti, széles szájában kicsit sárgásan villogtak elő a fogak, vörös hajhulláma búján borította el fehér nyakát és Sutayné hirtelen fájdalmas élesen látta a szegény elmenesztett Maca eltévedt és effecsérelt anyaságát. Maga is megijedt, amikor arra a különös gondolatra ébredt, hogy jobb lett volna Macát megtartani örökös cekkesnek.

A programos kicsit szelídebb volt, de rajta meg vastagon fehérlett a rákent puder és énekelt is. A hangja rekedt volt, és férfias, ezzel szemben milyen üde és kedves volt reggel' Eliz, amikor azt kérdezte tőle, hogy mit segítsen neki.

Másnap reggel be se várta, hogy kijöjjön Eliz a szobájából, ő nyitott be hozzájuk.

— Felkeltetek már?

Eliz már felöltözött, a tegnapi pettyes ruha volt megint rajta, de Béluska még lustán és ernyedten nyújtózkodott az ágyban.

— Eliz, hozd be a kávémat, itt iszom meg az ágyban.

Dölyfös és parancsoló volt a Béluska hangja, mert gyöngye volt ő és cselékye képességei voltak ahhoz, hogy valamit elérjen, de öntudata rendellenesre duzzadt azonnal, mihelyt valamit elért.

Eliz engedelmesen ment az anyósával a konyhába, csészét vett le a polcra és beleöntötte a feketekávé. Már a tejet kezdte merni, mikor rászólt Sutayné.

— Béluska szűrve issza a kávé... és három kockával, nem kettővel.

Eliz szűrőért ment és még egy kockát dobott a kávéba, a magáét is elkészítette és bevitte a szobájukba. Azután visszament a konyhába.

— Mit segítsenek?...

Azt akarta még mondani, hogy anyus, vagy anyú, vagy mama, de megijedt a szótól Várt. Sutayné a kamra felé indult.

— Jó lesz, ha meghámozol a krumplit.

A cselédlány is bent volt a konyhában, rendszeren az szokta a krumplit hámozni, de Sutayné úgy érezte, hogy fokonként szabad csak közel eresztenie magához a menyét, vagyis a legalacsonyabb munkát szabad csak egyelőre tábíznia.

Eliz szemét egy picinykét elfutotta a jóérzés könnye, és másfél óra hozzat hámozt a krumplit, egyre viduló lélekkel.

A többi azután észrevétlenül növekedett, így történhetett meg azután, hogy amikor egyszer az öreg Seresné, aki néha tojást hozott a faluból Sutaynének eladni, meglátta Elizt a konyhában, összecsapta a kezét, úgy fordult Sutayné felé.

— Tekintetes asszony!... tekintetes asszony... hát ez a kisasszony lett a tekintetes asszony menyé?

Sutayné arra gondolt, hogy az öreg Seresné láthatta Elizt abban az időben, amikor még programos volt, nem pedig az ő fiának a felesége. Eliz nem gondolt semmire, csak a kezében kezdett remegni a vizescsupor.

— Mi köze magának ahhoz, hogy ki lett, nem lett az én menyem? Vagy, ha gondolja, hogy köze van, akkor menjen a dolgára... Érti?...

Seresné értette és hamar elődalgott, a cseléd lány is kint volt valahol az állatok körül, hosszú nehéz percek következtek a két asszonyra, azután Eliz is fordult, Sutayné is fordult és a szemük egybeakadt. Eliz egyszerre elhagyta minden ereje, éppen csak annyi maradt, hogy kettőt tudott lépni és két, anyaölelésre teremtődött kitért karjával el tudta még érní az öreg asszony nyakát, és az arcát, amely hetek óta tisztán és hideg mosdóvízzel vezekelte a mult rákent festékeit, az öreg asszony erős mellére szorította.

— Anyám... anyám...

Sutayné jobban bírta a könnyeit, nem tett egyebet, csak lapogatta húsos, meleg tenyerével a fiatalasszony hátát.

— Te kis bolond, te...

Se Sutay, se Béluska nem tudták ezt meg sohasem, csak annyit láttak, hogy délben, az ebédnél, az asztal fölött gyakran egymásra mosolygott a két asszony és ebéd végeztével Sutayné mondta Béluskának.

— Ti is elmehetnétek már egy vásárnap a misére Elizzel... kismisére, mondjuk...

Eliz hirtelen az üres tányérba nézett, amit még nem szedett el a lány, Béluska pedig, aki mindenből a legkevesebbet értett, ellenkezni kezdett.

— Minek az?... Olyan korán kell felkelni és pont vásárnap, a szombati lözung után... ebben a hidegben...

De Sutayné csak rámondta.

— Mégis... menjetek el... jobb az úgy...

Igy telt el a tél és így telt el a tavasz is, Béluska felszolgált, Sutay inkasszált, Sutayné főzött, Eliz meg segített neki. Elment a cekkes és a programos és jött új cekkes és új programos. Ezeket már Eliz fogadta, mint a ház egyik asszonya, ő kísérte el őket a szobájukig, de azontul aztán nem is nagyon érintkezett velük. Templomba is többször elmentek Béluskával, először a hátulso padban ültek, azután kicsit előbbre és azután Eliz egyedül is elment.

Tavasszal elmaradtak a cekkesek és a programosok, mert tavasszal a kisvárosi embernek egyéb dolga van a szerelemnél, ellenben a meleg napok után a megélléknült vendéglői forgalomban már Eliz is megmutatkozott. Fehér kötényt vett magára és fehér kezében vitte a sörös poharait a vendégek asztalára. A vendégek eleinte mosolyogtak rá, azután már nem mosolyogtak, csak megállapították magukban, hogy a polgár asszonya majdnem egészen a bőr felületi kezelésnek kérdése.

Eliz boldog volt és megelégedett, Béluska már hanyag előkelőséggel tudta jobb kezével a bal tenyerébe söpörni az asztalon hagyott borraivalót, Sutay bácsi már művészettel tudta egyformára írni a kettést az egyessel, vagy a nyolcast az ötössel és Sutaynénak már eszébe se jutott, hogy megszámlálja a vendégeket.

Eliznek nem voltak rokonai, akik törődtek volna vele, levelet csak néha kapott, azt is legtöbbsnyire Macától, aki azóta már sok várost bejárta és sok város zsebéből szedte ki az aprópénzt a gazda számára, de azért hűséggel

gondolt vissza elmaradt társára. Béluska eleinte még ellenezte a Macával való levelezést, de hogy egyszer az anyja azt mondta Eliznek, hogy üdvözlöttei Macát, írja meg neki, azóta Béluska se ellenezte a levelezést.

Egyszer aztán meghívót hozott a postás, kemény papíron. A vendégek akkor már ritkultak, mert október volt és az új programosnak és cekkesnek is novemberben kellett megérkeznie. A meghívó a szüreti bálra szólott és Sutay úr és k. családja részére szólott. Sutay vette legelőbb a kezébe és odaadta Eliznek.

— Olvasd csak, mi áll benne?

Eliz elolvasta.

Sutayné fát dobott a tűzre és gondolkodás nélkül felelt.

— Arra okvetlen elmegyünk.

Eliz kezében reszketni kezdett a papíros.

— Kik lesznek ott?

— Mindenki... az egész város. Szüreti bálra mindenki elmeny, mert ilyenkor van pénz és jókedv.

Sietve ment ki az udvarra Eliz, mert nem tudott volna tovább bent maradni a konyhában. Átment az udvaron, ki a fák alá, hulló levelekre lépett a lába és sokszínű harkály kopácsolt az egyik fa törzsén. Sokszor gondolt ő már arra, hogy milyen más volt az a másik élet, milyen színes és változó és a férfiak is milyen mások voltak, egyik sohasem volt olyan, mint a másik. Az ő lelkében is kopácsolt néha egy harkály, sokszínű és parázna és ő már úgy érezte néha, hogy nem bírja a kopácsolást.

Elindult a fák alatt, száraz levélkéket szakított keze a kopasz bokrokról és a szíve megtelt a csöndes liget enyhe jóságával.

Amikor otthagya a fákat, akkor már a harkály is másfelé repült, nem hallatszott a kopácsolása.

Eliz a konyhában mindjárt ezzel kezdte.

— Melyik ruhámat vegyem fel, anyám?

— A fekete selymet.

Eliz elpirult és ellenkezett.

— Azt ne... inkább a pettyeset.

Sutayné ránézett Elizre.

— Az már ócska... meg az háziruha. Nem illik abba bálba menni.

— Kivasalom, akkor új lesz megint.

Sutayné nem engedett.

— De a szabása...

— Szép egyszerű.

Sutayné vállat vont és tovább főzött. Szombaton este volt a bál és szombat este Eliz a fehérpettyes kék ruháját vette fel. Kicsit igazított rajta, keveset díszített rajta, szép volt a ruha és az Eliz arca is megnemesült benne.

— Mehetünk.

— Mehetünk.

Elöl ment Eliz Béluskával, mögöttük Sutay a feleségével. Sutay nyakán magas keménygallér volt, gömbölyű kis feje széjjelömlött a fehér gallér szélén és átfolyt a fekete ruhára is. Tiszta volt, és tetőtől talpig polgár, élénk volt és jókedvű.

— Na, meglátjuk milyen bort mér a konkurencia... bajosan hiszem, hogy olyan legyen, mint az enyém...

Béluska hátraszólt.

— Nincs szíve mindenkinek ott venni a bort, ahol mi.

A nagyszálló előtt már tolongott a közönség, nehezen ment, amíg bejutottak és bent az egyik oldalteremben kaptak asztalt. A nagyterem faláról és a mennyezetről szőlőfürtök csüngtek, fonnyadt szőlőlevelek borították el a falak fehérségét. Itt, ebben a kisteremben mégis csak jobb volt a helyzet, kevesebb volt az ember, a cigány is a nagyteremben volt, lehetett legalább beszélgetni is. Leültek az asztalhoz, szemben egymással, az asztal négy oldalára és ahogy így egymásra néztek; pillanatig csend volt, azután Sutay szólalt meg.

— Rendelnénk valamit...

Pataki jött az asztalhoz, aki a béli büfét bérelte, jókedvű sovány ember, tréfásantréfásan vigyorgott az öregre.

— Kár volt idejönni, itt úgy se kap olyan bort, mint a Ligetben.

Sutay nevetett.

— He... he... azért jöttünk, mert hogy néha megkívánja az ember gyomra a rosszat is.

Pataki is nevetett.

— Azzal szolgálhatok.

Kint a nagyteremben megszólalt a cigány, elkezdődött a tánc. A szomszéd asztalnál a járásbíróék ültek, süldő lányuk is az asztalnál ült, de hamar táncba vitték. A másik asztalnál meg Goldner iszogatótt, az ő felesége is hamar eltűnt a nagyteremben.

Sutay nagyot hörpintett a pohárból.

— Béluska, te nem táncolsz?

Eliz ellenkezett.

— Ne... még ne.

— Akkor meg igyatok.

Töltött nekik és Eliz mohón itta a bort. Szomjas volt a torka és a szíve.

Kint a nagyteremben csárdást játszott a cigány, sokáig és lélekzetállítón, azután tust húzott. Tus után pihenni szerettek volna, de a táncolók nem hagyták, mire csendes valcerbe kezdett. Sutayné nézett most Elizre.

— Nem táncoltok?

Eliz szótlánul állt fel és Béluska is szótlánul követte, azután Eliz megállt és bekapaszkodott a Béluska karjába.

Hullámzó tömeg volt a terem és ők ketten elmerültek a hullámokban. Béluska átfogta az asszonya derekát és pár lépést indult vele. Eliz arca forró tűzben égett és a lába engedetlenül, sután mozdult a zene ütemére. Azok a lábak, amelyek karcsúak és finomak voltak, mint az érett bor üvegje és amelyek valamikor szédítő iramban repültek a parkett tükörlapján és zene volt nyomában a teste minden mozdulása, zene és bódulat és férfivesztő száguldó gyönyörűség. Táncoló párba ütköztek, a járásbíró lánya volt, azután egy másikba ütköztek, az pedig a kopasz patikusnak volt a felesége. Sután és esetlenül mozgott Eliz a tömegben és Béluska csodálkozva nézett rá.

— Mi van veled?

Kijebb kerültek a tánc sodrából és Eliz megtörölte a homlokát.

— Gyerünk vissza az asztalunkhoz.

Sutay csodálkozva nézett rájuk.

— Ilyen hamar vissza?...

— Igen.

— Akkor legalább igyatok... egész jó kis bor...

Eliz mohón itta ki a bort, fenékgig. Béluska kóstolgatta, de azért ő is kiitta.

Később Goldner ült az asztalukhoz, az ipartársulat főnöke, azután a felesége is, amikor kikerült a táncból. Goldnernét nemsokára megint táncba vették, Goldner is elment más asztalhoz, látogatóba. Voltak még ösmerősök, de azok másfelé néztek.

Sutayné indítványozott.

— Tán már mehetnénk is...

— Hová gondolsz, hiszen még éjfél sincsen.

— Már egy is elmúlt.

Sutay jól érezte magát, fűtötte a konkurens bora.

— Bánom is én, igyatok!

Ittak.

Ritkulni kezdett a táncterem, az asztalok is üresedni kezdtek, már csak egy asztalnál ült néhány tisztviselő, meg a másikon két összetartó család. Kint a teremben lágy, idegen zenét játszott a cigány, lassú tempójú táncot lejtett néhány kitartó pár és az emberek többi része körülállta a falakat. A táncosokat nézték és itt-ott lopva csipkedték a lecsüngő szőllőfürtöket. A másik benyíló teremből vad kurjantás tört be a terembe, ott már messzi tartottak az emberek. A cigánybanda is primás nélkül maradt, a primás a zajos benyílóban szólózott az urak fülébe.

A főbejárat felől hangos szó hallatszott, kései társaság vetődött valahonét máshonét a szüreti bála. Jól elkészülek már az ivással egyebütt, széles gesztusokkal szúrták le az antrét és széjjelnéztek a nagyteremben. Lökösy meg Velös úr, meg egy harmadik, a patikus csámpás segéde, aki valahol az éjszakai uccán szedtek fel és cipeltek el a bálba.

Nem tetszett nekik a tánc, mert a forgásra a fejük is forogni kezdett.

— Gyerünk tovább.

A benyílóba tértek be, ahol Sutay éppen töltötte a megürült poharakat. Lökösy megállt az ajtóban, széjjelnézett az asztalok fölött, azután két karját széjjeltárta és úgy szaladt a Sutayék asztalához.

Szervusz, Elizke!... Hogy vagy kisanyám?

Két karja lecsapódott az asszony két vállára, hátulról, a szék támláján keresztül és két részeg marka belemart az asszony két sima mellébe, részeg nagy szája pedig az asszony meztelen nyakára hullott, onnét bőfögte fel a szaggyal szokat.

— De régen... nem láttalak... no... most mulatunk, ugye...

Velös úr is közelebb jött az asztalhoz, fején még ott volt a kalap, hetykén, félrecepva, a szeme is félreállt.

— Mit csinál a Maca?... mi van vele?...

Eliz sápadt volt és megsemmisült, keze lassan lefosztotta magáról a két markoló kezét, azután a szeme lassan körülfordult az asztalon, körülfordult és látta, hogy a Sutay két öreg szeme szorosra zárult és nem engedte magához a fényeket, Sutayné két szeme a menyezet és az asztal fehér foltja közt kószált, Béluska pedig bambán és értelmetlenül nyúlt a pohár után. Szemeket látott Eliz és emberek homlokát, hideg jegyet az emberek homlokán és a sorsok roppant messzeségét. Befuthatatlant és elsodrót, kegyetlent és viszszaűjtött. A szomszéd asztalnál is elterült a csönd, Eliz tisztán hallotta és mindenki tisztán hallotta a Lökösy részeg hívását.

— Mi... mi... az... hát nem is... nem... mulatunk, Elizke?

Eliz mégegyszer átfutott a szemeken és a homlokokon, azután elborult előtte a terem polgári bágyadt fénye, csillárok gyulladtak, vörösbársonyok terültek, parkett tükre síklott a szoba szennyes padlójára. Veszett lendülettel rúgta fel a széket, úgy kapta el Lökösyt, hogy az messze lendült utána, kiugrott a szoba közepére, magával húzta a férfit és táncra vitte, de mert az nehezen mozgott, messzire dobta magától. Magasra húzta fel a fehérpettyes kék háziruhát, a friss vasalás gyűrött görcsbe csomósódott a kezében és ő táncolt, magasra lendült a lába, azután símán, mint a szerelem végzete, úgy símolt a padlóhoz és énekelt is hozzá, gyöngé szopránhangján, úgy kísérté önmagát, az énekkel. Emberek álltak el lassanként a bejáró nyílását, emberek álltak fel az asztaloktól és nézték, azután lassan, egymásután somfordáltak ki a nagyterembe, mintha temetőn át menekülnének. A primás somfordált be helyettük, megpengette a vonókat és Eliz lihegő arcába nézett. Aztán játszott. A halál tánca jött, lassú és csak a test játéka, a szerelem és a halál ősi szép mozdulatai, Eliz arca sápadt volt és a szeme a messziségbe tévedt, de a teste minden részecskéje élt és végtelen bőséggel zuhogott belőle a múlt paráznsága.

Fáradtan és összetörtén zuhant vissza a székre, ahol akkor már csak az öreg Sutay ült. Ült és a semmiségbe révedt a két öreg szemé és az arcán nem volt harag és megdöbbenés, hanem a véghetetlen értés enyhe világossága ömlött el.

Kint már szürkült az ég alja, az ablakon át az ébredő élet zajai hallatszóttak, kádas szekerek indultak a kora szüret felé. Öreg kezét az Eliz vállára tette.

— Gyerünk haza, lányom...

Eliz felállt és engedelmeskedett, gondolat nélkül és lehunytt szemekkel. Kint a szürke uccán pedig a megrikatott gyermek menekülő reménytelenségével kapaszkodott az öreg ember karjába.

A Liget bejárata előtt megállt, mintha nem tudna tovább egyet is lépni.

— Apám... jaj, apám...

De a Liget öreg fái, akik alatt már százezernyi élet futott el a semmiség felé, jóságos, védő, bölcs mosollyal fogadták be őket.

REMÉNYI JÓZSEF:

LÁTOGATÁS

A végzet, ez a gazdasszony
ma meghívott otthonába.
A konyhába is elcipelt,
legelrejtettebb sarkába.

Butora orgona, pipacs,
hegedű, hárfa, gordonka.
A falon fenséges freskók,
s felém fordult, mint pesztonka,

ki eldajkálja bánatom,
az illat és a muzsika,
a szín, a ritmus, égi fény,
otthona látható titka.

A konyhában kozmás szagok,
de tészta is, dióstorták.
Az angyalok, cselédei,
a krémes habot kavarták.

Szeliden néztem, szívem fürdött
a szépben, jóban, nemesben.
A kozmás szagot, úgy éreztem,
elviselhetjük kettesben.

Ám egyszerre a rémület,
a korhely téboly rám rivallt.
A gazdasszony vén banya lett,
A szép, a hű, a jó kihalt.

És tövis táncolt szívemen,
és keserű íz a számban,
Nem voltam más, mint csak ember
a reménytelen magányban.

A YANKEE HÖLGY ROKOKO ÁLMA

Rokoko csin, kellem és báj,
foglalja össze éned színét.
Szellemes bók, gazdag parfüm
felvidít, s álmod régi spinét.

A sétányon, nyesett fák közt,
a hold érzelmed meglegyintse.
A mindenség pezsgő véred
csillagtűzekkel telehintse.

Kecses bűtort, kedveskedő
Watteau festményt az ízlés imád.
Gáláns lovag az időről
mondjon, ha tud, új bölcs maximát.

S íróniád tapintattal
elárulja a vánkosodnak,
milyen jók a férficsókok,
s bájosak, ha nem okoskodnak.

De te ma élsz, égkaparó
házak és gyárok a kereted.
S amíg régi legyezőről
álmodsz, gépzaj a kíséreted.

TELEK A. SÁNDOR:

A FIAM

Mint a vadcsikó, melynek sörényét
cserégtépi és lábát vérzi kő:
Szilaj, nyugtalan és minden szóra
Felhorkan s szeme villámot szórva
Felzúg, akár a vihardúlt fenyő.

Ilyen lehetett párducos őse:
Nyugtalan szél a puszta téreken,
Mely zabolátlan nyargalász szerte
S belesívít az alkonyi csendbe
Valami titkos pogány éneken.

Majd megsunyít a tomboló vihar.
Méla béke ül távol és közel:
Egy sarokba búj. Lelke nincs jelen.
Kezében könyv van: a Történelem
S szemén most bűbáj-csodálat lövel.

Haddúló ősök járnak előtte...
Olykor nyugtalan dobbant a lába,
Míntha felsírna: „Hová lettek ők,
A diadalmas világotverők...?”
S valami szent láz száll a szobába.

Századok bújja, vad kacagása:
Könyv és bor közös kupába csordúl.
Teremtő munka, vér, rabság, babér,
Száz fájó kérdés: mi végre, miért,
Hogy nem nőtt szikla a magyar porból...?

És az ökle a levegőbe sújt.
Homlokán ül a dacos akarat:
„Zúgjon sorsharag viharja rajtunk,
Kitépnék: újra új lombot hajtunk
S a nevünk tiszta és méltó marad.”

S kidobban a kert tisztás gypéere,
Míntha kihívón az erő kiáll,
Gyerek még: cserkész, de ott ég rajta
Valami régi pogány-tűz fajta
S a jövőt-hívón kürtjébe rivall.

A GÉP

Hiába dúdolsz titkos danákat
Fürge kígyóként hasztalan szalad
Önmagát üzve sziszegő szíjad:
Én nem szeretlek. Hazug a szavad
A mormolásod, füttyöd idegen.
Nincs neked lelked, nincs neked véred,
A halál lehet édes testvéred.
A tested hideg, a munkád robot
Nem ismered a zsoltárt, dallamot,
Ami a műhelyt és a tarlókat
A munka nyomán tele kiáltja.
A pacsírtá szó mindennél szebb.

A méhzümmögés százszor kedvesebb,
 A kéményen ha golya kelepel,
 Vagy fecske csacsog régi ereszen,
 Az Isten szemét látom vigyázva
 Tekinteni a széles világra:
 S te halált osztasz, kenyeret rabolsz.
 Éhes milliók miattad sírnak,
 Forradalmaknak te vagy az anyja,
 Zugó kerekén motor-kocsinak,
 Veled rohan a nyomor sóhaja,
 Te leigázod az ember lelkét,
 És bilincsekbe verted a karját.
 Kinek nem régen szolgálni kellett,
 Már zsarnok lettél az ember felett.
 — Én nem szeretlek. Munkánk eleted.
 Néró szelleme borong feletted
 S jön idő, mikor az isteni nép
 Elűz, vagy újra a nyakadra lép
 S te leszel újra megint a szolgáló.

GILING-GALANG

Giling-galang a kis harang,
 Bim-bam, bum-bam az öreg.
 Bizony rég volt, harang virág
 Csilingelt a csallit szélen:
 Csilingelt a gyermek szívem
 S nem gondoltam, hogy megélem
 Hogy rámkongat az öreg.

Giling-galang a kis harang:
 Iskolába vitt az út.
 Csengős bárány csengett szerte,
 Hónom alatt könyveimmel
 Szökdécseltem tavasz-fényben,
 Füttyörészttem füttyös szívvel
 S láttam sok arany kaput.

Giling-galang a kis harang.
 Dalos berek, hímes rét.
 Gyermekláncból fűzért fűztem
 Fészket szedtem gonosz szívvel
 S kacagtam a napsugárba:
 Fűzfaharka sípja hitt el,
 Míg csapongtam szerteszét.

Giling-galang a kis harang.
 Röpke évek tüntek el.
 Napraforgó volt az élet.
 Sárgaszőrű kis libámat
 Terelgettem selyem fűben
 S már utánam járt a bánat
 És rám hús szellő lehel.

Giling-galang a kis harang:
 Alig hallott szava már:
 Rám hulltak az iras-évek:
 Kis kereszttek, nagy kereszttek
 Neheztedek két vállamra
 S nem tudtam, hogy merre térjek,
 Arany kapu merre vár.

Arany kapu régen zárva
 Elkongatták rég delet.
 Valahonnan őszi széllal
 Őreg harang hangja üzen:
 Bim-bam... bum-bam... sírdogáll
 És feljajdul mind sűrűbben
 Míg elhal egy hant felett...

HÖSI HALÁL

Olyan izgatott csönd volt a falusi iskola egyetlen tantermében, hogy szinte megállott benne az idő. A tanító megint elővette az óráját és összeegyeztette a falórával. A ceruza folyton kiesik a kezéből. A nádpálca sem táncol úgy, mint máskor. Ma nagyon ideges a tanító, de ezen nem lehet csodálkozni, mert minden pillanatban itt lehet a tanfelügyelő, akinek a szigorúságáról legendák keringenek az egész környéken.

— Bánom is én, — gondolta magában, mégis egyre idegesebb, pedig nincs mitől félnie. Becsületes, előírásosan végzi a kötelességét. És mégis nyugtalankodik. Többször belenézett a tükörbe, a borotválkozással sincs nagyon megelégedve.

Már a gyerekek is észrevették, hogy mennyire is drukkol a tanító... A tanteremben mind az öt osztály együtt van elhelyezve. A falon ismeretterjesztő táblák lógnak, a kályhában jókedvűen pattog a tűz. A tanító odapislog a parázsra, a lángnak duruzsoló a hangja, mint máskor. Szinte irigyli a lángot a tanító, mert a lángnak teljesen közömbös, hogy a tanfelügyelő jön-e vagy sem?

A tanító szinte szégyenli, hogy ilyen ünnepélyes.

— Gyáva volnék? — kérdi önmagától és amikor hirtelen megnyílik az ajtó, nagyon megrázkódik, hogy csaknem feldönti a táblát. A táblán a létezés elementáris alapja volt föllírva. Az egyszeregy. És most az az érzése, hogy az ő világa, bázisa, a tekintélye is odavan.

Mert a gyerekek összemosolyognak.

Pedig csak a Krivda Pál jött be. A legkisebb pocok a teremben. A mosoly egyre tömegesebb lesz, erre szigorúbb lesz a tanító. Ez már az ösztönös védekezés és a nádpálca peckesen táncol a katedrán.

A hátsó padokban, valahol az ötödik osztály tájékán a mosoly megdagadt kövér, sunyi röhögéssé és kuncogó, szemtelen vigyorgás nyíssen bele a csöndbe.

— Mi az ott? — kérdi a tanító.

— Semmi, — felelik többen is egyszerre.

— Semmi? — és már lejön a pódiumról, mert resteli nagyon, hogy észrevették, mennyire drukkol.

Megáll a gyanús pad előtt. A nevetés csak úgy rázza az osztályt. Ez már nem is nevetés, de meztelen vihogás. A leghátsó pad szélén Krivda Károly ötödikes ül.

A tanító kinyújtja a kezét és meghúzza a Krivda fülét. Sokáig tart ez a mozdulat, mert Krivda Károlyon keresztül ez az egész osztálynak szól.

A fiu meg se moccan. Arra gondol, hogy milyen pompás volna, ha most, éppen most nyitna rá a tanítóra a tanfelügyelő...

De a tanfelügyelő késik és a megnyomorgatott füle még mindig ott szorong a tanító kezében.

Az elülső padokból hátranéznek a nebulók. Aggódnak Károlyért, akit mindnyájan kedvelnek s valami dacos összetartozásból ők is felröhögnek.

De a röhögésbe belesír Peti. Krivda Peti, aki csak most nemrég jött be az osztályba.

A tanító erre elengedi a Károly fülét.

— Mért sírsz Peti? — kérdezi.

— Mert az nekem is fáj, ha tetszik bántani a bátyámat, — zokogja a kisfiú, keserves, nyöszörgő staccatókban.

— Igazán fáj?

— Igazán fáj.

De most még végigskálázza a jajgatások és zokogások összes lét-
rafokait.

— Hát ilyen jóézésű gyerek vagy Te? — és közbe már elindult a bűnös pad felől, már belenyúlt a nadrágzsebébe és kivieszi a pénz-tárcáját. Előkerül egy korona és odanyújtja Peti felé:

— Na itt van, ha olyan jóézésű gyerek vagy...

— Nem kell tanító úr.

— Micsoda?

— Nem kell tanító úr kérem, nem kell, nem kell... — ismétli csö-
könyösen és dühösen.

— Mért ne kéne?

— Mert a bátyámnak az még jobban fájna, ha én még pénzt is
kapok azért, hogy az ő fülét ki tetszett húzni...

És újból felbőg.

A tanító elgondolkozik.

Már fönny van a katedra előtt. A korona is visszacsúszott a tárcá-
jába. Beül a karosszékre és szemügyre veszi a kis Petit. Ez még min-
dég ott áll a padban és küzd a könnyeivel. Most a Peti bátyját figyeli
a tanító. Még innen messziről is piroslik a füle. Nem tehet róla, de
megbánást érez a tanító.

— Valamit kell itt csinálni, — gondolja, mert úgy érzi, hogy ez a
kis Peti az ő önérzetével meg a könnyeivel nagy zavarba hozta.
Most megint a tanfelügyelőre gondol.

— Jaj csak most ne jöjjön még, — sóhajtoz maga elé.

Nem tudja miért, de a frontra gondol. Ott is ily érzések dulakod-
tak benne, mikor egy bakát elvert, és hirtelen jelzték a brigadéros
érkezését.

Hirtelen a szívbaja jutott az eszébe. Az iskolaorvos a múlt héten
járt itt hivatalosan, és akkor ő is megvizsgáltatta magát. Valami szív-
billentyű-elégtelenségre emlékezett, de nem vette komolyan az egé-
szet. Már a fronton is találkozott ezzel a kifejezéssel, de ő akkor is
tűltette magát a nagyképű orvos tudákos megállapításán.

Az a kuncogó röhögés még most is tart és felvibrál az elülső pad-
sorokig, a kis Peti még mindig ott áll és nyöszörgő, az idő sem moz-
dul előre. Most hirtelen az udvarra pottyan a nézése, a szórakozó ba-
romfit nézi, persze nincs otthon az asszony, bement a városba, nagy-
vásár van, pedig milyen jó lett volna, ha valami izes, jó falattal vártak
volna a tanfelügyelőre, igazán nem ártana az előmenetelének, de hát
ő úgylis független ember, ő sohse kért protekciót, annyi baj legyen. —

össze-vissza csavarognak benne a gondolatok, valahogy gazdátlan-
nak érzi az agyát, s most megint hozzáér a kis Peti hírmondó végső
nyöszörgése. Elszégyenli magát.

Mintha alulmaradt volna ebben a viaskodásban, úgy érzi, mintha
most ő is valami kamasz lenne, aki egy kérdésre nem tud választ
adni. — A kis Peti alaposan elbánt vele. Meg kell jutalmazni, de nem
pénzzel. Erkölcsileg, persze, hogy erkölcsileg... Ezt tisztán érzi, csak
a formájával van megakadva.

A januári napfény most élesen hasít be az ablakon. A kis Peti
könnye büszkén csillan meg a verőn, káprázatba vonva szöke és ér-
telmes fejét. A napfény friss és hűvös reflexe ott vibrál az ablakkal
szemközt levő falon. Egy falikép a tél örömeit ábrázolja színesen és
derülten. Egy dombról falusi gyerekek szánkáznak nagy vígan, csak
úgy porzik kis szánkájuk alatt a hó, de a reflex mosolygó és meleg
színei alatt csaknem olvadozni kezd a hó és most hirtelen úgy látja,
mintha a gyerekek most már könnyeznének azon a téli képen. Hirte-
len kis porontya jut eszébe, akit tavaly vitt el a vörheny. Most megint
Petire esik a tekintete, de már érzi, hogy ő is könnyezik, szokatlan
meleg hullámozik a szíve körül, mintha egyszerre megizzadt volna,
pedig a terem nincs is túlfűtve, odapislog a kályha felé és ebben a
pillanatban kiesik a kezéből a ceruza.

Az első padokból vagy tízen kirohannak s egymással versengve
felugranak a pódiumra. Közben nem hallják a nagy lármában a tanító
úrnak furcsa, elnyújtott sóhaját. Egy kislány éri el először a ceruzát,
neki megvolt az az előnye, hogy fölugrott a padra és onnan közeli-
tette meg a ceruzát, most nagyokat liheg az ugrástól és odateszi
nagybüszkén az asztalra a ceruzát.

— Tessék — lihegi és visszasompolyog s vele együtt a többi szol-
gálatkész gyerek.

Mikor már visszaültek a helyükre, egy első elemista halkán meg-
szólat:

- Te Gizi, azt se mondta, hogy köszönöm.
- Máskor mindég mondta, — csodálkozik a kis szomszéd.
- Most is mondta, — állapította meg egy harmadik.
- De nem, most nem mondta.
- De igen, bizisten mondta.
- Hamisan esküdni, nahát!
- Szégyeld magad.

Suttogva veszekednek ahogy s mennyire ezt lehet észrevétlenül.

— Idegeskedik a tanfelügyelő miatt — hallatszik egy komolyabb
hang.

— Nem is idegeskedik, de drukkol — és felnevelt egy koraérett
káröröm.

A tanító hátratámaszkodva ül a karosszékekben. Szemei furcsán,
szokatlanul bámulnak bele az osztályba. Úvegszerű nézéséről közöm-
bösen síklik le mindnyájuk tekintete, mint vakablakról a napfény...

A hátsó padokból látják ezt, de nem törődnek vele. Ők is a tan-
felügyelőre vannak beidegeződve.

A nagy csöndben a kis Peti még mindég vesződve a könnyeivel

örül, hogy ez egyszer nem volt udvarias, hogy nem rohant a ceruzáért. Most feláll, de a tanító nem vesz róla tudomást.

— Elgondolkozott — suttogják körülötte.

— Kérezkedj Peti, — tanácsolják neki a szomszédai.

A kis Petinek sürgős a dolog és megszólal:

— Tanító úr kérem!

A tanító úrnak úgy látszik nem sürgős semmi. Nem kíváncsi a kis Peti kérésére.

— Hangosabban — biztatják többen is hátulról.

— Tanító úr kérem, tessék kiengedni... Tanító úr kéérem...

Semmi válasz.

Ha a tanító most ráordított volna a kis Petire, akkor se ijedt volna meg úgy az osztály, mint attól a konok, megátalkodott csendtől és hallgatástól, mely úgy áradt a tanítóból, mint valami örök némaságra ítelt emberből...

A felnőttek közben már abbahagyták a röhögést, a padszélén ülők előremerészkedtek, lábújjhegyen közelítették meg a pódiumot, de visszacsomolyogtak rögtön. Mintha odafagyott volna arcukra az iménti mosoly.

— Ez még nem volt soha, hogy elaludjon — medítáltak maguk elé.

Krivda Károly, az iskola legerősebb tanulója, akinek még három perccel ezelőtt vörösre húzta ki a fülét a tanító, körmeit tépi, úgy harapja a fogával és a rémülettől egy hangot sem tud kiadni.

A szomszédja, Landesmann Leó. Az iskola esze. Krivda Károly háta mögött ő is odasomolyog a pódium felé, néma taglejtéssel csitítja a termet, mert a fiúk között többen felugráltak a padokra a kislányok meg összedugták a fejüket, mindenki tudja, érzi, hogy valami szokatlan dolog történt, nem is annyira a tanító úrral, mint inkább övelük...

Pánikról azért szó sincs.

Csodálatos de majdnem mindnyájan úgy érzik, hogy csak próba az egész, hogy csak alszik a tanító, csak úgy mimeli, mintha meghalt volna... Bizonyára ki akarja lesni, hogy hogyan reagálnak erre a gyerekek.

Krivda Károly most odasúg valamit Leónak.

— Nem létezik, — mondja Leó ellenmondást nem tűrő hangon.

— Nézd a szemeit, nyitva vannak, — védekezik Károly.

— Az isemmi, — kiált rá fölényesen Leó.

— Hogy gondolod azt, hogy az semmi?

— Hisz ez az éppen — magyaráz titokzatos fölényvel Leó. — Ez az éppen, hogy nyitva vannak a szemei...

Egész gyűrű figyelni Leó szavait.

— A nagyapámmal éppen úgy volt. — És most elhallgat.

— Beszélj már, — türelmetlenkednek többen is.

— Éppen úgy volt, hisz ösmerted, ő mindig bujta az ő vastag könyveit, és ő is így maradt ülve, a könyv előtt a karosszékben, nyitott szemmel, mint most a tanító úr. — Elharapta a többit, de most, hogy nem mondta ki azt a szörnyű szót, ami ott lóg a fejük fölött fenyegetően, most erre felsírnak a gyerekek.

Visítva, sikongva jönnek a cénahangok. A nagyobbak maguk is

felzokogva alig bírják lecsendesíteni őket is még mindig bíznak benne, hogy hátha a tanító úr csak színleli az alvást, hogy próbára tegye őket: vajjon sírni fognak-e utána?!

Az egész terem Krivda Károlyra néz. Tőle várják a tanácsot és a segítséget.

Még a kovács kislánya is melléje szegődik.

Károly ránéz a falióra.

— Rögtön megtudunk mindent, — szólal meg megkönnyebbülten.
— Két perc múlva tizenegyet üt az óra. Ha erre a hangra se riadna fel, akkor...

— Akkor? — kérdi a kovács kislánya elgondolkodva.

— Akkor baj van, — fejezi be a következtetést Leó.

A kovács fia valószínűleg inzultusnak veszi Leó kijelentését.

Leónak gyulladásgos szemében megjelenik a könny. És ez már a gyász előhírnöke.

Krivda Károly leül a padra, lekonyul a feje és most már olyan messze van tőle a fülhúzás, mint a végtelenség.

Síri csöndben lesik a falióra ütését. Torkukban dobog a szívük és összetévesztik a szívük verését az óra ketyegésével.

A két perc elmúlik s mikor az óra megszólal, mindnyájan odaröpítik tekintetüket a katedra felé.

— Megmozdult, — ujjong fel az egyik, de csak az óhaj és a remény kiabált belőle.

— Nem igaz, — csapnak rá a többiek.

Most már itt a bizonyosság.

Leó feláll, odamegy a katedra elé, most hátranéz, tekintete összetetalálkozik egyetlen haragosáéval, a kovács fiáéval, fellép a pódiumra, mely megreccsen a lába alatt és egy hirtelen elhatározással megérinti a tanító úr kezét, mintha fel akarná ébreszteni.

Felszisszenve ugrik le a pódiumról.

— Na, mi van? — kérdi az egész terem nevében Károly.

— Én már a nagyapám kezét is megérintettem, — mondja kitérően Leó.

— Na és?

Leót a kérdések szívén érik. Nagyon szerette a tanítót. Könnyezve felel:

— A tanító úr hidegebb. Egész hideg...

— Biztos ez? — reménykedik a kovács fia, akiből már elpárolgott a gyűlölség.

— Menjetek a szomszédokért, — kiabálnak össze-vissza.

— Jaj Istenkiém, — síránkoznak a kislányok.

— Csend legyen, — ordít fel torkaszakadtából Károly.

A rettenetes csöndben lassan megszólal, mert közben óvatosan vigyáz a könnyeire.

— A tanító úr nem halt meg... A tanító úrnak nem szabad meghalni... a tanító úr csak alszik, mert nagyon fáradt a sok tanítástól. Most szép csendesén haza fogunk menni és el fogunk köszönni a tanító úrtól, mint rendesen...

De akkor már zokogva végigdől a padon.

A kovács fia, aki jobban bírja idegekkel, átveszi a kommandót

és egy néma mozdulatára az egész zokogó terem, majdnem énekelve mondja:

— Alászolgája! ...

És mikor megszeppenve ki akarnak tódulni a padokból, nyílik az ajtó.

A tanfelügyelő lép be. Megáll az ajtóban, vár egy pillanatig, de a máskor oly szolgálatkész tanító nem mozdul. Megérti a szituációt, alig tud magának utat törni a katedra felé, ott megrázza a tanítót és hátrahőköl.

— Mi történt, gyerekek? — kérdi elszörnyedve, pedig már tudja a valóságot.

— Azt hittük, csak elaludt a tanító úr, — zokogják többen magyarázat helyett.

Krivda Károly egy sarokban áll, külön, háttal a katedrának s csak úgy rázza a zokogás.

— Tán én öltem meg, — rémüldöz benne egy nehéz sóhaj, — mert hogy kinevettem, amiért úgy drukkolt.

A kis Peti a nagy riadalomban sírva odatotyog a tanfelügyelő elé:

— Tanfelügyelő úr kérem!

— Mit akarsz, fiam?

— Tessék kiengedni ...

— Mehetsz, fiam, — riad fel a tanfelügyelő megilletődéséből.

— Ti is menjetek mindnyájan, — s küldi őket kifelé, s közbe arra gondol, hogy milyen ügyesen és frappánsan fogja majd alkalmazni a Tanügyi Értesítő nekrológjában a „Hősi halál a katedrán” ismert frázisát.

A kitérő gyerekek lelkében homályosan pislog fel egy üde remény, hogy legalább két napig szünetel majd a tanítás ...

Most jön be a cseléd jajveszékelve, majd egyre többen közelednek, összecsapják a kezüket. A tanító úr pedig ott ül hidegen a katedra előtt. Nagyon nagy fáradtság nyúlik el rajta, mintha e pár perc alatt megöregedett volna.

A gyerekek közül a legutolsóinak maradt a kis Peti. Pedig még mikor kellett kimennie? Ő most bizonyára végzetesen fájlalja, hogy nem fogadta el a tanító úrtól a felajánlott koronát, de megnyugszik gyorsan, mert így egy koronával szegényebb lett ugyan, de viszont gazdagabb lett egy fájdalommal, melyből idővel emlék lesz s amely úgy hozzátartozik majd az ifjúságához, mint az élethez a halál ...

SZALATNAI REZSŐ:

LEVÉL A LÁZBÓL

Ma éjjel lassan hullott a hó s én azt álmodtam:
példás, sugaras nyíl vagyok,
te pedig félelmes-szép íjjá keltél az oldalomon.

Tiszta nappalon a Dunából kijött az idős isten,
fűzfák nőttek a kezén, szemében borzongtak apró holdak,
térült-fordult s ijjadon kilőtt az égre.
Most zászlókkal integetnek felém az emberek,
jőjtek hát le felhőösvényeimről, csillagok mellől a sárba?
A te kezedben guggol az egész föld: nem szólsz, csak mutatod
a megnyílt bärázdákat s új rügyek szagával csavarod a szeleket.

Lázverte ajkamon reggelre hóvirág nőtt:
úgy küldöm most neked s tágrányított szemem is veled,
hogy vigasztalódj, míg felkelek.

ESŐBEN

Enyhülő testem fekszik az ágyon
és hallgatom figyelő tornyos homlokkal
mint hull az eső
s csörög át undok, szétmálló teste
a csatornák zúgó bádoggain.
Egész nap olyan volt ez a ház, mint egy akvárium,
jártak benne az emberek mint fogoly aranyhalak:
szomorú, béna szemekkel.
Letettem piros nyakkendőmet, fölhúztam a zsebórámat
s megszámláltam a pénzemet.
Messze van tőlem harcos életem.
Pinenj kistű, két hosszú tenyered járja az orcád,
álmodj szépet, neked van Kárpáthy Zoltánod,
kalandos meséd, féltékeny hiúságod,
nézd, itt lenn csak víz esik szakadatlan,
de az öreg hegyivezetők a vacsoránál mesélték:
fönn a csúcsokon szikrázva hull a hó,
tőle a csúcsok borzalmasan fönségesek lesznek.
Elsúgom neked:
csúcs legyen belőled is fiam,
hőlepte nyáron is, erős, merész és igazságos!
Fölemelkedem a párnán s elfutnak szavaim,
hull az eső,
én nézem az arcom szembe a szekrénytükörrel
s gondolom:
egyszer
húnyt szemekkel így fog feküdni bennem a halott.
Szeretném mindenkinek megszorítani a kezét,
aki egyedül hajtja le fejét
ma este.

ÉJJELI KIRÁNDULÓK

Már kulimáz színű volt az este, mikor Kis Péter a háttára vette a zsákok és elindult hazulról. Az asszonynak, aki lent az udvar végében a kis szalmafedelű ólban fejte a sárga Cifra tehenet, nem is szólt be. Nem akarta, hogy tudjon a ma esti kirándulásról, meg kímélni is akarta, mert a hetedik hónapban járt étellel a szíve alatt. Igaz, hogy szénát is kellett volna lerakni az ólpadról és szalmát is húzni a kert végében a szalmakazalból, ha valóban kímélni akarta volna az asszonyt, de hát ezek már olyan dolgok voltak, amit inkább elvégez, mintha futni kell húsz, harminc kilóval a vállon, vagy evezni, vagy esetleg úszni a Tiszában, ha feltalál dőlni az a hajó, amint már meg is történt több alkalommal ilyen kulimázszínű kirándulós estéken. — Aztán az izgalom, amit ilyenkor átél az ember, az sem való már Juliskának, mert még időnapelőtt életet ad első gyermekünknek. Igen . . . , hát persze, hogy nem szólok be.

Így beszélt gondolataiból kiindulva zsákkal a vállán Kis Péter, amint lement a kertje végén, hogy aztán a kertek alatt lekerüljön a cigánykunyhók mellé, hol várják a cimborái. Amint átlépte a fűzfavessző kerítését, a lábával egy aimára taposott, úgy érezte s ez eszébe juttatta, hogy éhes. Le is hajolt mindjárt és úgy a sötétben összeszedett néhány hullottalmát és a zsebébe rakta. Egyet meg is dörzsölt a nadrágja szárában és beleharapott. Kissé savanykás volt még, de azért enni kezdte.

Míg így az alomával bajlódott, az egyik mellett, egy szentjánosbogár fénylő testén akadit meg a szeme a fű közt. Hirtelen gondolat cikázott át az agyán. Elmosolyodott. Vigyázva a tenyerébe vette a kis lámpásosbogarat és azzal ment tovább. Vigyázva, óvatosan vitte, nehogy valami baja történjen. A lucernás mellett balra tért, hogy ne kelljen a szomszédja búzatáblájánál nagyot kerülnie és minél hamarébb ott legyen. Hogy még nincs kilenc óra, azt tudta, mert a kilencet még nem hallotta fújni a baktertől s így habár sietett is, biztos volt abban, hogy még nem várnak rá a barátai.

Ahogy így ment szapora léptekkel a kis mezei utacskán, még arra is gondolt, hogy talán több pénzt is hozhatott volna magával, mert hátha ma olcsóbban tud megegyezni a búza mázsájára s ha nem is az egészset, de már foglalót adna a holnapesti mázsára is. Ezt azért gondolta, mert attól félt, hogy a végrehajtó jönni talál valamelyik reggel s ha megtalálják azt a kis pénzt a házban, hát akkor vége. Elviszi és nem lesz az sem. Míg, ha áruba fekteti, akkor biztos . . .

Míg ezen töprengett, gondolkodott, elérte az első cigánykunyhót. Sárból és vályogból épített kunyhó volt ez; úgy másfél méter magas, náddal fedett és ablak nélküli. Az ajtaja előtt ott ült Zsiga, szájában nagy, törött pipájával s az álla alatt — mintha oda lenne növe —, a hegedűjével. Néha szigorúakat köpött ki maga elé a sötétbe. Hogy lépteket hallott, felállt és néhányat köhentett, mintha gégesorvadása lenne. A hang az érkezőnek szólt, hogy értsen róla és köszönjön, hogy aztán Zsigának is szabad legyen válaszolni. Ez a régi és nagyon jól bevált érintkezési forma volt Zsiga cigány és a falu emberei közt. Avégből volt ez nagyon fontos, hogy Zsiga köhentett és a falusi köszöntö a jó estét, vagy a jó éjszakát, mert akkor már Zsiga is tudta, hogy hogyan válaszoljon vissza és melyik végén kezdje a beszédet. Ha csendőr, vagy határőr jött, „annak úoyis másképp kellett. Annak ő köszönt előre egy: „kezdcsókolom a nagyságos úrnak jó éjszakát”, míg, ha véletlenül idegen vetődött arra, annak köhentenit, meg köszönni sem kellett. Mindezt azonban, míg megtanulta Zsiga és családja, — mely most jelenleg a kuckó belsejében nagy hortyogással húzta a csendest, — sok víz folyt le a Tiszán, mely úgy száz méterre folydogált a kunyhótól parttalan medrében. Azonban megeseit néha az is, hogy véletlenül nem ismerte meg a közeledőt a sötétben és így ismét csak a sorvadásos torokhangú köszönés segített: öhn! öhn! . . . Ez lett, ha már a szem beadta a kulcsot a sötétben, az internacionális köszönési forma

Vályogfalván éjjeli időben. Később átvette ezt a bíró is, a jegyző is s ha nagyon utánanéznünk, még talán már a tanító is külön megmagyarázta a köszönet ezen módját a gyermekeknek, hogyha majd elérik azt a tizenkét évet, mikor már rájuk is szükség lesz a családnek a megélhetés megszerzésében segíteni, hát tudják, hogy mit jelent ez az öhn, öhn.

— Jó estét Zsiga, — válaszolta mindjárt az első köhentésre Péter és megállt, mintha oda ragadt volna a lába. Na mi van? Voltak itt a fiúk? kérdezte minden átmenet nélkül.

— Voltak, — válaszolta Zsiga elevenen és kissé muzsikálőbb hangnemben folytatta. — Voltak, voltak Kis Péter uram, de már le is mentek a Tiszához. Azt mondták, ott várják meg kigyelmedet.

— Miért siettek annyira? — kérdezte még bosszúsán Péter s már menni is akart, de Zsiga útját állta.

— Egy pillanatra Péter uram. Ne siessen annyira, úgyis változott a nóta és a helyzet tegnap óta, hát azt kell elébb megmagyaráznom, hogy kigyelmed is tudja. Másképp nem ér az egész semmit. Míg elmesélem, legilegjobb lesz, ha helyetfoglal.

Kis Péter arcán összegyűrődött a bosszúság mint egy rongy, de nem válszolt durván, mert észébe jutott, hogy még az elmúlt esti kirándulás tagsági díjával is tartozik Zsigának. Ezért csak úgy mondta, csendesen, mintha hangfogó lenne a száján: — Hát beszélj akkor Zsiga, de igyekezz, mert nem sok időm lehet, meg a hold is feljön és akkor megette a fene az egész ma esti kirándulásunkat. — Míg ezt mondta, a tenyerében megigazította a kis szentjánosbogarat, mely amint észrevette, egészen elvesztette fényét. Aztán leült Zsiga mellé a kunyhó elé.

— Hát, úgy volt az Péter uram, hogy a tegnapi muzsikálásra idejöttek a határőrök és tudja, mikor olyan falcsul kezdtem húzni, ... hiszen Péter uram is hallhatta, akkor kezdtek el engem pofozni, hogy hagyjam már abba azt a nótázást éjnek idején, mert ha nem, hát nem virradok fel szabadlábbon...

— Azért nem is húztad tovább tegnap?

— Azért bizony. Nem engedték. Gyanút fogtak, hogy mindig azt játszom, hogy: „Magasan repül a darú, szépen szól...”. Éppenazért, ma este, — már megbeszéltük, — azt játszom, ha veszély van, hogy: „Túl a Tiszán, faragnak az ácsok...”. Igaz, hogy nehezen fog menni a mai muzsikálás, mert megduzadt a képem a pofonoktól, dehát, azért már én kitartok maguk mellett. És nélkülem meg úgysem...

— Rendben van Zsiga, — szolt a Zsiga most már önmagát dicsérő szavaiba Kis Péter. Tehát ma este „Túl a Tiszán, faragnak az ácsok”-at játszod?

— Azt, azt Kis uram, meg igen, még jó, hogy az eszembe jutott. A pofonkért darabonkint ötven fillért ígértek meg, Szabó Pista is, Horvát András is, meg Füle Bálint is, hát, gondolom, már megmondom Kis uramnak is, hogyha teheti, szintén nyugodjon bele abba az öt koronába.

— Öt koronába? — horkant fel Kis Péterben az elégedetlenség, mint akinek kést döftek a szívébe csárdásózás közben, mert nem volt hajlandó átadni a párját. — Öt koronába?... tén megbolondultál te Zsiga?!... Nagyon csempész eszed lett amint látom, ha te egy rongyos pofonért tized akarsz elszámolni. Hiszen, ha amúgy magyarosan adnék neked néhányat jobbról, egy néhányat balról, hát meglátná a lelked a mennybélijóisten fogadótermének előszobáját egyszerű és mindenkorra, nemhogy még tíz pofont ki bírj állni egy amolyan határőrtől, akinek a pofonosztogatója a mesterisége. Az azt tanulja évekig, meg a fogásokat, hát nem is csoda. Én egyet kaptam csak a Szedlacséktől a vámirodán az ősszel múlt egy éve, de még ma is érzem a helyét.

— Az Isten a tanúm Kis uram! — kezdett újra beszédibe Zsiga, majd, hogy hitelt érdemeljen szavai valódiságáért a következőképen folytatta: — Ha nem hiszi Kis uram, hát vegyen annyi fáradságot, hogy világítson rám a villanylámpásával és nézze meg az arcom.

E szavakra Kis Péter már csupán kíváncsiságból is a szemébe világított Zsigának. Amit látott, az valóban ámulatba ejtette. Zsigának a két arca akkora volt, mint egy jókora dinnye. A szemei alig látszottak ki; ha nincs közepén az orra, nem is lát velük, mert összedagadt a két arca egybe, mint mikor a kemencében összekél és összesül két cipő.

— Ejnye, mégis csak igazad van, — mondta percnyi tünődés után fejét

megcsóválva Péter, majd elcsavarta jobb hüvelyk ujjával a zseblámpája fényét és csak úgy a sötétben folytatta: — Hát rendben van Zsiga, én is bele nyugszom az öt koronába, de aztán húzzad megint, ha veszély van. El ne aludj, mert akkor hét baj lesz!...

— Nekem már nem lehet nagyobb, — válaszolta Zsiga letörten, aztán újra a szájába vette a pipát, szívott egy hosszút és egy laposat kópótt magaelé, majd mint aki jól végezte dolgát, leheveredett a kunyhó ajtajába. Kis Péter pedig megigazítva a zsákot a vállán, szapora léptekkel megindult a Tisza felé. Egyenesen a fűzesnek vette az útját, ahol tegnap este is átkeltek. Úgy tíz méterről, már meg is ismerte a barátai hangját, akik a hosszú fűben a fűzes tövében heverésztek. Mikor közvetlen melléjük ért, a beszélgetés hirtelen megszakadt, csak mikor a nevét bemondta, akkor tört meg újra a csend.

— Szervusztok! — köszönt emelt hangon és ő is leheveredett a fűben.

— Szervusz! — mondták majdnem egyszerre a barátai, majd vidáman fordulult feléje Füle Bálint. — Láttad a szegény Zsigát? Az ugyan kihúzta a lutrit az este. Ha én kaptam volna annyit, máltán már nem is élnék.

— Disznó módra meglímeték, — tódította a beszédet Szabó Pista. — Egyszer mi a katonaságnál püföltünk el egy szobaparancsnokot hasonlóképp. Hat hétig ólomcetes borogatást hordott a képén, de legalább ezalatt a hat hét alatt nem bírt annyit szekálni, mert fel volt dagadva a szája, meg a fogai is fájtak. Tejet, meg levesfélét evett hat héten keresztül, mint akin operációt végeztek.

Az utolsó szavain Szabó Pistának felnevettek a fiúk, majd Péter szólalt meg a csend beálltával: — Ma mikor megyünk fiúk? Én az asszonyok sem szóltam, úgy jöttem el hazulról. Szeretnék minél hamarabb hazatérni. Máskülönben is azt hiszem, hogy menni kellene, mert feljön a hold. És igaz, egészen megfelejtem róla. Nesztek. Ez a tiétek, hoztam csempészlámpásnak. Ezzel a tenyerében szorongatott kis szentjánosbogarat a fiúk elé tette egy tiszta helyen a földre. A kis bogárka épp hogy világított, olyan volt már csak a fénye, mint egy kialvó gyufaszál csonka.

— Szentjánosbogár, — mondta egykedvűen Horvát András, aztán újra visszafeküdt a helyére. A két kezét a feje alá tette és úgy bámult bele a fekete, itt-ott felhős csillagtalan éjszakába, mint akinek egyéb dolga sincsen.

Kis Péter szavait, Szabó Pista, a kurátor fia válaszolta meg egykedvűen, hogy még várnak néhány percet, míg megkapják a villanylámpa jelzést oda-átról az indulásra és akkor...

— Akkor, nesztek addig ez a néhány alma. — nyúlt a zsebébe Péter és alibük tette a kalapjába pakkolva ki mindent. S Vályogfalvának ezek az emberei, boldog gyermekcsámcsogással enni kezdték a savanyú almákat. De a következő pillanatban egy villanylámpás futó fénye tört keresztül a Tisza túlsó oldaláról, mintegy az égről lefutó csillag.

*

Kis Péterné mikor megfejtte a tehenet, enni adott neki bőségesen, aztán felment a házba. Legnagyobb meglepetésére üresen lelte a szobát. Azt számította, hogy mire feljön, csak a krumplit kell megtörnie a vacsorához és már ehetnek is, és mostan, tessék! — Ez az ember megint elment valahová, hogy az ég áldja meg a fejét. Elment, pedig holnap vasárnap lesz. Szombaton soha nem szokott elmenni.

Gondolatban hirtelen végigjárta az ismerősöket, a szomszédokat, hogy vajjon kihez és miért mehetett volna... Médihez, a szomszédba?... Á, oda nem igen... Vagy a tiszteleteshez?... vagy a bábához, hogy megkérje, hogy mit kell tenni, ha olyan görcsök jönnek rá?... Ez sem. Ide sem mehetett, mert hisz a reggel még őt küldte, mikor panaszkodott neki, hogy felébredtek. A kocsmába sem mehetett, mert, hisz bor is van a háznál, meg pálinka is: tegnap este hozott öt litert. Dohánya is van, papírja is. Mindene van, hát ugyan hova mehetett?

Míg ezen töprengett magában, kiszűrte cerépköcsögökbe a tejet és szép sorjában az ablakba állította. Őt köcsög lett tele s még a sajtárban is maradt. — Ezt meg beleöntöm a krumplibába, — mondta önmagának és a már hajában megfőtt krumpli megtisztásába fogott a tűzhely mellett. Szaporán, jókedvűen

dolgozott. Néha letette a kést, meg a tálat is az öléből és megtapogatta a testet, melyben már narangozott a születendő élet. Hol itt, hol ott érzett ütéseket Kis Péterné. Olyan érzése volt, mint egy börtöncellának lehet, melyben egy rab veri a falat, hol a fejével, hol a lábával, öklével. Ez a gondolat foglalkoztatta néhány pillanatra, majd egy újabb kopogtatásra jókedvűen kiszaladt a száján a mondat: — Nyughass már te kölyök, hisz tudom, hogy ott vagy. Még te is bosszantol?!

Ezen még maga is nevetett, mikor így hangosan hallotta a hangját, s már nem érezte magát egyedül. Mintha valaki tényleg lett volna a szobában rajtakívül. Még mintha az óra is másképp tiktakkozott volna a falon ettől fogva. Egészen belemelegedett a gondolataiba, mikorra megnyílt a konyha ajtaja és Médi, a szomszédasszony, aki Szabó András özvegye volt és egyetlen fiával, a hat éves Andráskával, velük szemben lakott, lépett a konyhába.

— Jó estét Juliskám. Na, hogy vagy? Láttalak a reggel, mikor a Cifrát kihajtottad, hát, mondom már átnézek hozzád egy kicsit.

— Jól tette Médi néném. Jól tette. Legalább nem ülök itt magam, mint egy babajánytűk. Mert, míg feljöttem a fejestől, elment az emberem, azt se tudom hova?

— Hát ami azt illeti, bizony megmondhatná, hova megyen éjnek idején. Az én emberem, — Isten nyugosztalja szegényt, — az mindent megmondott. bejelentett nekem. Még ha a kocsmába ment néha egy kis diópálinkára, mert azt nagyon szerette szegény megboldogult, — még azt is megmondta. Váltig haragudtam is érte, dehát, most látom csak, hogy milyen igaz a volt, most, mikor már nincsen mellettem, nincsen, aki azt mondja: Holnap pedig szántani megyek a Kisdüllőre az erdő alá, vagy: Reggel pedig fát kéne hozni az erdőről s az adóba, meg a legelőjárandóságot kellene fizetni ekkor, meg ekkor... Bizony Juliskám... szomorú egy dolog az, özvegynek lenni. Nem is lehet azt élőlészóval elmagyarázni. Az embernek a keserűség a torkát fojtogatja, amikor ezekre a dolgokra gondol, dehát, dehát, ... nincs segítség!... az ember ott kint a föld alatt... és én itt, a kis Andráskával, az ő házában, abban az épületben, melyet ő húzott fel a saját kétkezeivel...

Itt elcsuklott a Szabóné hangja és mint bő forrásból, hangtalanul gurultak, ömlöttek ki fiatal arcára a fájdalom könnyei. Nem zokogott, nem jajveszékelt, s hogy sír, csak tenyerébe hajtott feje bizonyította és meg-meg vonagló felsőteste, ahogyan ült a kis széken a gyér világosságú konyhán.

Kis Péterné kezében egy pillanatra elállt a munka, valami neki is összeszorította a szívét, valami benne is fáj. Letette a kést a vaslábos szélére, a megtisztított krumplit is betette az odakészített zsírba a tűzhelyen, mely sercegve kezdett sülni, aztán vigasztaló szavakkal fordult Szabónéhoz:

— Ne sírjon már lelkem Szabóné! Ne sírjon már! Ha az Isten ezt a csapást mérte magára, el kell viselnie erős szívvel, erős lélekkel. Aztán, maga sincsen teljesen egyedül, ott van a kis Andráska. Egy néhány év múlva, ha kijárta az iskolát, már dolgozni fog, csak ügyelnie kell rá és rendesen nevelni. Ez a fontos, Szabóné lelkem, más semmi. Bele kell nyugodni a változatlanba... Ami azt illeti, az én véleményem szerint, maga megegyezzen férjhezmehtene. Csók Józsi is elvinné, meg mások is, ha jól tudom. Csak magától függ az egész. Hisze elvégre már nem mai özvegy, se tegnapi.

Szavai csendesen, észrevétlen, mintha alvó gyermeknek mesélne, úgy gurultak ki a száján. Az ablakba állított virágvázból, néhány szál bódító virág illatával összekeveredve, úgy hatott ez a vigasztaló hang, mintha nem is földi ember mondta volna. S az édes sült krumpli szaga és a konyha kellemes melege és maga ez a meghitt csend is a Kisé szavai után, hatott is Szabónéra. Kisé feljebb emelte a fejét, kifújta az orrát az alsószoknyája legvégében, aztán a szeméből is felitatta a könnytavak vizét és bár még mindig valami keserűség típort a szívében, melynek ki kellett volna még ömlöni, mégiscsak megszólalt.

— Nem, Juliskám. Nem. Férjhezmenni nem akarok. Én, tudod, szerelemből, igaz szerelemből mentem az én Andrásomhoz és hogy meghalt, hogy elment tőlem ilyen hamar, nem tudok egy másik emberre csak úgy áttápléni. Erre csak az olyan közönséges, hitvány lelkű asszonyok képesek. Andráskáknak mostoha apja legyen? Nem! Soha! Most is, hogy eljöttem, milyen jóízűen aludt már a drága. Ha azt láttad volna Juliskám.

— Nekem is lesz már! Mondta boldogan Kisné és elpirult egy kissé, mert csak azután jutott eszébe, hogy nem magának mondja, se nem Péternek dicsérik magafeledten, hanem Médinek, Szabó Andrásnénak, a szomszédasszonynak.

— Igaz, igaz. Ládd csak, erről hogy megfelejtkeztem. Tisztára evégből jöttem át...

Mire újra ehhez a témához értek, az óra már a tizenegyes szám felé igyekezett a szoba sarkában a falon, lassú, csendes tiktakolással, de biztosan.

*

Kis Péter és társai a Tisza túlsó oldalán épp ebben a percben szálltak öt mázsa búzával a kicsiny hajóra. Péter kormányzott és a társai eveztek. A Tisza ezen a részen egy kissé sebes volt, bár nem volt nagy a víz. A víz sebességét a kissé túl egyenest sülyedő meder okozta:

— András, egy kissé nagyobbakat vegyél a lapáttal!... Te Pista, ne lobácsolj annyira azzal az evezővel, mert csupa víz lesz ez így élet ebben a hajóban, — adta az utasításokat Péter, a csónak fejéből, a kormánylapát mellől. Higgadtan, csendesen beszélt, ahogyan szokása volt minden áldott este, mikor így csempészúton, — őszierintük —, kiránduláson voltak. A társaságban egyedül ő maradt józan, a többiek mind ittak. Ha nem is kívánták és máskülönben soha nem voltak részegesek, de az ilyen csempészések alkalmával inniük kellett, mert másképp talán haza sem tudtak volna jönni. Nem lett volna elég bátorságuk hozzá. Már pedig bátornak, vakmerőnek kell lenni az embernek: Ez a fontos, más minden mellékes a csempészésnél.

Ezt az egyet tudták a vályogfalviak és ezért nem is haragudtak a fiatalokra sem. — A csempészésben inni kell, mert máskülönben könnyebben talál még a golyó is. Ez a mondás valóságos közmondássá lett a kárpátalji falvakon, mely innen Vályogfalváról indult el, itt mondta ki a bíró egy bizalmas gyűlésen, mikor a szegény Horváth Jósikát csendőrgolyó ölte meg.

Lassan, csendesen jöttek a csónakkal. Jóformán nem is hajtottak, csak a víz sodrát ellensúlyozták és arra törekedtek, hogy a fűzesnél kőthessenek ki.

— Hallga! — szólalt meg a következő pillanatban Szabó Pista és fűlelni kezdett. A lapátot a vízbe engedte és úgy hallgatott, minden figyelmét a hegedűszóra irányítva, mely mind tisztábban és tisztábban vált kivehetőbbé a vízen.

— „Túl a Tiszán...” — szólal meg Péter is bosszúsan. Ezt játsza. Jaj, a fene hogy ette volna meg! Hogy így, ezt a világot. Legalább már a parton lennének ezzel az étellel. Már nem bánnék semmit.

Mire e szavakat mondta, már villanylámpák fényét látták csillogni a parton és jobbról, balról is sereglettek a határőrök a csónakjuk irányába.

— Észrevettek! — mondták egyszerre hárman is vacogó fogakkal félelmükben. Legjobb lenne visszatérni, — vetette fel egy negyedik. Gyerünk! Egy-kettő! Péter, fgrdítsd meg azt a csónakot, aztán gyerünk. Csak nem vagyunk bolondok, hogy a kezük közé menjünk be ezzel az étellel.

Gyorsan és nagy erővel fordult a csónak. Majdnem bemerült a vége, de ez nem számított mostan. Menteni kellett a terményt és menteni kellett az életet. Még maga Péter is dolgozni kezdett az evezővel és ekkor dördült el az első fegyver. Ezután egymásután a többiek is. A csempészek torkukban érezték verni a szívüket és lázas igyekezettel dolgoztak. Tudták, hogy megint az életük forog kockán. S az mindenkinek kedves.

— Na! még egy-kettő, egy-kettő, — diktálták a tempót néhányan a hajóban és inuk végső megfeszítéséig dolgoztak. A félelemtől és az erős munkától verejtékes homlokukat törülgették anélkül is vizes kezükkel. Körülöttük egyik golyó a másikat érte a vízen. S már azt hitték, szerencsésen uszák meg és megmenekülnek minden nagyobb baj nélkül, mikor Kis Péter hirtelen a szívéhez kapott és mint egy darab fa, bár hátulról kapta a golyót, belefordult a Tiszába. A sötétben észre sem vették hirtelen, mivel ő ült a leghátul, csak a nagy csobbanásra néztek hátra, de már nem tudtak segíteni.

*

Kis Péter holtestét másnap reggel éppen a falu alatt húzódó homokstrandra, hol a városi urak fürdenek nyáron, sodorta ki a víz. A Tiszára lovat itatni kijött gyermekek lették meg. Majd megjelentek a csendőrök is, az orvos is. A csendőrök fotografusa lefényképezte a hullát, az orvos, a magával hozott

táskából egy éles műszerrel felvágta a lövés helyét, pillanatig babrált, ke-
resgélt a felnyitott testben, mint egy nő a pénztárcájában, ha vásárolt valamit,
aztán higgadtan diktálta be a jegyzőkönyvbe: hátulról kapott szívserülés, azon-
nali halál. Nem mondott se többet, se kevesebbet, majd összepakkolta a
műszereit, lehúzta kezéről a gumikesztyűt és óvatosan azt is fehér ruhába gön-
gyölve, már fel is állt a hulla mellől. Meghajtotta magát a mellette álló em-
berek felé s az országuton rá várakozó autójába ült s az elrobogott.

A gyors iramban elhaladó automobil nyomában magasra szállt az ország-
út pora.

*

Kis Péterné, mikor meghallotta, hogy az ura a Tiszába fult, lebukott a tor-
nác padlójára, mint akibe beleütött a mennykő. Éppen a tornácot seperte mikor
jelentette neki a levélhordó, aki egyben kisbírója is volt a falunak s így az
ő kötelessége volt minden ilyen dolognak a hírvivitele. Öreg, vén ember volt
már, nem került nagy lelki megerőltetésébe ez a munka, meg a foglalkozásá-
hoz tartozónak is tekintette. De azért mégis csak annyit árult el Kis Péterné-
nek, hogy: „Szegény Péter a Tiszába fult az este Juliskám”. Így mondta, egy-
szerűen, minden körülírás nélkül, mintha ez lett volna a világ leghelyénvalóbb
dolga. Hogy elájult az asszony, az ágyra fektette. Az ablakból felvett egy
köcsög tejet és azzal úgy hirtelen locsolni kezdte. Reszkető, öreg keze
sehogysem fért bele a köcsögbe, így a tenyerébe öntötte apránként és úgy
fröcskölte vele szembe az asszonyt. Mikor aztán látta, hogy már magához tér,
újra felvette nélkülözhetetlen görbebotját és kilépett a házból. Az uccáról
bekiáltott Szabó Andrásnéhoz, aki épp a kemence előtt foglalatoskodott a kis-
kertben, hogyha teheti, hát menjen át Kis Péternéhez, mert elájult. — Úgy
látom, meg lesz a kicsinye is, — mondta még halkán, aztán tovább ment
szapora léptekkel.

— Én Istenem! Te jóságos Isten! — sikított fel Szabóné és mint egy örült
otthagya mindent, rohant át a szomszéd portára. Nem is lépett, de be-
esett az ajtón.

Kisné már magához tért és hangosan zokogott az ágyon, mikor megállt
előtte kéztördelve. A teste vonaglott a zokogástól. — Jajj, jaj! — sóhajtott
elfuló zokogása közben. Jaj, jaj, ... meghalok Jajjj!...

Szabóné rögtön megértett mindent és elküldte Andráskát Horvátné, a
bába után, hogy jöjjön azonnal Kis Péternéhez.

Idős, ötven év körüli asszony volt a bába. Vályogfalvának, mondhatni egy-
negyed részét ő segítette a villágra az elmúlt huszonöt év alatt. Higgadt,
nyugodt természetű volt és tudta a kötelességét. Ahogy ledobta magáról a
nagykendőt, megvizsgálta gondosan Kisnét, aztán rögtön dologhoz is látott
Szabóné készséggel segített neki. Vízet tettek fel melegíteni, a kis teknőt
behozták a kályha mellé és megtették az előkészületeket.

Egy keserves, kínos óra múlva megllett a gyerek. De nem volt benne élet.

— Halott, — mondta halkán Szabónénak és kibontotta az öntudatán kívül
fekvő beteg kezét. Majd betakarta a paplannal gondosan. Szabóné lehajolt a
kis halotthoz és megnézte. Kis kezét, majd az arcát nézegette, aztán újra be-
takarta, mint a kosárba kendőbe rakott túrót télen, ha a városba viszik. Végül
hogy eszébe jutott az élete és az elmúlt este a beszélgetésük, zokogva ment
ki a házból. Utóljára akkor sírt ilyen szívből, mikor a férjét temették,
azóta sem.

*

A faluban percek alatt elterjedt a hír, hogy Kis Péterné, akinek ura az
este a Tiszába fült, mert belelőttek a határőrök, halott gyermeket szült.
Jöttek a kíváncsiak és be-benéztek a házba, vagy megálltak az udvaron és
ott vitatták, tárgyalták meg a dolgot.

— Isten csapása ez, — mondta az egyik ember. — Bizony, bizony, Ő bűntet
bennünket ebben a két halottnban is.

— Tisztára bolondok lettetek, az Istenre kenitek, amit a csendőrök csinál-
tak. Hát van nektek eszetek? Ha Szedlacsek nem lövi le az este Kis Pétert,
akkor mostan nem szüli meg időelőtt ezt a porontyot Juliska és kész...

— Igaz, igaz, — bólintottak néhányan.

*

A temetés másnap délután volt. Egy koporsóba temették el az apát és a fiát. A kicsit egy kendőcskébe burkolva lábtól tették az apja lába között a koporsóba. Úgy feküdt ott a kis halott, mint egy verébfióka az országút porában, melyet vásott gyermekek gumipuskájának kavicsa ért. Összejött a falu apraja, nagya politikai és vallási különbség nélkül; szolidaritás ébredt egyszerű paraszt csempészlelkükben a kettős halálesetre. Egyedül a határőrök feleségei húzódtak függöny mögé, vagy álltak kerítésen belül, mikor ott ment el az ökrösszekér rajta a koporsóval.

A két ökrös álmos léptekkel húzta a szekeret, míg a nyomában zokogva, vagy legalább is szemüket törülgetve vonult a falu. Különösen a Kis Péternével egyidejűek sírtak, zokogtak szívből, mert eszükbe jutott az életük s a helyzetük és arra gondoltak, hogy holnap talán őt, vagy az urát fogják ugyanígy vinni utolsó útjára. A legjobban elérzékenyedett a tömeg a sírnál, hol Ádám tiszteletes szívtől-szívhez beszélt; szívéből az emberek szívébe vetette a reménykedés, az Isten rendelkezésében való megnyugvás magvát... Mély hangot ütött, eleven húrokat pendített meg. A lelkek feloldódtak a predikáció gördülő, gyors sodrában és szinte mindenki magától kérdezte... Mi bűn van abban, egy zsák búzát áthozni a Tiszán?

Aztán minden ment tovább. Az emberek is a temetőből. Az ökrös szekér is gyermekeséggel a tetején. A szekér után az asszonyok mentek, vörösré sírt szemmel és leghátul jöttek a férfiak, fejlehangot. De már belső tüzettel a lelkükben. Nem szóltak még egy szót sem, de az agyukban forgott, háborgott valami. És mintegy parancsszóra, mintha előre megbeszélték volna, a Zsiga cigány konyhája előtt megálltak mindnyájan, Zsiga izgatottan forgott a konyhája előtt.

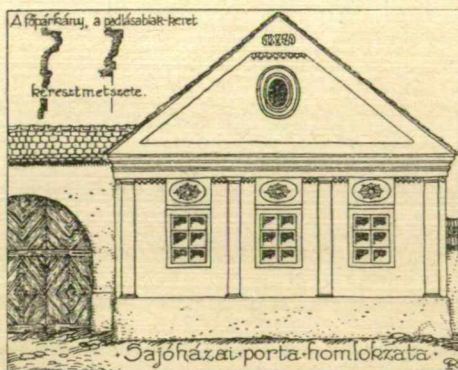
— Mi az? Mi az? Csak nem akarnak már ma este megint menni? Most temették el a Pétert és már ma megint?... Szegény, még megígérte nekem a pofonokért a fizetséget... Áldott jó ember volt... De nem is értem én magukat, hogy nem tudtak menekülni. Én már akkor játszottam a nótát, mikor a vámőrök a vámházból kijöttek...

— Ne beszélj már annyit, — mordult rá egy hang. Terád mostan nem lesz semmi szükség, elmehetsz aludni.

Zsiga arcán mosoly fényesedett egy pillanatra s a következő percben máj el is tűnt a konyhá ajtaján, mint az egér a fal sarkába rágott lyukacskájában. Bebujt egy szó, egy hang nélkül. S a lelkükben ütődött magyar parasztok egy lélekké borultak össze tanácskozássra a cigánykonyhá előtt a sötétedő estében

Csak másnap délután tűnt fel az irodán, hogy Szedlacsek nem jött be a szolgálatból. Keresték, nyomozták utána kutyával, mint egy rabló után szokás, de nem akadtak rá.

S Vályogfalva népe élte tovább veszélyes, kalandos életét a Tisza partján

EGY TISZAHÁTI MAGYAR MONDJA

A kölykőm én már cseh iskolába adom —
Tán csak kevesebb lesz a gondom, a bajom.

Mondta a jegyző úr, nem bánom meg tettem,
Még a csendőr úr is járt nálam múlt kedden.

Kap ott meleg ruhát, könyvet adnak néki —
Jobb, ha cseh uraknak beszédét megérti.

Bőrét nem viheti senki a vásárra,
Nem lesz majd Prágában megnémuló árva.

Tudom én magamról, Tirolba' szógáltam,
A német frajtlékkal bambán paroláztam.

A sváb kommandót míg megszokta a fülem,
Szomorún magamba' hej de sokat ültem.

Így fordult a sorsunk, senki meg ne vessen —
Csak azt ne lássam, hogy egy könnyűje essen.

Annak a kölyöknek, no meg az anyjuknak —
Úgy szétvágok köztük, hogy százfélé futnak!

MUNKÁCS

Alföld s Kárpátok intenek egymásnak
Felette néma, örök üdvözlét —
Őseink várat és sáncot itt ástak,
Rákócziaknak kastélyt itt emeltek.

Itt is tombolt a császár zsarnoksága,
Senyvedett rabként széplelkű Kazinczy —
A napot itt egy zsenink is meglátta,
Lángecsete ránk az örök fényt hinti.

Derék magyarok porai hamvadnak
Latorca mentén, völgyön és dombokon —
Aki nem él, talán jobb is már annak,

Mert nem érzi sajjón, mint sorvadunk, veszünk
S közben — Teremtőnk, ne vedd ezt zokon —
Nótázva visszük magyar keresztünk.

ILLUZIÓ

I.

Az alibérleti szoba ablakai tárva-nyitva voltak, s özvegy Bereczné a léghezatonban állt bekötött fejjel, cémakesztyűben. — Jaj, mikor leszünk készen?! — sóhajtott a s aggodalmasan nézett körül. — Mindent kiraktál a szekrényből, Irmauska?

Irma, hervadtiszőke csontos lány, a fiókokban motoz... — Mi maradt volna itten? — dünyyögi. — A fiókokat ki kell surolni, de alaposan! S hol a cédula? Egy különbejáratu elegáns udvari szoba...

Az anya félénken közbevág: — A bankban nem lenne valaki? Talán ha szólnál...

Irma sértődötten ránéz. — Muszáj a bankban tudni, hogy szobát adunk ki?

— Igaz, — mondja az öregasszony kevés meggyőződéssel. — Mégis jó lenne egy férfi ide.

— Férfi, férfi! A férfi lármát csinál, nőket cipel a lakásba.

— A nők meg a szobában mossák a kombinéjükét, főznek maguknak, fogyasztják a drága áramot, s ráadásul még barátokzni is akarnak. Láthattad: ez a kis Huszárné nem ment le a nyekamiról.

— Mama szoktatta be.

— Akkor még nem tudtam miféle!

— Hisz én mondtam, hogy elvált asszony.

— De azt nem tudtam, hogy bárzongorista volt a férje. És azt se tudtam, hogy nős ember udvarol neki. — Suttogóra fogta a hangját. — Kétszáz pengőt kapott tőle havonta...

A léghezaton becsapta az ablakot, az üvegtábla megcsörrent. Irma idegesen összerándult. — Mit bánom én Huszárné erkölcsseit! Engem inkább az az örökös danázás bolondított meg. Meg az a csapkodás, ugra-bugrálás. Hiszen már nem fért a bőrébe! Inkább olcsóbban adjuk ki a szobát, de nyugalmat akarok.

Kétszáz pengő, gondolta rossz szájjal. Nekem egy hónapig kell dolgoznom reggeltől-estig, túrni a felektől, Munk úrtól, Kató kisaszszonytól 110 pengőért... És még ebből is levonnak. Mit lehet ebből a nyomorult összegből venni?... Itt kell megsavanyodni mama nyakán, soha egy finom kabát, egy jókézből kikerült ruha, egy színház...

— Na, — mondta érdes hangon — kimulatam magam ma délután! Így néz ki az én szabad napom! Lármásan kirántja a trümó fiókját, amin a virágos porcellánlavor áll a kancsóval — Hát ez meg micsoda?

A fiók mélyéről egy üveg kerül elő, tele fényesfehér szemcsékkal, olyanok mint a nagyon apró rizskásaszemek... Megzörgeti a csiszolt üveget, a világosság felé tartja, s összehuzott szemmel olvassa a címkét: Sel de Bain.

— Hajtsd ki, — mondja Bereczné, — csak azé a jómadaré lehetett.

De Irma még mindig az ujjai között forgatja, orrához emeli és kényeskedő fintorral szagolja, mint valami gyanús tárgyat... Egy másodpercig meghökken.

— Hisz ez finom, — mondja csendesen, megadással... Leveszi magáról a takarító szvettert, a biztosítótűvel összetűzött gallérját leengedi. — Ezt kár kidobni mama.

— Talán cipeljem utána?

— Sei de Bain, — mondja Irma inkább önmagának és behúnyt szemmel szagolja az üvegcsé száját...

Egy óra múlva már a fürdőszobában áll, a meleg vízzel teli kád előtt... Óvatosan kinyitja az üveget, és mintha valamilyen titokzatos szertartást végezne, ünnepélyes merevséggel szórja a tartalmát a vízbe. A víz sűrű és fehér lesz, mint a tej s szelid gőzök páráznak a kád felett. Most nem is látni a kád sebhelyes oldalát, varras fenekét, szárazszürke színét, mely helyenkint síkosra kopott. A csendesen habzó, fehér víz egyformán takarja be mindenütt, tapintatosan, puhán. Irma ledobálja a ruháit, milyen mohók a mozdulatai, ahogy pattintja a kapcsokat, hámozza lefelé a harisnyáját s kibujik a színehagyott kombinéból. Most tétovázva megáll, kezével zavartan keveri-kavarja a vizet, a másikkal tükörért nyúl. Csak egy töröttszélű tükör akad a kezé ügyébe, kínzó részletességgel nézi magát benne, ráncosodó szemalját, keskeny orrát, szintelen bőrét, mely félig megsült tésztához hasonlít. A teste nem sovány éppen, ni itt a csípő tájékán talán túlsók is a húsz, de a mellei álmosak, s combja oly szikkadt, lábszárai puhán lógnak le, mintha nem is lüktető inak, rostok, biborrelégi vérsejtek nyüzsgnének benne, a karja is tartalmatlanul vékony, nem a mozgékony soványak eleveisége feszíti a bőrét, meddő esztendőök reménytelensége lankasztja puhára, s e túró, hervadt kar éles könyökben hegyesedik ki... Persze az örökös fekete klott könyökvédő, amely elzárja, mint egy koporsó... A nyakát vizsgálja most félő reménykedéssel, a nyaka mégis kapott valamit az élet nyers ízeiből, napfény perzselte elevenvörösre, szél csípte ki, s egyszer séta közben egy visszapatlanó ági véres karcolást ejtett rajta... Milyen bizsergő, furcsa érzés volt, amint felhasította a bőrét, tüzelt, viszketett; s nyomában sikamlós kis vércsik serkedt... S éjjel, ahogy csípősen összehúzodott a bőre, a párna felforrósodott alatta, s ő borzongva gondolta, bárcsak máskor is érezné azt a kínzó jót... De aztán elszégyelte magát, s fennhangon elmondott négy Miatyánkot...

Most hirtelen elhatározással a kádba lép, szinte fél ettől a sok ízes víztől, egészen a sarokba kúporodik, mint a szegény rokon, ha vizitbe hívják... Csak lassan, óvatosan nyújtja ki a lábát, egyiket a másik után, maga sem hiszi el, hogy ő ül itt, nyakig illatos párában. Kipirult karjával hajtja, csapkodja a vizet, amely síkos bársonnyelvével körülnyalja... Gépiesen a szappantartóba nyúl, de idegenkedve húzza vissza a kezét. A laposramosott szappanmaradvány két beleragadt hajszálal ott kuksol a szürke bádogtartóban. Undorodva felcsuklik... Gyorsan megeresztli a forró csapot, hogy leöblítse vele az ibolyaszappan pacsuli érintését. A forró víz még egyszer felkavarja a kád vizét, s Irma szomjasan inhalálja a feléje áramló illatot...

Amikor kiszállt, különös gyengédséggel törülgette meg magát. Hí-szen Huszárné sem volt szép és mégis... — gondolja laza eszme-társulással és nagyot, merészet nyújtózott a plafon felé.

II.

Irodábamenet egy drogériába sietett. A tonka kiszáradt, amint a segédnek elstutogta: Sel de Bain-t kérek. S hogy a segéd csak nézte alélt kalapját, gyűrűs szemét, türelmetlenül rászólt: fürdősót! Nem tudja mi az? Mikor fizetésre került a sor, a szíve elszorult. A fürdősó annyiba került, mint egy villamosbérlet, amit évek óta készült váltani, de sohase tudta rászánni magát, hogy ily temérdek pénzt kiadjon. Egy új ridikült is vehetett volna érte, a régi már csupa féslés, kopás, s a zárja minduntalan kinyilik. Na mindegy! az elegáns kis üveg ott puposodik a zsebében s valami hetyke magabiztonságot kölcsönöz neki, soha nem érzett fölényt. Egyenes léptekkel, szinte rátartian siet a hivatalba a zöldernyős íróasztal felé, ahol Munk úr már szorgalmasan rászocializálja a kormét. — Mi az Irma kisasszony, elaludtunk?

— Toalettcikkeket vásároltam, — mondja Irma magas fejhangon, s vigyáz, hogy hanyagul rakja ki zsebéből a csomagot.

— Nanana... Csak nem?

A fürdősó ott hever a gumizsinórral átkötött aktacsomók, tinta-szagú borítékok, agyonfirkált itatósok között. Kató is abbahagyja a szemöldökhuzigálást, és a csomag után nyúl... — Nekem ez túl édes-kés. — Kuncogva teszi hozzá: — Bandi a fenyőillatot szereti.

Irma szemérmesen az írógép felé hajol. — Tessék diktálni.

Ujjai a levegőben állanak, s szolgálatkészzen megrezzennek minden kis neszre.

— Nem is tudtam, hogy maga ilyen luxusdáma, — nevetgél Munk úr.

— Kérem ez kötelessége minden kultúremlernek, — önéretes-kedik Irma. — Én nem arra költök, amit látnak. Rongyokra meg mindenféle megvadult kalapokra... Én... én belső szükségből ápolom magam...

— No ha így van, akkor kezdjünk a munkához, — bólint Munk úr és mosolyt présel szét szájával... A gép csattogva megindul, Kató is a helyére megy és babrál, pepecsel a levelek között. Csak húzza az időt, lopja a napot, gondolja Irma és mélyet, szárazat nyel. Hisz tulaj-donképen nincs is munkaköre! Gyorsírti nem tud, gépeléshez nem ért, a levelei hemzsegnek a hibáktól, de Munk úr világért se szólna rá. Neki kell az elrontott leveleket lekörmölni, neki kell a más munkájával is bajlódni... A gép haragosan csattog, bokázik. Ezentúl vége lesz ennek is! Azért, mert Kató hegyesre perkeli a mellét azokban a ravasz melltartókban, és zsírozza a szemhéját, hogy sejtelmesen csil-logjon a szeme, azért ő nem fogja itt puklisra dolgozni magát helyette, Neki is joga van az élethez, no nézd csak!

Lassan diél lesz, Kató persze már készülődik thaza. Zsebtükrét a tintatartóhoz támasztja és gondosan rúzsozza a száját. — Mit csinálunk este Lajoska? — kérdi Munk úrtól és ruzsos kisujját az asztallapjába törli. — Majd felmegyek magáért.

Irma tüntetően keresztülkattogja szavait. Aztán ketten maradnak a szűk irodahelyiségben, mint rendesen. De Irma most zavartan nézi Munk úr szőrökkel benőtt kezefejét, nikotintól sárga körmét, amint ott hadonászik a gép felett. — Megvan? Mehetünk tovább?

— Igen, — rebegi fulladtan és maga is megijed az idegenthangtól. Szigorúan köhécsel és új papírlapot tesz a hengerbe.

— Milyen jó szaga van magának, — mondja Munk úr, és tovább diktál.

Irma összerezzen. A szíve a torkában motoszkál, s két karját furcsa gyengeség húzza lefelé... Tétovázva kering a gépen, a kerek kis gombok összefolynak szeme előtt.

— Mi az? — kérdi kurtán Munk úr, és Irma lehajtja fejét.

— Nem mehetnék ma korábban haza? Sohasem szoktam elkérezkedni, de máma... fontos dologban... hisz meg tetszik érteni.

A szája hang nélkül mozog, látszik, hogy most formálja a szót, még olyan idegen, hogy csak nehezen tudja kimondani: randevúm van...

Az ajka kiszárad, egy percre üresen bámul a levegőbe. Vajjon miért mondta? Mit akart vele? Hogy jutott az eszébe?

— Randevú? — csettint Munk úr és kíváncsi pillantással méregeti Irmát alulról felfelé. Ez a Berecz megkergült, gondolja gyanakodva. Azzal a fürdőszóval is... tisztára hülye.

— Na menjen, Irmuska, — mondja szokatlanul gyöngéden, nem akarja, hogy észrevegye szegény, milyen neveléses figura, ahogy itt ül pírulva, hápogva... Irma arcát forró vérhullám borítja el. Jól hallotta volna? Irmuska? Nem Irma kisasszony?

Szédülve lépked az uccára, észre sem veszi, hogy az eső sűrű cseppekben megiered... Már a sarkon van, amikor Munk úr hallóz utána. Készségesen mosolyog, kihúzza magát, lám csak akarni kell... Ha ő heverészne reggeltől estig, mint a kis Huszárné, cndoláltatna, masszíroztatna, divatlapot bújna, akkor... akkor... ő utána futnának a férfiak, neki küldenének azálea cserepeket rózsaszín krepp-papír fodrokkal, butéliás borokat, habos süteményt. Ha meg úgy viselkedne még, mint az a taknyos Kató, egyáltalán nem kéne irodába jámia. Hisz csak finoman értésére adta Munk úrnak, hogy más férfi is van a világon, nemcsak ő, s máris hogy kellett magát, hogy sűrög-forog körülötte, de nála nem lehet csak úgy ajtóstól berchanni, mint a mai lányoknál.

— Halló, Irma, várjon meg!... Még szerencse, hogy elcsíptem magát, — hadonász Munk úr és máris mellette terem. — Hisz magának van esernyője! A kapunál jutott eszembe, hogy maga mindig esernyővel jár!... Dehát, mért nem nyitja ki? Úgy lépked itt, mintha Nizában lenne.

Irma engedelmesen felkattintja az ernyőt, s karjában megint érzi azt az omló gyengeséget.

— Majd én tartom, — ajánlkozik Munk úr, és vigyáz, hogy ő egészen az ernyő alá kerüljön. — Bőrig ázom, ha maga nincs most kéznél.

Szorosan egymás mellett mennek. Irma érzi Munk úr karját, odaodasurlódik hozzá, s észre sem veszi, hogy féلودala kint van az esőn,

kalapja ázottan lóg a szemébe s az összekunkorodott szallagjáról szürkén csöpög a víz... Csak mosolyog, nevetgél, nyálazza kiszáradt ajkát, nem lát mást, mint Munk úr fekete sevrócipőjét, befröcskölt nadrágszárát, és mégis csiklandós melegség hancuroz az egész testében.

— De nem tartom fel? Hisz magának randevuja van! — mondja Munk úr és ibeletrombitál a zsebkendőjébe.

— Óh... csak hadd várjon! — Irma hangja fölényesen csattog. — Nem árt ha egy férfit megváratnak.

— Persze, — mosolyog Munk úr és ügyet sem vetve többé Irmára, teljesen lefoglalja az esernyőt.

— Itthon vagyok, — mondja végül Irma és boldogan szipákol. Sajnálja, hogy már vége az útnak, hogy nem dörzsöli hozzá Munk úr kabátújjá, de hát csak nem fogja tovább kísérni? Ámbár...nem, azt mégse teheti. Minek kapassa el?

— Kezitcsokolom. Az ernyőt magammal viszem, ha megengedi. Majd holnap hazaküldetem a szolgával.

Irma sokáig áll a kapuban. Nézi a távozó férfit, és sírni, gügyögni szeretne a boldogságtól... Csak rajtam múlott, rajtam!

Szája kinyílik, úgy érzi kiáltani fog, de hangja tüszögésbe fullad.

III.

— Mért nem jött fel értem tegnap este? — kérdi Kató és odahintázik Munk úr-íróasztalához.

— Ne haragudjon drágám, nem mehettem.

Irma zsebkendőjébe köhög, hogy fel ne sikitson az újjongástól.

— Hogy érkezett tegnap haza? — kérdi bizalmasan suttogva, hogy az az agyonsütött szőke taknyos lássa, nekik igenis közülük van egy-máshoz!

— Köszönöm jól, — mondja Munk úr szórakozottan és máris a postájába merül, Kató felhuzott vállal kuncog.

— Mi az, maguk együtt szórakoztak?

— Ha nincs ellene kifogása, — mondja hanyagul Irma, és cinkos mosollyal keresi Munk úr tekintetét.

— Mi bújít beléd? — kérdi otthon az anyja, mert ok nélkül felnevet és ma is tüzet rakat a fürdőszobában, erőnek erejével fürdeni akar... Elment az eszed?! Irma csak int. Derékon kapja az anyját és forog vele mint egy bolond. Te... eressz el, eressz el! Alig állok a lábamon és még te is nyúzol. Minek örülsz úgy? Tán kiadtad a szobát?

Persze a szobát... Nem, a szoba még mindig ott tátong üresen, vádlón, de Irma most semmit se bán!...

— Csak keringsz itt mint egy kergekóros. Már éppen olyan vagy, mint, Isten bocsássa meg..., mint Huszánné.

Irma tágra nyitja a szemét. Más is észreveszi rajta, hogy valami történt, valami forró, lázas folyamat indult el benne, hogy a vénlány-ság hervadtra zsugorodott levelei kihulltak a lelkéből, s most itt áll pattanásig tele életkedvvel!

— De mamuskám, mit tetszik akarni attól az asszonykától?

— Én?! — csattan fel az anyja. — Nem te szekiroztad ki innen? Hisz ha békiiben hagynod, még most is itt rádiózik a szomszéd szobában... Legalább nem kéne a fejemet törni miből fogom elsején a fűszerest, bejárónőt fizetni. S még ráadásul ez a mániád a fürdéssel! Lopom én a fát?!

Irma sértődötten a fürdőszobába vonult. Hosszan, csakazértis buzgalommal fürdött. Locsolta, pacskolta magát, le-lebukott a vízbe, prüszkölve viháncolt, pórusai mohón nyelték a szagos vizet, úgy érezte, nemcsak a bőre mártodik meg, hanem belül is felujul, megszíneseedik... Csak öntötte, szórta a fürdősót, még több illatot akart, tékozólva zúdította az üveg egész tartalmát a vízbe, s szinte mámorosan feküdt e szaghullámban. A fürdőszoba alamuszi világításánál opálos fényben ragyogott a bőre, nedves ujja dadogva simogatta vállait, lecsúszott a mellére, amely most duzzadtan bóbiskolt, mint egy csecsemő, ha teleszíjja magát tejjel...

Halk csodálkozással barangolta be teste vidékeit s mintha valami új tájat látna, gyermeki képzeletének színes tündéerkertjét — rátalált, repdeső sikollyal felujjongott...

Nem, nem lehet most litthonmaradni ezzel a bőrébe préselt illattal, feszülő vadonatúj testtel. Magára ráncigálta a ruháit és nedves hajjal rohant ki a szobából, ki a házból...

Márciusvégi este volt, a rügyek aranybarna fejjel fűrták kifelé magukat s könnyű fűszeres szél bodrozta a pocsoltyákat. Irma letépett egy barackfaágat és combját csapkodva szaladt végig az utcán... Hová menjen, kinek mutassa meg magát most, hogy ilyen remegőfriss, ruganyos?!

Munk úr! Úgy ködlött fel hirtelen Munk úr alakja, mint egy álomlovagé! Persze, hogy ő... csak ő... Hiszen bizonyosan várt rá a tegnapi séta után... Hogy hozzádült, ráhajolt... De nem mert még szólni... Tudja, vele nem lehet csak úgy egyszerűen... Ó néhai Berecz táblabíró leánya, nem holmi futri gépírókisasszony... Neki kell megadni a jelt, megtenni az első lépést. A szeme viszketett az izgalomtól, s mintha hátulról üldöznél valaki, riadtan, botladozva, alélt szeméremmel dült be Munk úr ajtaján.

A férfi éppen borotválkozott, szappanhabos arcát bosszúsán fordította hátra.

— Ki az?

Irma lihegett. — Csak én... én vagyok.

— Mi történt, az Istenért?

— Eljöttem, — mondta Irma és szíve egyszerre a combja tövében dobogott. Pár lépést tett Munk úr felé, karját kinyújtotta, vágyó, esetlen mozdulattal.

— Nagyon kedves, — hümmögött Munk úr. Két ujjával óvatosan felemelte az orrahegyét, és a kést tovább húzigálta az arcán.

— Vége a büszkeségemnek, — suttozta Irma s szavai forrón páráztak a szájában. — Én is nő vagyok... nekem is jogom van az élethez.

— Minden bizonnyal. De mért mondja ezt pont nekem?

A mennyezet mintha leereszkedett volna, Irma meghajlott háttal

állt a szoba közepén, a csillár, a falak, a nagy barna ajtó rá akart zuhanni...

— Nna?

Semmi hang, csak a borotva csusszan az érdes bőrön.

— Halljuk, Irma kisasszony, halljuk... S miféle ág az ott a kezében? Talán reklámot csinál a tavasznak?

Irma arca megrándul, vonásai éles ráncba futnak össze, kezével odakap, mert szinte fáj ez az élesség.

— Az esernyőmért jöttem, — mondja üres hangon.

S míg Munk úr türelmetlenül kotorász a fogason klott-esernyője után, lopva megszagolja a bőrét.

A fürdőső hízalgő illatát már nem érzi, savanykás ázotttruha szag csavarja az orrát. Tájékozatlanul körülnéz, aztán féloldalasan, öregeken csoszog kifelé — — —

TAMÁS LAJOS:

SELYEMPILLANGÓ

A november csatakos csókját letörlöm arcodról
s a szemedbe nézek.
Köszönöm, hogy ezen az őszön hitet adtál
s megnyitottad zsilipjét a végtelenségnek.

Eddig úgy vándoroltam feléd, mint délről a szél, ha
becézi a tavat.
Csak álmodtál lelkeim bércei közt s mint dúcot
a galambok, röpködtek körül a szavak.

Több vagy, mint dúc, több vagy, mint tó, a lelked
néz rám befalazva.
Megöltük már az álmodást is és akarjuk egymást
nem hívó szóra, enyelgésre, de parancsra.

Selyempillangó, kibontottalak héjjadból,
hogy engem lássál.
A fekete őszben ezüstösen repülj,
újjongj, mert kerestelek és megtaláltál.

HÓFÚVÁS

Az utóbbi időben egész sereg rendkívüli vonat jár a vonalon, különösen tehervonatok. Alig van időnk, hogy elindítsuk az egyik vonatot, már a másikhoz kell szaladnunk. Még a nagy leépítés előtt, amikor még jó gazdasági konjunktúra volt, sem volt talán olyan élénk forgalom, mint az utóbbi hónapokban. Az embernek annyit kell szolgálatban szaladgálni, telefonálni, táviratozni, írni, hogy még leülésre sem marad ideje. Rolko kolléga, aki előttem tartott éjjeli szolgálatot, panaszkodott, hogy az egész tizenkét óra alatt nem volt arra ideje, hogy leüljön, még csak ülve írni sem tudott.

Ha még legalább az időjárás szebb lenne!

De állandóan fagyos szél fúj, mintha valaki fölakasztotta volna magát, hordja a viharos felhőket, néha az ember öt lépésnyire nem lát maga elé, mindenütt hótorlaszok képződnek, belepik a pályát és roppant megnehezítik a forgalmat. Tegnap a hótorlaszok a nyílt pályán megállították a gyorsvonatot, és sok munkába került, amíg azokat eltakarítottuk. Minden vonat késik és a késését már nem is percekre, hanem órákra számítjuk.

A mi állomásunkon legalább nem állnak meg a gyorsvonatok, s bizony beszüntethetnék az éjjeli személyvonatok megállítását is, mert egész éjjel egyetlen jegyet sem adtam ki. Senki sem utazott tőlünk, s ezért a váróteremben be se fűtöttünk.

Éjjel után félkettő lehetett, amikor elindítottam a zsolnai személyvonatot. A legközelebbi vonat ellenkező irányból a menetrend szerint két óra múlva érkezett volna, de legalább egy félórát fog késni, ha nem egy egészet, így legalább kissé megpihenhetek.

Az állomáson minden nyomasztó volt. A szél úgy belémkapaszkodott, minthogyha a vonat alá akart volna dobni. Úgy éreztem, hogy keresztülhatol ruháimon és már a csontig ér a hideg. Alig tudtam kivárni, míg az egész szerelvény eldübörög mellettem. A vonat piros lámpái még el sem tűntek az éjszaka sötétjében, már is beszaladtam az irodába, ahonnan a lámpa úgy hunyorgatott, mint eleven, sárga szem a fehér halál elhagyott völgyében. Leráztam magamról a havat és azt mondtam Raguznak:

— Menjen, nézze meg, hogy a Kövecsesnél nem képződnek-e hótorlaszok? Ott mindig baj van. Nehogy megint megállítsa valamelyik vonatunkat!

A Kövecses mellett a vonal keskeny völgyben halad, s rövid idő alatt két méternyire is feltüremlik a hó. A gyorsvonat is éppen ott állt meg.

Raguz kiment. Én elterpeszkedtem a kályha melletti karosszékben és elszunyadtam. Ha valami történe, majd felkelt a távirótiszt. Végtelenül kimerült voltam. De nemcsak ée, hanem a többiek is úgy érezték, mintha valami szörnyeteg hengeredett volna ránk, vagy mintha az egész égbolt leszádott volna. A távirótiszt panaszkodott, hogy szolgálat közben még sohasem volt olyan álmos, mint akkor. Pedig pontos hivatalnok volt, aki még akkor sem hunyta volna le a szemét, ha az éjjel ötven órából állott volna.

— Ezt talán az a szél és a fagy teszi — mormogtam álmosan, és már nem is hallottam, hogy mit felelt.

Aludtam, bár szolgálatban nem szabad aludni. No de mi az ilyen kihágásokat kölcsönösen és szolidárisan megbocsátottuk.

A sors azonban nem engedte, hogy tovább aludjak.

Amikor a szemem felnyitottam, láttam, hogy valakit befelé tólnak az irodába. Jobban megnézem, ember!

A padra fektették. A távirótiszt söpörni és rázni kezdte róla a havat, s kigombolta a kabátját. Raguz csak úgy a kezefejevel öröltgette az izzadságot homlokáról.

— A Kövecses mellett a pályán találtam — mondta.

— Ki az?

— Valami turista — felelte Raguz.

— Valami vándor énekes — szólalt meg flegmatikusan a távirótiszt és megparancsolta Raguznak, hogy hozzon havat.

— Még él? — kérdeztem és néztem, hogy olvad le szegény szerencsétlenről a hő, hogy folydogál a pad alá és hogy képez apró pocsolyát.

A távirótiszt az érverését vizsgálta, szívverését hallgatta, zsebtükröt vizsgálta, hogy lélekkik-e még, végül reménytelenül rázta a fejét:

— Ennek már ammen.

— Ki lehet?

— Megnézzük, hogy nincs-e nála valamilyen írás?

Átvizsgáltuk a zsebeit, ruháját, találtunk nála egy munkásbiztosító igazolványt, katonakönyvet, csehszlovák állampolgársági bizonyítványt, keresztlevelet, s néhány szolgálati bizonyítványt. Ezekon kívül egy olcsó zsebnaptárt és három már megírt, de még el nem küldött levelet.

Közben Raguz egy vederben havat hozott és a távirótiszttal együtt dörzsölni kezdték a megfagyott embert.

Még csak most vettem jobban szemügyre. Sovány, fakóhajú, rokonszenves arcú férfi volt. Ha nem lengett volna közeléből a fehér hallál, az arcán mint ha boldog mosoly fénylett volna, amely semmiképpen sem volt összhangban a szerencsétlenség borzalmával, mely őt ezen a rettenetes éjszakán elérte.

— A pályán feküdt? — kérdeztem Raguztól.

— Nem. A pálya mellett a gyalogúton ült.

— Ült?

— Biztosan pihent és úgy érte a szerencsétlenség.

— Hiszen, most már bizonyára megpihenhet.

Ekkor eszembe jutott, hogy a megfagyott embert nem szabad fűtött szobában dörzsölni. Valamikor olvastam erről. Megparancsoltam hát nekik, hogy vigyék ki a váróterembe, ahol egész éjjel nem fűtöttünk. Engedelmeskedtek, kivitték és ott dörzsölték tovább.

Én asztalhoz ültem, hogy megírjam a jelentést, s olvasni kezdtem a nála talált írásokat.

A katonakönyvből kiolvastam nacionáléját:

Rudolf Ráhnó, 1899-ben, Prágában született, prágai illetőségű, a katonáéknál repülő volt. A keresztlevelét szerint katolikusként kell lennie. A többi iratból megtudtam, hogy kitanult szerelő s két évvel előbb különféle prágai és brünni vállalatoknál volt alkalmazva. Azt már nem lehetett az írásokból megállapítani, hogy azóta hol volt, vagy hol lakott.

Ezekon kívül még három cseh levelet találtam nála, amelyeket valami Ružena Rarohová nevű leánynak írt a Prága melletti Dejvicébe. A borítékon ott volt a pontos cím is, de a levelet még nem küldte el. Magukból a levelekből tudtam meg, hogy miért.

Az első levél így szólt:

Január 20-án.

Drága Rózsikám!

Ostravában semmit sem végeztem. Roubikról megalkottam a véleményemet. Közönséges hazug és dicsékvő. Ezt megmondhatod a szemébe is. Én már semmit sem akarok vele többé. Hiába kivett a zseemből több mint száz koronát, amennyibe ez az ostravai út került. De még a pénzt is megbocsátanám, ha nem kergetett volna ebbe a rettenetes szituációba, amelyben most vagyok. Képzeld el, otthonról csak annyi pénzt vittem magammal, amennyi az ostravai útra elegendő (ezt is kölcsön kértem), mert azt reméltem, hogy Rezavýnál rögtön dolgozni fogok, ahogy arról Roubik biztosított, s valamit sikerül keresnem.

Most úgy tévelygek itt, ebben az idegen világban, mint az elveszett bárány, s nem tudom, hogy mikor és min térek haza Prágába. Koldúlni nem akarok, munkát sehol sem találok, s csakugyan, semmit sem tudok kiokoskodni, hogyan juthatnék pénzhez. Lopni még nem tudtam hol megtanulni,

De mindent rendjén megírok Neked, hogy hogyan jártam.

Amikor megérkeztem Ostravába, rögtön Rezavýt kerestem. Nem ment olyan könnyen, mert a Roubik által adott cím már nem volt jó. Ott lakott ugyan valamikor, de már jó ideje elköltözött egy eldugott utcácskába, ahol, kis lakása, s a pincehelyiségben kis szerelőműhelye volt. Egyetlen embert találtam ott, aki semmit sem csinált, s nem tudom, hogy munkás volt-e vagy kicsoda.

Rezavýról kérdezősködtem, s át akartam adni Roubik levelét. Ez az ember mondta, hogy a főnök Teschenbe utazott.

— Mikor tér vissza?

A férfi vállat vont és nem felelt.

— Hol a főnök lakása?

— Itt a házban.

Kimentem a házból és megtaláltam Rezavý lakását. Arra gondoltam, hogy megvárom. De a lakást bezárták. Minden elkedvetlenülített, amit itt láttam és tapasztaltam, elmentem és a legolcsóbb szállóban szobát béreltem. Hinni sem akartam, hogy minden elveszett. Hiszen ez azt jelentette volna, hogy Prágában sem térhetek vissza, munkát sem kapok itt, ennem sem lesz mit, s hát mihez fogok itten? Egész éjjel le sem tudtam hűyni a szemem, s ha néhány percre el is szunnyadtam, minthogyha minden korom és fekete füst rám hullott volna, ami állandóan ott lebeg a vítkovicei magas kéményerdő fölött... Néha kétségbeesetten összeszorítottam a fogaimat, s ha Roubik itt lett volna, bizony nem tudom, hogy mit kapott volna.

Rezavý másnap sem jött meg Teschenből. A műhelyében levő embertől megtudtam, hogy Rezavý még nemrégén gazdag volt, de valami nem volt rendben a családban, lecsúszott, inni kezdett, a vállalat romlani kezdett, végre tönkrement. Most már csak napról-napra éppen hogy tengődik.

Hiába is várnék hát Rezavýra, ez sem segítene rajtam, ha magán sem tud segíteni. Egészen kétségbeestem. Haragosan téptem szét Roubik levelét, amelyben Rezavýnak ajánlott. Miért is küldött ide? Miért is dobtam ki több mint száz koronát az útra, ha haza sem tudok menni és éhen kell itt vesznem?

A városban csatangoltam, és arra gondoltam, hogy mit kezdjek ebben a helyzetben? Valami munkát kell találnom, hogy útravalót keressek, vagy koldulni megyek.

Ah, csak koldulnom ne kellene!

Betértem néhány szerelőhöz, de sehol sem volt rám szükség. A nyáron talán még lett volna munka, mint mondták, de télen? ...

Hát mondom, nem tudnának-e legalább valamit ajánlani? Akármit, utcát söpörni, fát vágni, bármit.

Mindenütt vállat vontak. Hol találnának? Mit? Végére meg mit is keresek itt, amikor itt is elég a munkanélküli. Miért nem maradtam Prágában?

Az állomás felé kóvályogtam. Valami ösztönszerűleg arrafelé húzott, mint valami tudatalatti vágy vagy reménység, hogy a vonattal hazajutok.

No hiábavaló reménység!

Sohase mennék így pénz nélkül a világnak!

Miért nem maradtam inkább Prágában?

Az állomáson hemzsegett a nép, én pedig cél nélkül sétálgattam az előcsarnokban s irigyeltem az embereket, hogy vonaton utazhatnak, hogy odamehetnek, ahova akarnak, én meg itt valami láthatatlan bilincsekbe verve ide vagyok láncolva és nem mozdulhatok a helyemről.

Egyszerre csak ismerős arcot pillantottam meg. Egészen Rozhledal hadnagyra hasonlított, akivel valamikor együtt voltam a fronton. Akkor nagyon jól megfértünk s markáns arca mindig élénken élt emlékezetemben, éles tekintetével és sűrű hajával együtt.

— Rozhledl úr! — szólaltam meg bátoritanul.

Élénken megfordult. Tehát mégis csak ő az... Bemutakoztam neki, megismert. De hamar kibeszéltük magunkat, bevitt az étterembe, meleg virslit rendelt (nem is tudod elképzelni, hogy milyen jól esett!), s néhány percig ott ültünk. Beszélgettünk a háborúról, a frontról, régi ismerőseinkről, akik most szétszórtan élnek a köztársaság minden részében. Rohast is emlegettük, akiről már meséltem neked egyszer. Valamikor együtt tanultunk, nagyon jó fiú volt, jó barátom, a legjobb, amilyen valaha is volt. A háború végén fogságba került, s azóta semmit sem hallottam róla. Végül Rozhledaltól tudtam meg, hogy Zsolnán van, Szlovenszkon, nagy szerelővállalata van, s azt mondják, hogy milliomos. Mint mondják, nagy háza, autója van, jól nőszült, szlovák leányt vett feleségül.

Gondolkodtam, hogy hogyan terelhetném a beszédet helyzetemre, s valami kölcsönt szerettem volna kérni, hogy hazajuthassak, de ismerősöm hirtelen az órájára nézett, kezét nyújtott és szaladt a prágai gyors felé.

A könnyeim is kicsordultak, amikor arra gondoltam, hogy hogyan repül

vele a gyors Prágába, hozzánk, haza, s én itt állok egyedül olyan szakadék fölött, amelyet érzek, de nem látok magam alatt...

Megnéztem a menetrendet, s egyszerre megváltó gondolat jutott eszembe: mi lenne, ha elgyalogolnék Zsolnára Rohashoz? Vagy száz kilométer innen, Ostraváról, talán még annyi sem. Az út két, legfőljebb három napig tart. Rohas biztosan nem feledkezett meg régi barátságunkról, s ha már olyan gazdag, munkát is ad. Ha sikerülne ott biztos gyökeret eresztenem, akkor utánam jönnél, egybekelnénk, s örökre ott telepednénk le. Hogyan várom ezt a percet, drágám, amikor elválaszthatatlan kötelékkel láncolhatlak magamhoz, s csak egymáséi leszünk. Te néha talán habozol is, hogy lehet-e hinned, ezt látom az arcodon is. De hidd el, a lelkismeretem nem engedi, hogy odaláncoljalak az én nyomorúságomhoz, amikor magamnak sincs mit ennem. Milyen az életed mellettem? Így magam hordozom a száraz kenyér gondjainak terhét, ha velem élnél, akkor ez a gond a te vállaidra is ránehezednék, s a jólét és boldogság helyett csupa szomorúság várna reád házasságunkban.

De az Isten megsegít, találok valami foglalkozást, valami állandó helyet, amelynek keresete mindkettőnknek elég lesz.

Mindjárt neki is indultam a zsolnai útnak. Fürgén lépdeltem, s útközben mindig Zsolna járt az eszemben. Most roppant rokonszenves városnak találok, bár sohasem jártam ott, sohasem láttam. A hóval borított mezők szélteben-hosszában fehérlettek, északról hideg szél fúj, amely siettetett és hidegített. A hó megfagyott és vidáman ropogott a lábam alatt. Tele voltam rózsaszínű reményekkel, erősnek, hatalmasnak, vidámnak érztem magam, s akaratlanul is fűtőrészni kezdtem útközben.

Most, amikor ezt a levelet írom Neked, a Rohashoz vezető út első részét már megtettem.

Kis faluban, valami munkásembernél szálltam meg éjszakára, aki szívesen fogadott és megvendégtelt azzal, amije volt. Mindjárt megmondtam neki, hogy nincs pénzem, (csak öt koronám és néhány fillérem van), de ő felelet helyett szívesen megráta a kezemet.

— Hiszen tudom, hogy munkanélküli. Az arcán látom. Csak jól aludja ki magát, reggel aztán elmehet Isten nevében!... Hiszen az is szégyen, hogy az embernek a mi századunkban gyalog kell a hidegben munka után vándorolnia, míg az urak melegen kocsikáznak.

Köszöntsed, drágám, az otthoniakat. Anyácskának nem is írok, csak Zsolnáról fogok neki írni, hogy megörvedeztessem az örömhírrrel.

Csókol

Rudid.

Raguz bejött.

— Úgy látom, hogy már semmi sem lesz belőle, — mondta.

Szenet tett a kályhára, s amikor visszatért a váróterembe a megfagyott amberhez, még hozzátette:

— Tegnap este mulatság volt Oravicán. Lehet, hogy ott részegedett le, s most ráfizetett.

— Nem gondolom, — mondtam és olvasni kezdtem a második levelet:

Drága Rózsikám!

Ma csak hat órát gyalogoltam. Harminc kilométert sem mentem, s meg kellett szakítani az utat. Roppant fáradt vagyok és úgy érzem, hogy gyöngelázam is van. Csak addig meg ne betegednék, amíg Rohashoz érek. Még jó darab út áll előttem.

Az a páraszt, akinél ma alszom, jól ismeri Zsolnát. Mesélt a városról, azt mondja, hogy nagyon kedves hely.

Holnap reggel megmutatja a hegyeken át Kysucára vezető utat. Már most félek a hegyektől. De ha átmegek rajtuk, legalább egy darabkát vonaton mehetek Zsolna felé. Azért őrzöm még azt az öt koronát. A tegnapi levelet sem küldtem el Neked, mert nem akarom bélyegre költeni a pénzt, hogy minél több maradjon a vonatra. Ezért hát legyen türelmed, drágám, s bocsásd meg, hogy leveleim még egy-két napot késnek. Ha Zsolnára érek, mind egyszerre elküldöm, aztán Rohastól hosszú, örömteli levelet írok, amellyel

De is fejezem vándorlásomat. Úgy fogod olvasni majd ezt a levelet, mintha valami kalandos regényt olvasnál.

Ma rossz utam volt. Ah, milyen nyomasztó a széles, csupaszc mezőkön menni, amikor a fehér hótakaróra fekete felhőként száll le a holló- vagy varjúcsapat, s az ember megborzong ellenszenves károgasukra. A Lengyelország felől jövő szél élesebb, hófúvások vannak, s erős a fagy. A szél úgy átfújja a ruhámat, mintha vékony vászomból lenne, sőt néha úgy érzem, mintha ruha sem lenne rajtam.

Csak átjuthatnék holnap a hegyeken, aztán, ha Isten adja, könnyen megteszem a Zsolnára vezető út hátralevő részét.

Ma sehogyan sem érzem magam. Csak aludnék, meg aludnék... Azért ne haragudj, hogy olyan keveset írok.

Szívélyesen üdvözöl és csókol

Rudid.

A telefon kis időre elszólított az asztaltól.

Aztán benéztem a váróterembe. A távirótiszt már bele is izzadt, annyira szenvedett a szerencsétlennel, csakhogy feltámassza, de még semmi sem műtatta, hogy magához tért volna. Mintha még mindig a fehér hialál fagyos hidege lengte volna körül.

Visszatértem az irodába és elolvastam a harmadik levelet:

Drága Rózsikám!

Ma borzalmas napot éltem át. Az a paraszt, akinél az éjjelt töltöttem, reggel megmutatta, hogy merre kell mennem, el is kísért egy kis darabon, s aprólékosan tájékoztatót az erdei gyalogutakról, hogyan rövidíthetem meg az utat, s figyelmeztetett, hogy el ne tévedjek. A hegy aljában szerencsés utat kívánt, s én nekivágtam a hegyeknek.

Körülbelül egy órát mentem túrhető hangulatban és abban a reményben, hogy délután már Szlovenszkon leszek, és éjjel, vagy holnap reggel már vonaton fogok utazni, hogy a Zsolnáig hátralevő utat ne gyalog tegyem meg. El sem tudod képzelni, hogy mennyire örülök a meleg vasúti kocsiiban való utazásnak! Mert gyalog menni borzalmas. A szél dühösen süvít, minden megfagy, az ösvényeket és az utakat befújja a hó, tulajdonképpen meg sem tudod különböztetni, hogy melyik a gyalogút, melyik nem. Az erdők puszták és nagyon elhagyatottak. Lassan megdegéltem, ahogy a paraszt tanácsolta, mert az út fölfelé jobban fáraszt. Azt gondoltam, hogy jó úton haladok, mikor egyszerre csak sűrű erdőben találok magam, ahol minden út elveszett. Egyetlen gyalogút vezetett visszafelé, ahonnan jöttem.

Vissza kellett térnem. Amikor arra gondoltam, hogy nem találtam rá a helyes útra, megint fölfelé mentem a hegynek. De valahogy elvesztettem bizalmamat a keresztül-kasul vezető gyalogutakkal szemben. Ki tudja, vajjon gyalogutak-e egyáltalán? Ahol a fák ritkábbak, mindenütt gyalogutat sejt az ember. Mész néhány lépést, az út sokfelé szétágazik, s úgy tévelyegsz közöttük, mint valami végnélküli labirintusban. Végül már azt sem tudtam, hogy honnan jöttem és hova kell mennem.

Csak egy valami maradt meg gondolatomban ezen a bolyongó vándorúton: fölfelé kell mennem, át kell jutnom a hegyeken, akármilyen fáradt legyek is. Csak Kysucára jussak el! Ott megpihenek valamelyik vasútállomáson, és megvárom a vonatot, amely Zsolnára visz, vagy legalább közelebb Zsolnához, ahogy a pénzből futja. Csak keresztüljussak ezeken a hegyeken, akkor már semmitől sem félek, akkor már biztosan eljutok Zsolnára.

Már nem is emlékszem, hogy hányszor vesztettem el az irányt, mennyit bolyongtam ide-oda, míg végre minden gyalogutat elvesztettem s utamat sűrű bozót állta el. Kis időre megálltam és megpihentem. Vajjon áthatoljak-e a bozótban, vagy visszatérjek és megkeressem az utat? Vagy találok-e itt egyáltalán valami utat? Az órára néztem, már délután volt.

A legrosszabb az volt, hogy megint szédülést éreztem, s tudtam, hogy lázam van, ami tegnap este is erőt vett rajtam, s influenzát jelent. Csak itt, a hófúvások, fagyok, a borzalmas erdők között meg ne betegedjem!

Találtam még egy cigarettát és rágyújtottam, hogy kissé rendbeszedjem

gondolataimat. Sikerült is őket megint egyetlen dologra koncentrálnom: mindenáron fölfelé jutni, s azért mindenképen át kell hatolnom a bozóton.

Néhol derékig süppedtem a hóba, néhol síkos volt az út és elcsúsztam, helyenként jó volt a megfagyott havon mennem, de rettenetes volt az út a bozóton keresztül, amely mintha mindenütt akarattal állt volna utamba, s ahogymáshogy nem nehezítette utamat, vékony gallyaival, mint valami ostromra verte arcomat.

Egyébként minden kihalt volt, csak a szél dühöngött vadul, s környékelenül vágott faggal és jéggel. Ha valami vadat riasztottam fel, úgy örültem, hogy kívülem is él még itt valami. Ijedten szaladt és bújt el, nem tudom, hogy előlem menekült-e vagy a szél elől? Óh, milyen gyöngye itt minden a megvadult természet előtt! Milyen kicsinek, milyen nyomorultnak érzem magam itt, a pusztá erdők közepén! Érzékeim is megcsaltak. Ha körül akartam nézni, tájékozódni akartam, sűrű hógomolyag takarta el az egész látóhatárt, s nem tudtam, hogy hol van nyugat, hol van kelet, honnan jöttem és merre tartok. Csak a lábam alatt levő talaj nem csal meg, amint a völgybe hajlik alattam, vagy hegynek fölfelé emelkedik. A szél súvításán és az erdők panaszos suttogásán és nyögésén kívül nem hallottam egyebet. Alig hogy saját szívem is dobogott, vert, hogy mint élő dinamó, meleg vérével és új erővel szorgalmasan táplálja tehetetlen tagjaimat. Milyen hálás vagyok most neki ezért! A fagy összehúzza arcomat, hajamra, szemöldökömrre, borotvátlan államra fehér zúz ragad, mintha a fehér halál már elevenen fel akarná öltöztetni áldozatát halálhozó, fehér köntösébe. Kezeim merevedettek, érzéketlenek és erőtlenek és csak lassan melegszenek fel.

Végül valami kábító meleg szalad át testemen, amelytől az ember úgy megijed, mint a fehér halál angyalától.

Bocsáss meg, hogy annyiszor emlitem Neked a fehér halált, de rá kellett gondolnom.

Már szürkült, amikor egyszerre paradicsom nyílt meg előttem, fehér paradicsom. Rózsikám, nem nevezhetem másképen! Kiléptem az erdőből, mint valami sötét börtönből, s előttem széles mezők és legelők terültek, amelyeket tiszta hó takart s amelyeken olyan jó volt lépdelnem! Egy percre megfeledkeztem a szélről, s minden olyan csendesnek, olyan fényesnek tetszett!

Nem messze kis faépületet, valami csúrfélét pillantottam meg. Üres volt. Mindjárt bementem, s elégedetten hallgattam, hogy milyen erőtlen most velem szemben a szél. Haragosan ver a tetőre, a falakba, beszórja őket hóval, bömböl, üvölt, súvít megszokott durva módján, s én csak mosolygok rajta: és azt mondom magamban:

— Kiabálhatsz, súvithatsz!

Lepihentem, az erdőben rózsét szedtem és tüzet raktam.

És most, amikor ezt a levelet írom Neked, meleg tűznél fedél alatt ülök, s eleven láng világít, mintha beszélgetne velem, s megmondaná, hogy mit kell írnom! Reggeltől nem ettem, éhes vagyok, de mindent szívesen elviselek, csakhogy szerencsésen elértem ebbe a pajtába, és megmelegedhetek, megszárázhatom magam ennél a tűznél. Holnap már könnyebb utam lesz. Állandóan felfelé megyek, az útról jobban megfeledkezem. És lehet, hogy holnap este már Rohasnál fogok ülni.

Roppant fáradt és álmos vagyok, de örködnöm kell, hogy a tűz ki ne aludjon.

Csak holnap szerencsésen elérjek a vonatához, hogy megpihenhessek. Lázam van, úgy emlékszem, hogy mégis beteg leszek.

Ha Rohasnál leszek, többet írok. A tűz lobogó fényénél olyan rossz írni!

Csókollak

Rudid.

— Hát így — gondoltam magamban — a vonatot már elérte, de a vonat cinikusan elfutott mellette, s nem ragadta ki őt a fehér halál hideg öléből... Talán már örökre megpihentél...

A vihar közben lecsendesedett, mintha elfáradt volna halálos munkájában, elvonult és engedte, hogy a természet a zuzmara ünnepi köntösébe öltözzék. Jött Raguz és jelentette, hogy semmit se tehetnek. Az ismeretlen ember halott...

Szlovákból fordította: FARKAS ISTVÁN.

KISVÁROSI KÉP

Az élet itt egyhangú, lomha,
Sekélyes és mitsem ígér,
Fáradt suttogás a beszéd,
Tompa az agy és alvadt a vér.
A szemekből fájdalom árad,
Valami bús, ős, örök bánat,
Mely, mint a kripta levegője
Fullaszt, borzong az ember tőle.
Itt nem sietnek, tempós a járás,
A sír felé emígy haladnak,
Talán nekik van igazuk, ha
Még egy kissé a múltban maradnak.
Az ablakokban fiatal lányok
Szövögetik álmaik selymét,
Lesz-e mód rá, hogy köntöst szabva
Valamikor díszként viseljék?
Amott egy gyermek az útszélen,
Játszik, közben kenyeret majszol,
Ingerkedik egy kóbor ebbel,
Társa a porban ábrákat rajzol.
Templomajtóban ül a koldus,
Sa míg garasért áldást osztogat,
Valami jót szeretne enni,
Óh csak egyszer nagyon sokat.
A téren bús, fekete tábor,
Gubbasztanak, mint ázott verebek
Munkanélküli Éhes Jánosok,
Lesik a munkát, falás kenyeret.
Külömben minden oly egyhangú
Csak az éhség gongja szól tompán,
Mintha messziről hallatszana,
Pedig itt is, a föld e kis pontján,
Ánol látszólag síri csönd honol,
Lázás ütemű indulót dobol
Az új holnap ifjú hírnöke...

FÉJA GÉZA MAGYAR IRODALMI SZEMLÉJE

TUNDÖKLŐ JEROMOS

Tamási Áron három felvonásos színjátékának bemutatója a kolozsvári Magyar Színházban

A magyarországi sajtó és színház érezte, hogy nem közönséges bemutatóról, nem is egy jó darab bemutatásáról van csupán szó és most először kritikusok is színházigazgatók indultak útnak Kolozsvárra, abban a hitben, hogy a magyar dráma életében történik valami, s a magyar irodalomtörténet számára készül új fejezet Erdélyben. Hitükben nem is csalódtak, s hogy egyszer „pro domo” is beszéljek, Tamási kolozsvári diadala az én igazolásom is. Első darabja, az „Énekes madár” kéziratban került hozzám, miután a színházigazgatók támaszkodva visszanyújtották. Azon melegében végig olvastam és rögtön tanulmányt írtam róla, sőt: rávettem a Kazinczy kiadót, hogy adja ki a magyar mesedráma e remekét. Elragadtatásomért (mely azonban egy cseppet sem homályosította el ítélőerőmet) éppen Szlovenszkon ért támadás, melyre természetesen nem is reagáltam, az időre bíztam az igazságtételt. Az igazságosztás nem is késett, mert Márkus László Új Tháliája a múlt esztendőben bemutatta Tamási mesejátékát s a sajtó egyhangú elragadtatással szólt a darabról. Megállapíthatom, hogy a múlt esztendőben egyetlen magyar darabnak sem volt ekkora sajtósikere. S a kritikusok többé-kevésbé ugyanazt állapították meg a darabról, mint én esztendőkkel ezelőtt...

Új darabjában Tamási tovább lépett, igazi meglepetést hozott. Azt várta mindenki, hogy ismét mesejátékot ír, s ő erre a magyar közösség, a magyar nép drámáját írta meg. A magyar falu faji, emberi s történelmi magatartásáról beszél a „Tündöklő Jeromos”. Érdekes, hogy egyesek éppen most kezdenek beszélni arról, hogy Tamási székel „mitoszt” csinál a drámából. Mikor csakugyan székel mitoszt írt, hallgattak, a „Tündöklő Jeromos”-ra pedig ráfogják, mivel a darab értelme, bármennyire világos és kiáltó is, idegen számukra. A „Tündöklő Jeromos” arról beszél, hogy milyen a magyar népközösség, a magyar falu állásfoglalása a felülről reá zuhantott politikával szemben. Arra felel, hogy a magyar nép csakugyan kész prédája-e minden reá fúvó politikai viharoknak s szellőnek, vagy pedig öntörvényei vannak, tehát tiszta erő, mely győzelemre s örök életre van hivatva? Tamási feltette a nagy kérdést és meg is felelt reá.

Az egész darab egy székel falu kocsmájában játszik. Idegen érkezik, kiről kiséül, hogy a kocsmáros régi hadifogolytársa. Vagy csak azt hiszi róla? Ki tudja? Tamási a dráma világosságába mindig vegyít több-kevesebb homályt, mesét, mitológiát, mindig hágy egy rést az irracionális erőknél, mindig érezteti a világ s az élet dús teljességét. Jeromos nagy célokkal jön a faluba, meg akarja szervezni s politikai célokra és érvényesülésre akarja azután majd a megszervezett népet felhasználni. S igénybe veszi mindazokat az eszközöket, melyeket a politika rendszerint igénybe szokott venni. Fizet, veszteget,

ajándékokkal igyekeznek lekenyerezni a falu vezetőit, s már-már győzelem felé halad, mikor egyszerre megtörik az ereje. S aki megtöri ezt a szívós, céltudatos, kíméletlen erőt: gyermek, Gáspár, a korcsmáros legényke-fia, kit különben Jeromos titkárként vett maga mellé. Gáspár a darab egyik legrokonszenvesebb alakja: móka és poézis, frissesség és tiszta romlatlanság, nemcsak a gyermeknek, hanem Tamási poézisének is a megszemélyesítője. Másodszor is megtörik az ereje a leányon, kit kiszemelt magának s aki egészséges egyszerűséggel hátat fordít neki. Jeromos ingyenebédet akar adni a falunak, de nem jön senki, s megüzenik, hogy takarítsa el a korcsmából a retyerutyáját, mert délután tánc lesz s már készülődik a fiatalság. Két világ ütközik e percekben össze: Jeromos kétségbeesetten futkos a terített asztalok között, kívülről pedig felhangzik a táncra készülődő fiatalság muzsikája, ekkor törik igazán össze Jeromos. Most már tudja, hogy egy közösség végleg kivetette magából.

Mikor Jeromos a faluba érkezett, két részeg legény szunyókált a korcsma asztala mellett. Szerelmi vetélytársak, kik egész éjszaka együtt ittak. Jeromos gonosz ösztönnel egyiket a másik ellen ingerelte, s kést nyomott a kezébe. Emberhalál történt. S miközben a falusi fiatalság diadalmasan benyomul a korcsmába, ugyanez a legény szúrja le Jeromost. Am ekkor kiderül, hogy fekete a vére s nem is „örmény úr” volt, mint a falu hitte, hanem az ősi gonosz, maga az ördög. Ez a meseszerű megoldás nem homályosítja el a darab társadalmi mondanivalóját, csupán kinyit egy ablakot a mese tája felé, csak érezteti, hogy nagy és ősi természetfeletti összefüggések élnek és parancsolnak az élet is az események mélyén. Különböző darab alakjain mindig a valóság melegét érezzük. A nép bűneit éppenúgy megmutatja, mint a népközösségnek tiszta, romlatlan és csalhatatlan erejét. Darabja népi színpadon népi tömegek előtt énné el a siker tetőpontját. Mindenkihez szól, de igazában új kultúrközösség számára készült. Az idő, a magyar nép kulturális felemelkedése fogja majd igazán igazolni Tamásinak ezt a darabját. Örvendeznünk kell, hogy az erdélyi irodalom s a mai magyar fiatal irodalom legjobbja a fejlődés élén lépked.

SZABÓ PÁL:

CSODAVÁRÁS

Regény. Franklin Társulat kiadása.

Szabó Pál mindezeideig ígéret volt. Első regényét, az „Embereket” a fölfödözés vitte irodalmi sikerre. A „Békalencsé”-ben nagyot fejlődött elbeszélő hangja, de bizonyos mértékben felemás alkotás volt ez is. Egyéni elbeszélő hang, helyenkint tiszta, éles realizmus s a századforduló „úri” regényirodalmának öröksége keveredett benne. A „Pápok, vasámapok” bágyadtabb írás volt, az „Anyaföldben” pedig tovább bontakozott realizmusa, de hibáitól és terheitől nem bírt még megszabadulni. Az a veszély fenyegette, hogy, mint később kibontako-

zott ember, sohasem fejlődik, sohasem forr ki tiszta íróvá, s felemás kísérletek jelzik majd az útját.

Új regénye: megérkezés. Amulva forgattam lapjait, mert ekkora fejlődést nem reméltem. Szabó Pál oda jutott, ahol az új orosz regény-írók tartanak (Solochov) s amit legtalálóbban történelmi realizmusnak nevezhetünk. A történelmi realizmust a kollektív gondolat térhódítása teremtette. Az író a valóság mértékét már nem az egyes eseményben, az egyén valóságában keresi, hanem a történelemnek, a kollektív eseménynek tükröződésében. A társadalom történelme az igazi „hőse” ennek a regénynek. Szintetikus realizmus ez, szó sem lehet benne a kisrealizmus bankácsoló művészetéről.

Szabó Pál sohasem jutott volna el ide, ha nem marad a magyar vidéken. Az mentette meg, ami Veres Pétert: a szocializmus tudákosainak gyökeretlen és általános tételekkel, merev dogmákkal dolgozó doktrínájával szemben kialakult benne a magyar valóság szociológiája. Szabó Pál két elmúlt évtized életébe tér vissza: 1900—1920, de érett történelmi realizmusával a közelmúlt s életünkben olyan döntő fontosságú éveket valóban történelemmé érleli. S merőben különbözik ez a történelmiség ama történelmi regényektől, melyek menekülések a mából. E menekülők érzik, hogy képtelenek a ma és a közelmúlt történelmi szintézisére, érzik, hogy félromantikus és korai, vagy kisrealista módszereik nem bírnak az élet egyre növekedő szociológiai bonyolultságával megküzdeni. Ezért avas és félig avas irodalmi módszereiket a tegnappba mentik. Az új magyar prózának, Szabó Pál új regényének is egyik legfontosabb eredménye: a szociológiai látás tisztulása és elmélyülése.

Szabó Pál regénye lépésről-lépésre megmutatja a magyar parasztság balvégzetét 1848-tól 1920-ig, holott csak két emberöltő életébe merül vissza. Ámde a nagy szociológiai tények korszakok végzetét fejezik ki. A félig teljesített jobbágyfelszabadítás amennyit adott, csaknem annyit el is vett Véglegesen megsemmisítette (legalább egy időre!) a parasztság minden kollektív összetartozandóságát. A parasztság egy része szolga lett, cseléd s ezeknek élete reménytelenebb lett, mint ennekötte volt. Másik része, a volt urbális jobbágyosság „kiszgazda” lett, s egyénekre darabolva egyedül vívta a maga élet-halálharcát kis parcelláján. A parcella lett s lehetett ezentúl a parasztság egyetlen élet-célja, eszménye; egész sorsa pedig: egyéni küzdelem a parcella megtartásáért. Ebben a harcban a kollektív tudatnak még a csírái is meghaltak. Szabó Pál megírja a kiszgazdává lett béresnek, a „beérkezett parasztnak” társadalmi magatartását. E rész tökéletes s a fenti végzetes társadalmi ténynek legtökéletesebb megfogalmazása a magyar irodalomban.

Bihar híres úri föld, uralkodó s lecsúszott földesurak világa. Szabó Pál eddig se kerülte ki a kastélyt, az egész faluról próbált társadalmi képet adni, de folytonosan elcsúszott. Az úri életet nem látta tisztán s homályos foltokban, vagy pedig elnagyolt vonásokkal próbálta megörökíteni. Ennek is vége van már, a „Csodavárásban” a paraszti „romlottság” út tanyát a kastélyban, persze az adott körülmények között ez a „romlottság” az egész paraszti küzdelemnek legjobb, leghatásos-

sabb fegyvere. Tipikus keleteurópai termék, mely e tájon szinte minden nép társadalmában felütötte a fejét.

A háborús falut és a forradalmi falut csak néhány vonással érinti, de ezek a vonások mind tökéletesek. Az a néhány lap, midőn a parasztfüű-örmester a háború végén hazatér s egy pillanatig még a beidézett katona lobban ki belőle, lelő egy kastélyfosztogatót, azután ugyancsak pillanatok alatt visszazökken a parasztsorba; a nagy zavar napjai, mikor az elnyomott tömegekben mégis az egymásra-találás tudata kezd kibontakozni: e lapok mind tökéletesek.

Szabó Pál nyelve is megtisztult, megkeményedett. Látszik, hogy megfellebezhetetlen igazságok szolgálatába állott.

ÓNODY ZOLTAN:

FÉRFIAK FEHÉRBEN

A közelmúltban nagy feltűnést keltő amerikai film futott világszerte a mozgó színházakban: Férfiak fehérben (Man in white) címen. A laikusokat megrémítő csillogó orvosi műszerek az operáció — ami az orvosi vonatkozású filmeknek mindig a nagy jelenete szokott lenni — hosszas előkészületei a nézőkben a lélekzetet meglassították, a helyzeti véletlen folytán az orvos szerezőjévé lett ápolónő csendes megadással fogadott halálának romantikája volt a film, ami végeredményben az orvos igazi benső életéből nagyon keveset engedett látni. Szinte semmit sem mondott.

Szorgalmas és várakozással eltöltő fordulata van a filmnek: az orvos mellette nének szegezett egyenes kérdés, amiben az orvosnak döntenie kellett. Pénz hiányában, vagy az orvosi tudományban való továbbképzés? Nő vagy karrier?

Az orvos, az orvosabbá levést választotta.

Nem szándékozom a filmről kritikát írni, nem is értek hozzá, csupán azért volt szükségem erre a kitérőre, mert éppen a film megnézése adta az indítékot arra, hogy megírjam fiatal fejjel, kevés tapasztalattal, csupán a látottakat, hallottakat és olvasottakat alapján, milyennek képzelek el egy igazi orvosi egyéniséget, mik azok az adottságok, tulajdonságok, amikkel feltétlenül rendelkeznie kell, ha az orvosi tudományt nem csupán betűrengetegnek, mesterségnek, hanem hivatásnak tekintti, s ha számottart az egyéniség elnevezésére, ami a mindennap szürke, csupán reprodukzív napszámokai közül való kiemelkedést, átlagon felüliséget, jelent.

Az orvos, sőt minden ember emberi és erkölcsi mivoltát abból ítéljük meg, mennyire és mi-módon teljesíti a részben vállalt, részben pedig rászabott kötelességeit? Semmiféle pályán nem olyan fontos a kötelességteljesítés a tudomány megszerzésében, mint éppen az orvosén. A jogászfilozópter mindent kipótolhat könyvekből: az orvostanhallgató legfeljebb fölújíthatja a látottakat és hallottakat benyomásait. De a felújítás csak azoknak az agyában lehetséges, akik azokat már megszerezték, tehát: az orvosnövendéknek mindent látni, mindent megfigyelni, tapasztalni kell. Nem elég elképzelni, nem elég elhinni ami elébe kerül — a tudomány akkor sohasem menne előre, elméletek, amire esküsznek ma, holnap lemosolyogják s orvostudomány-történeti adattá válik — vagy egyszerűen betanulni. Az orvostanhallgatónak a meggyőződéses olyan szilárd tömegét kell összegyűjtenie, az alaposan megismert tények olyan sokaságát, melyre később tovább építheti orvosi egyénisége egész épületét.

Az olyan ifjú orvos, aki soha semmi alkalmat a tanulásra, ismeretei bővítésére el nem mulasztott, ami kínálkozott, nyugodtan állhat az elszánt önkéntes hadsereg sorába, nyugodtan és méltóan viselheti azok egyenruháját — a fehéret.

A meglehetősen nagyszámú Hadsereg néha mégis kevésnek, tehetetlennek látszik egy ellenséggel szemben s ez a: ha lá! , ami képes a legcsekélyebbnek látszó betegség mögül is váratlanul előjönni.

Egy, de ezerféleképpen támad: orvul, váratlanul s ha már kiösmerték haditaktikáját, szinte játékosan ujat, eddig ismeretlent választ. Néha szemlalomharc a vele való szembeszállás, de mégis szép, izgalmas — férfinek való.

Ma minden gondolkodó ember látja, hogy az orvos megkívánható tulajdonságai a leleken vannak, hogy külsejéről, ha társadalmi szokásoktól: nagyobb mértékben el nem tér és valami jellembeli vagy értelembeli hiányosságot nem bizonyít, jóformán semmi sem függ. A belső, tehát főleg erkölcsi és értelmi tulajdonságok azok, amely szerint a közönség vonzónak, bizalomkeltőnek találja az orvost, vágy nem találja: a beteggel való foglalkozás közben az orvos hamar esik bizonyos kipróbálások alá, s legalább azok a tulajdonságai, melyek az orvosi feladatok végzése közben fontosak, elég hamar ismeretesek lesznek. Hosszabb idő alatt sokszoros benyomásokat tesz az orvos betegeire, ezek környezetére, a társadalom vele érintkező tagjaira.

Az orvosban feltétlenül kell, hogy fellelhetők legyenek a művelt ember jellemvonásai. Nem minden ember, még ha orvosrá képződött is, bír a művelt ember minden tulajdonságával, hiszen a művelt és tanult emberek nagy részének inkább értelmi, mint érzelmi és modorbeli műveltsége van; a művelt osztály tagjainak igen különböző a származása, a neveltetése, a gyermekkori környezete s ifjúkori életfolyása. A legnagyobb tehetségek szellemi értékek és éppen a legnagyobb orvosok jórésze máig is a csekélyebb műveltségű, szegényebb társadalmi osztályból kerül ki.

Másik orvosi tulajdonság a türelem. Ez egyébként is nagy erény és nagy haszon, de senkiben sem fontosabb, mint az orvosban, kinek türelmetlen fellobbanását, kíméletlen szenvedélyes magatartását a beteg és környezete a jóindulat és komoly érdeklődés hiányának gondolja. A türelmetlen, nem eléggé higgadt orvos az önbizalom és nyugodt felsőbbtség benyomását sem teheti betegeire, melyre pedig mindkettőjük érdekében nagy szükség van.

A türelem tanítható, tanulható és gyakorolható mint az akarat erőssége s mint a magunk fékezésének minden más formája.

De lássuk tovább a kívánatos orvosi tulajdonságok egy másikát: a bátorságot. Ez mindjárt a pályaválasztásnál megnyilatkozik. Már az elhatározáshoz, hogy orvosok, testileg, érzelmileg és erkölcsileg állandóan hajszolt, fárasztott emberek leszünk, hogy nem kerüljük ki a nehéz életet, bátorságunkat bizonyítottuk. Mondanom sem kell, hogy nagályos beteg gyógyítása közben, járványok idején az orvos élete állandóan halálveszedelemben forog.

Minél gondolkodóbb, jobbszándékú, lelkiismeretesebb az orvos, annál több nyugtalanságot szenved működése közben. Aki sohasem nyugtalankodik, akinek elméje nem tér vissza gyakran a betegein észlelt jelenségekre, a beteg állapotának észlelt változásaira, aki saját okosságában, feladatai teljes és tökéletes elintézettségében mindig megbízik: annak nincsen lelkiismerete.

Az önbírálatot állandóan gyakorló orvos megismeri saját hiányait, hibáit, mulasztásait, bánásmódja, ítéllete ferdeségeit és igyekszik azokat javítani, pótolni: halálisan komoly és lelket nyomó feladat az orvosé s csak akkor lehet nyugodt, ha a betegnek tanácsot, nem csak szavakat, gyógyulást és nem csak orvosságot tud adni.

A közönség igen nagyra becsüli az orvosban a részvétet, együttérzést, gyöngédségét. Érdekes, hogy olyan helyen, ahol több orvos van, a családok és orvosok között ilyen értelemben vett valami határozott összeválogatódás megy végbe; viszont vannak sokan, akik az orvostól csak cselekvést és nem érzelmekeket várnak.

Az orvosnak sohasem szabad megfeledkeznie arról a tekintélyről, sőt: méltóságról, mely őt, mint egy hasznos, nehéz és magasztos feladatot szolgáló hivatás emberét megilleti.

Nem bírhat méltósággal egy mindenkinek kegyét kereső és határozott jellem nélkül való, aprólékos hibák és önzés miatt megróható orvos.

Az egyéni tulajdonságok és szokások közt különös fontossága van az orvos szellemi életének. Felesleges mondanom is, hogy minél magasabb rendű és minél tartalmasabb ez, annál értékeesebb munkát végez s annál nagyobb lesz a befolyás, melyet környezetére gyakorol. Az orvos nagyon sok községben, sokszor még városban is, a legtöbb oldalú, legtájékozottabb művelt ember: foglalkozása, még ha sok is a dolga, jóformán rákényszeríti éppen az emberi jólét fokozására irányuló gondolatok közben, hogy tájékozódni igyekezzék a szociológia, köznevelési ügy, közigazgatás, közgazdaság stb. legfontosabb tételei iránt. Sok orvos jelentősége, pláne kisebbségi életünkben, és működésének főjelentősége a közéletnek ilymódon tett szolgálataiban lesz.

Az orvosnak nem volna szabad annyira elfoglaltnak lenni, hogy semmi ideje sem maradjon a tanulásra. Törekednie kell arra, hogy napjai ne legyenek túltöltve, időt kell szakítani egy kevés szórakozásra, pihenésre és csendben, elvonultan való olvasgatásra. Egyenesen szükségesnek tartom, hogy ennek egyszerre általános műveltsége érdekében történjék, megismerni a világirodalom legnagyobb íróit, saját nemzete irodalmát elsősorban, némi filozófiai-pszichológiai, történelmi és kivált művelődéstörténeti járatosságra szertenni. Ez a közművelődési téren való közreműködése érdekében szükséges. Ilyen módon beszéde, írása, sőt gondolkodása is csiszoltabb, társalgása vonzóbb lesz. Az emberek, főleg a beteg emberek és ezek hozzátartozói valahogy szeretik, ha az orvosokra felfelé kell nézniök, és nem szeretik, ha az egyszerűen mesterember, ki nagyon szűk gondolatkörben él. Kevés ember van, akinek jobban nem esik, tisztelni az orvost, mint lenézni.

Minden orvosnak van egy adottsága, ami nagy gyógytényező s amit fehér köpennyel együtt magára vesz s ez a szuggesztív hatás. Az orvos, ha nem akarja, akkor is szuggerál. Hangunknak, vonásaink játékának, szavaink, kifejezéseink megválasztásának különböző mértékben ugyan, elhíhetők, vagy ellenkezésre indító hatása van a betegre. A műveltebb, tekintélyesebb, vagy erősebb és vonzóbb egyéniségű orvosnak gyakorlata alatt lassanként a vele egybehangolt, gondolatait, akaratát, szándékát megértők köre veszi körül, mely benne az orvos eszményét látja. Ezeknél legkönnyebb a szerepe az orvosnak. De vannak gyakran velünk nem egybehangzó lelkek, akiknél a pszichikus befolyás szinte lehetetlen.

A betegek nagy része azonban élete utolsó percéig mindent elhisz, amit az orvos mond, még a hazugságot is. És van is egy közmondás, mely szerint, amikor az Isten a hazugságot bűnnek nyilvánította, az orvosokkal kivételt tett. Az orvos kötelessége a betegbe sugallni a jó reménységet s így az optimizmusa nem hagyja el. Vigyázni kell tehát az orvosnak, nehogy szeszélyes, hanyag, lobbanéköny, vagy másként ellenérzést keltő magatartásával el ne rontsa a beteg és a maga közötti egybehangzás és a szuggerálás lehetőségét. Az orvos munkájában — amikor főleg a lelki befolyás ígérkezik hatásosnak — van jogosultsága, sőt erkölcsi helyessége is, némi színészi szemfényvesztő és nem igazán gyógyító műveltség is. És ebben nincsen csalás, mert minden szer gyógyszer, ami hatást tesz: az ígéret, a félrevezetés, a máguszos arc, cifra készülék.

Az orvos magánélete maradjon titok. Az orvos magánügyeinek színpadra ne bocsásson idegeneket, ne lássák azok az orvos örömét, bánatát, balszerencséjét, ne lássák az orvosban.

Különös gonddal kell kerülni a beteg vallásos érzéseinek sértését, sőt minden érzelmi elfogultságát, akár politikai, akár társadalmi irányú legyen az, kerülni kell a családi és társadalmi érintkezések, összeütközések, vonatkozások kíváncsi tudakolását; művelt ember sohasem kíváncsiskodik.

*

Az orvosi pálya túltömöttsége s nagyon sok orvosnak a városokba való tömörülése megindította az orvosoknak a nagyobb falvakba való letelepedését s előre láthatólag mind többen és többen kényszerülnek falun kezdeni praxist. Ennek a ténynek figyelembevételével, nem lesz talán érdektelen, ha elmondok egyet-mást — a közvetlen tapasztalat alapján — a faturól, a pa-

paraszt és az orvos viszonyáról s azokról a helyzeti adottságokról, amikkel egy városról-falura került fiatal orvos nem számol s amikkel, mint nem várt, keletlenül meglepetésekkel kénytelen lépten-nyomon találkozni, amik olyan természetűek, hogy elvehetik a munkakedvét, vagy legjobb esetben megtálatják vele a falut, a parasztot. Különös lelki berendezése, felfogása van a parasztnak. A betegséget, sőt a halált is a legtermészetesebb valaminek tartja s úgy fogadja, mint olyan valamit, ami a küzködő ember sorsával együtt jár. Az orvost csak a legutolsó esetben keresi fel, bizalmatlan vele szemben, de tőle azonnali gyógyulást vár.

Ismert pszichológiai tény, hogy nem minden esetben az orvoság gyógyít, de majdnem annyi köze van az orvosba vetett hitnek és bizodalomnak is. Nos, kérdem, hogy végezzen itt az orvos eredményes munkát, amikor hiányzik, ez a csak nagyon kevés esetben elegendő előfeltétel, nem is szólvá arról, hogy az orvos utasításait csak nagyon kevés esetben tartják be?!

Az orvos munkájának hittel végzett tudományos működésnek kellett volna maradnia, de azt aláásták az orvostudomány és társadalom üzletemberei és a gazdasági krízis. — Innen van az, hogy a parasztember szemében az orvos és a végrehajtó mint fogalmak azonosak lettek, innen van az, hogy a parasztember orvosában csak a zsarolót látja, akit drágán kell ugyan megfizetni, de gyógyulást nem ad. — Sajnos, de így van. Pedig az orvos nem mesterember; művész, akinek zsenialitása ép oly Istentől kapott adomány, mint a festőé, vagy szobrászé.

Közismert tény az is, hogy a gyakorló orvos működésének nagy része — amint azt már említettem — pszihoterápiái. Nagy szerep jut az orvos pszichikus befolyásának, amit az orvos betegére gyakorolni képes. Erre pedig csak az a nevelés képesíti az embert, amely annyira csiszolja alkalmazkodó képességét, hogy minden egyes betege pszichéjével egy szintre tud helyezkedni s innen viszi be magát a betege bizalmába.

Ennek a tulajdonságnak, az alkalmazkodóképességnek különösen nem szabad hiányozni az olyan fiatal orvosnál, aki falun akar letelepedni. Meg kell tanulnia bánni a paraszttal, meg kell tanulnia annak bizalmát megszerezni. Ha a beteg bizik, akkor hisz és ha az orvosnak hisz, akkor ebből morális erőt merít bajának és kínjának elviselésére.

Féltre ismeri az orvostan lényegét az, aki azt kizárólag tudománynak tekintti. Minden tudás és képesség felett, melyet korától ajándéka kapott, álljon magasan az orvos egyénisége, mert csak így válhatik ténykedése művészeté.

Elhiszem, hogy nehéz — különösen idegen nyelvű egyetemen végzett tanulmányok után — a szlovenszkói magyar paraszttal való bánni tudás, de saját érdekünkben meg kell ezt tanulnunk.

Még azok az orvostanhallgatók is, akiket igazán a lélek vitt a pályájukra, még azok is, diplomájukkal a kezükben, ha nagyon magukba néznek, kizárt dolog, hogy ne lássanak magukban valami urret és hogy ne érezzék, hogy az egyetemi klinikán a beteggel való mindennapi érintkezés, a vele való bibelődés nem tanította meg őket megélesedett érzékeik használatára és arra, hogy lelkileg átérezzék a beteg minden kínját és fájdalmát.

Mi ennek az oka? Minden bizonynal: a klinikai szobák idegen levegője, az idegen szokások, idegen emberek, de legnagyobb mértékben az idegen nyelv.

Még egy kellemetlen jelenségbe kell beleütköznie a falura került orvosnak: a minden faluban fellelhető kuruzsló sarlatánokba, kenegető és minden bajra valami fűvet, dudvát ajánlani tudó öreg-asszonyokba. És az ezzel kapcsolatos másik kellemetlen meglepetése az lesz az orvosnak, bármily neveltségnek hangzik is ez, hogy az említett kuruzslók, öreg nénikék gyógyítanak, segítenek is — a szó legszorosabb értelmében.

Ne ütközzünk meg ezen! Coué Emil, a nancy-i iskola megalapítója azt tanítja, hogy nem az akarat, de a képzelő erő uralja minden cselekvésünket, sőt az egész szervezetünket.

Nos, amikor elfogadjuk Coué-nak ezen állítását, amikor tisztában vagyunk a couéizmus lényegével, amikor annyit hallunk a szuggeszzió és autószuggeszzió csodával határos elért eredményéről, ne ütközzünk meg ezen! — A paraszt beteg már eleve azzal a hittel, azzal az elgondolással, de ami pszichoterápiái szempontból legfontosabb, annak az elképzelésével megy a javas-

asszonyhoz, hogy annál talál bajára orvosságot, annál gyógyulást kap. — S az öreg kenegető nénikék hokusz-pokuszaik, kotyvalékaik nem egyebek, mint figyelem elterelő formulák, nem tudatosan alkalmazott szuggessziók, amik párosulva a beteg autósuggessziójával, nagyon sok esetben meghozzák a kívánt gyógyulást.

*

Befejezésül ismételhetem, hogy a nagyjából felsorolt orvosi tulajdonságok megszerzése és megszokása, ezeknek célszerű továbbfejlesztése, hozzátartozik az orvos folytonos önműveléséhez, orvosabbá levéséhez. Ez nem lehetetlen és nem is túlságosan nehéz annak, ki magát ellenőrizni és bírálni szokta és akinek van lelkiismerete és felelősségérzete; ethikailag kötelezve is vagyunk úgy alakítani, javítani, formálni szokásainkat és modorunkat, ahogy hivatásunk céljának legjobban megfelel.

Sok nagy világhíressé, az egész emberiség jóltevőjévé vált orvosnak olvastam életrajzát, tanulmányoztam egyéniségét, jellemét, szokásait s valahogy az mind más és más volt. Éppen ezért nem merném állítani, hogy van egy bizonyos meghatározott orvosi eszmény, melyhez, ha akarjuk, magunkat mindenben hasonlókká tehetjük, de sok megállapított hibánkat elhagyhatjuk, sok hiányunkat pótolhatjuk s önként, felelőtlenül fölvel viselhetjük hivatásunk minden terhét s a sok mindent magába fogó képletes címet — férfiak fehériben.

MEZEI GÁBOR:

BACH ZENÉJE SZLOVENSZKÓN

Érdekes jelenség, hogy a nagy háború kataklizmáját megelőző idő fűlledt légkörében felburjánzott agyafurt művészeti irányok, mint bomlottak és bomlanak szét a háborúutáni Európa örvénylő eszméinek és erőinek hatása alatt. A polgári liberalizmus fénykorának volt egy rövid periódusa, amikor a művészet és az élet törvényei az eszményi egyensúly állapotát érték el. Az egyensúly állapota azonban sohasem lehet tartós, a hőmpölygő élet legföljebb csak nyugvópontokat ismer, de sosem megállapodást. Az individualizmus szabad fejlődése kinőtte a politikai kereteket, megkezdődött a l'art pour l'art individualizmus tobzódása, a lélek szabadsága szabadossággá változott, őrzítő álmok szabadultak fel a megittasult emberiségből. Visszapillantva nem tudjuk mit csodáljunk jobban, azt a törekeny lábon álló és minden percben a felborulás veszélyével fenyegető színes eszme-tornyot-e, amelyet a nekivadult egyén épített képzeletében a rendes körülmények között lefojtott ősi vágyaiból, vagy azokat a patológikus művészi megnyilatkozásokat-e, amelyek az ember világképét bámulatos módon kiszélesítették olyannyira, hogy mai szemmel nézve alig tudjuk már megállapítani, hol végződik az, amit a józan ész hátárnak nevezünk és hol kezdődik az örület, illetve a primitivizmusnak az a foka, amelyben a két véglet találkozik. A képzőművészet kubizmusa, az irodalom és a festészet dadaizmusa, expresszionizmusa, a zene impreszionizmusa, expresszionizmusa, majd később atonalitás, bomlási tünetek. Sok újat, sok fontosat hoztak, nélkülük a művészetek utolsó fejlődési fázisai alig képzelhetők el, de, hogy Baudelaire-rel beszéljünk, summa summarum valahogyan mind „a rossz virágai” és ennél a pontnál hagyjuk függőben, hogy ez a „rossz” vajjon egy rossz fejlődési irányt, téves utakra került fantáziát, avagy egészen egyszerűen, — rossz lelkiismeretet jelent-e?

Mert akárhogyan is forgatjuk az észlelt jelenségeket, egy bizonyos, hogy a törési vonalat a nagy háború jelzi. Szellemi mozgalmakat nem lehet skatu-

lyázva elrendezni. Egymás mellett, egymás mögött és egymás után létezhetnek. A dadaizmus a nagy háború alatt kezdődött és néhány évvel utána tűnt el, az impresszionizmus már jóval előtte ütötte fel a fejét, de vele karöltve jött a zenében az atonalitás első megmozdulása, a háború már közel két évtizede elmúlt, de a festészet szürrealizmusa csak nemrégiben tört ki Párisban. A nagy háborút, mint határkövet, tehát nem szabad túlságosan szószerint venni. Kétségtelen azonban, hogy azt a centrális élményt, amely a törésnek közvetlen okozója volt, mégis csak a nagy háború jelentette.

A művészetekben, az 1914—1918. évek körül beállott erjedést és bomlást követő, azt megelőző, vagy az abban keletkező irányok két okból halnak ki vagy legalább is süllyednek a felszín alá a mai Európában. Az egyik ok, a kitenyésztés túlhajtottsága; a palánta mindig finomabb, egyszerűbb, légiesebb, bizonytalanabb lesz, már nem is tudja életben van-e még vagy csak az árnyéka kering az esztéták képzeletében, a művészek vészesen forgó szemgolyói mögött, a vértelen nemzetköziség szelvényainak fehér falain. A másik ok, Európa lelki strukturájának megváltozása, ami egyenesen a nagy háború megrázkodtatásairól vezethető vissza. A nemzetek, a fajok kollektív élménye nem maradt hatás nélkül és ugyanígy a közös nyomor, a közös érdek a proletariátust is összekovácsolta a nemzetköziség kollektív érzésébe. Az egyik, a természetadta érzésekhez tért vissza kalandos individualista kirándulása után, a másik a fiktív, de nem kevésbé hatékony internacionalizmus kollektív eszméjére esküdött föl (ha ugyan egyáltalán használható az „eskü” szó a proletár kollektívizmussal kapcsolatban). Mindkét erő egyformán erőszakos, mert mind a kettőt ösztönök táplálják.

A két ellentétes erőforrásnak hazája, — s ez a tény igen figyelemreméltó, — a nagy háború két leghatalmasabb legyőzött országa: Németország és Oroszország, ami szintén azt igazolja, hogy a két nép lelkében ösztönök dolgoznak, hogy a megalázottság kompenzálódik, hogy a megalázás rossz üzlet. Mindegy; a nagyon is reális eredmény itt látható szemünk előtt s a kultúr-filozófia elemezzen, tagoljon, magyarázzon, de állást nem foglalhat, ha nem akar a politika hinárjába belekeveredni. A kétfajta kollektív élmény kritikusan fogadja a szabadjára engedett indulatok, álmok, akaratok bukfcenceit. Először talán mulatságosnak találja a mutatóványokat, jóakarató bizalmatlanság tükröződik szemében, de a végén rájön, hogy az eset reménytelen, az önmagáért való bukfcenc oda szédül, ahonnan az új kollektívizmus, — szédülés nélkül, — éppen elindult és ekkor így szól: Aki nem jön velünk, egy alkalommal azon veszi majd észre magát, hogy népe a látóhatár peremén letűnik s az illető, önmaga dolyfős teljességében didereg a hatalmas semmiség légüres terében.

Ez a didergés nemcsak üres szóvirág. Schönberg Arnold a Berlinből Amerikába menekült bécsi zeneszerző, derék és középestehetségű wagneriánusból vált az atonalitás bajnokává. Mindez persze valójában nem így volt. Valójában, az újságok valóságában, Schönberg volt az úttörő, a magányos lélek, aki a szem-nem-legelte tájak fül-nem-hallotta zenéjét hozta az elárult földre. Lehet, hogy későbbi művei a géniusz alkotásai, mondják most Amerikában az újságok és ebben a mondásban a tartózkodó feltételesség mindenestre feltűnő. Ha Schönberg Wagner Tristánjára akart ráduplázni, akkor Schönberg tanítványa, Webern Anton osztrák zeneszerző saját mesztérét akarta lefőzni. Ha Schönberg a megvadult, bogaras individualizmus, akkor Webern (őt említjük, mert a legjellemzőbb erre az irányra) valóban a légüres térben, önmaga teljes dolyfősségében didergő semmi. Ki hallotta már ezt a zenét? Öszinteségében senki sem kételkedik, Webernnek víziói vannak, akár az idegszanaszatórium betegének. A szanaszatórium komoly dolog s ez a zene is az. De ez a zene illusztrálja legjobban azt a bukfcencet, amelyről az elébb tettünk említést. Hol a föld? Hol a kozmosz? Hol vannak az emberek, a reális tárgyak az ének, a hang, a művész alkotó keze? Webern már túl van ezeken. Az erjedés megtörtént, a bomlás befejeződött s ami megmaradt semmi más, mint siket zörejt, sóhaj és nyögés, borzongás, és csönd... és csönd, a tökéletes zene.

A nép a látóhatár peremén már eltűnt, megszökött Weberntől és társaitól, megszökött mindentől, aminek gyökerei nem nyúlnak le hozzá. Sokat sírják az új zenével kapcsolatban arról, hogy eltávolodott a néptől, hogy a zene és a közönség nem értik egymást, hozzuk helyre ezt az általánosságot oly-

képen, hogy nem a közönség távolodott el a művésztől, hanem a művészet a néptől; vagy felületesen nemzetközi vagy különcködőn és tudákosan egyéni, „légiés” a feltalált zene.

A túlhajtott individualizmus veszélyét fokozta még a hangversenyek elüzmeseződése, kommerciálódása. A zene lassanként megszűnt népfoglalkozás lenni, szívesen hallgatták, ha mások játszottak, daloltak. Az orchestron, a gramofon, a rádió megkönnyítette a zene hallgatását, de megzavarta a zene és az ember közötti közvetlen kapcsolatot. Az olyan közönség, amely maga már nem zenél, csak hallgatja a mások zenélését, nem igazi közönség. A házi zeneoktatás visszafejlődött, a házi zenélés jóformán teljesen megszűnt napjainkban, hiányzik a kontaktus az ember és a művészet között. Ez az általános helyzet, amely azonban megint csak feltételekkel érvényes.

Feltételekkel, mert a visszahatás itt sem maradt el. A népi zenével és annak művelésével Angliában már régebben foglalkoznak behatóan és eredményesen. A híres angol karkultúra a népdalokon nyugszik. Hitler, népi programjának megfelelően, a népzene művelését és terjesztését egyenesen állami intézménnyé tette. Olaszországban a „dopolavoro” rendezései gondoskodnak arról, hogy a népdalok a földjükről elszakadt munkásság ajakán ne haljanak ki. S közismert az amerikai „negro spirituáls”-eknek közkedveltsége minálunk és odaát az Államokban. A polgári kultúra végső kifejlődésének kávéházi jellege, majd később a bomlás után, világiszonya azonban az új kezdeményezésekkel párhuzamosan még tart a zenében is.

Csak a jövőbe látó művésztípusok érezték meg idejekorán a veszélyt. Sztaravinszky Igor polgár-pukkasztó eszkapádjai után sietett kifinomult nyugati kultúráját az orosz parasztzene egészséges matériájával párosítani. Az eredmény, átmeneti javulás a nyugateurópai zene javára. Bartók Béla és Kodály Zoltán, amint megtalálták délkelet Európa földelőzgatlan népdalkincsét, egész zenei és tudományos munkásságukat az új alapra helyezték, nem párosították, hanem újra kezdték a magyar zene felépítését azon az alapon, amelyen most már szilárdan állhat. Velük a német Werner Egk, a cseh Janáček és még néhányan tehát, egészen tudatosan, a közelgő veszély elől menekülve tértek meg az individualista művészet finishebből a legkézenfekvőbb és soha csalatkozást nem okozó kollektívumhoz, a népiséghez.

A népi zene renaissance-ával egyidejűen ugyancsak megkezdődött a kollektív jellegű 17. és 18. század zenei termésének újjáértékelése. Az individualista klasszicizmus és a romantikus érzelmesség közvetlen megelőző korszakát a zeneszerzőink támaszkeresés közben tudatosan, vagy sokkal inkább ösztönösen átugrották és a régebbi idők protestáns korájaiban, a katolikus egyházművészet zenéjében keresték és találtak példaképet. Ilymódon nem véletlen, hogy Sztaravinszky az egyéni, artistikus paradoxonok nagy művésze, az orosz parasztdalok feldolgozása után, — szigorú zsolnárokat komponált, régi, merev, görög tragédiákat zenésít meg (Oedipus Rex), nem véletlen, hogy Kodály Zoltán megalkotja a „Psalmus Hungaricus”-t és Bartók Béla a „Cantata Profana”-t, hogy az oratorium, a fuga, a kötött forma nagy tiszteletnek örvendő és szorgos studium tárgyát képezi.

Bach, Schütz, Händel szentháromságát újra felfedezi Európa. A 16. század katolikus muzsikájának nagyja, Palestrina, erősebben hat mint valaha, Orlando di Lasso, a „zene hercege” megint feltűnik a koncertek műsorán. A kollektívizmus felé való hajlásnak ez a pozitív oldala. A negatív oldalon jellemző az expresszionizmus letörése s jellemző, hogy a lényegében polgári bomlási termékekben gyökerező szovjetorosz zeneszerző, Sosztákovics operáját a „Katarina Izmailovna”-t (az „Orosz Lady Macbeth” címen is játszották) Moszkva határozott rosszalással fogadta, elpuhult bourgeois műnek bélyegezte, amely nem illik bele az új paraszt-proletár kollektívizmus arcélibe.

A történelmi átalakulásokkal párhuzamos művészeti változások régi-új álló csillaga, a megelet és életet adó napja a vérszegénységben sínylő máj európai (helyesebben tulajdonképpen csak nyugateurópai) zeneművészetnek: Johann Sebastian Bach beláthatatlan életműve. Bach zenéjének személytelensége az, ami annyira varázsaába ejti az imbolygó európai széplelkeket. Ebben a zenében nincsenek egyéni problémák és individualista nyögdecselek, csak zengő kozmosz van. A világmindenség kollektivitása harsog benne, a bolygórendszerek, a világködök, a szférák muzsikája szól, a matematikai

szigorúság, a mindenség mechanikájának merevsége, amelybe a talaját vesztített egyedi végre megkapaszkodhatik.

És most engedjék meg, hogy fölhozzam azt, aminek kapcsán ezek a sorok és gondolatok napvilágot láttak. Bach zenéje Szlovenszkon gyökeret vert. Minden külső behatás, minden külső iniciativa nélkül összeállt Pozsonyban egy csomó fiatalember és fiatal leány vagy asszony, muzikusok vagy műkedvelők, németek, magyarok, szlovákok és csehek, hogy magukba szívják Bach zenéjét, hogy kamarahangversenyeiken népszerűsítsék, meghonosítsák a germán óriás embereken és nemzeteken felülálló műveit, hogy Bach kortársainak felkarolásával közelebb hozzák a vajúdo mához az elmúlt korok kollektív álmait.

Vajjon kinek az agyában született meg a pozsonyi „Bach-egyesület” megalkotásának a terve? Vagy méginkább, kiknek az agyában? Bármilyen plauzibilis magyarázatot kapnánk a megtörtént tény miéértjére, az csak az eszmét követő logikai cselekedetek sorozata lesz. Az eszme, hogy Bach muzikáját, — éppen Bach művészetét — kell közelebb vinnünk a mai közönséghez, ez az eszme szimptomatikus.

Nem véletlen tehát, hogy évekkel ezelőtt éppen Bartók és Kodály, a népművészetben nyugvó műzene apostolai törtek be diadallal Szlovenszko tespedő zenei életébe, amint hogy nem véletlen az sem, hogy most egy másik kollektivum herosza talált rajongó hívőkre minálunk. Szlovenszko szellemileg hamar bekapcsolódott Európába. A tipikusan európai jelenségek és események hullámai eljutnak immár a Táttra közelébe is, a féktelen individualizmus vágyakozása a jótékony korlátok után, a nagy háború körüli idő füledt légkörében felburjánzott agyafúrt művészi irányokba belefáradt egyén megnyugvása, ez mind, karöltve a politikai rendszerek átalakulásával, benne van ebben a tényben, hogy a impulzív pozsonyi fiatalok öntudatlanul Bach művészete körül sereglenek.

De amikor ott ülünk a kamarakonzerten, a zsúfolt széksorok között s az elektromos lámpa sárga világában, látjuk a vonók villanását, a barna hegedűk, brácsák, csellók ringását, a zongorák fekete hátán tükröző fényeket, az oboák és klarinétok fakó sötétségét, nem gondolunk ilyen dolgokra. Nem gondolunk arra, hogy milyen tekervényes, és kerülő utakon járkál a lélek, amíg megszületik az eszme, egy gondolat és hogy ez a gondolat miért és miképpen sűrűsödött össze az emberek lelkében. Bach zenéje bűg, fiatal lányok és asszonyok, férfiak és fiatal emberek játszanak hangszereiken, harmonikus az élet, ez tökéletesen elég.

GARZULY GYULA:

A MAI OSZTRÁK LIRA

A mult századvégi német líra, amely J. v. Eichendorf, Th. Storm és E. F. Meyer formai és érzelmi öröke alól nem tudta magát fölzsabadítani, a holtpontrajutás, az elmerevülés veszélye előtt állott. Új lendületet Stefan George és Rainer Maria Rilke személyében kapott, még pedig oly mértékben, hogy az őket követő korszak nem egy írója — ha nem is végig — költői útjának első szakaszát e két vezéralak nyomában tette meg. Stefan George antik géniuszának és klasszikus formaszigorójának, R. M. Rilke miszticizmusának, színpompájának és bársonyos zenéjének bélyegét három évtized hordja magán s ha magnetizmusuk ereje csökkenőben is van, hatása — főleg Rilkére vonatkozóan és Ausztriában — mai is érezhető.

E hatás mélységét még jobban domborítja ki az a körülmény, hogy közben pergett le — ha gyorsan is — Schönherr naturalizmusának, Schnitzler érzékiséggel telített eszteticizmusának, Hofmannsthal szentimentális impreszcionizmusának és végül a lényében idegen, osztrák talajban mélyebb gyökert verni soha sem tudó expresszionizmusnak ideje.

A naturalizmus alatt már a háborút megelőző években repedt meg a talaj. Az életunalommal kacérkodó, önmaga dekadenciájába szerelmes időt elsöpörte az élnivágás, a viszonylagosságoktól megcsömörlött és újra a lényeges, az abszolút felé irányuló akarás. Hogy, mint minden „Sturm und Drang”-periódus, ez is önmagát emésztette fel, annak okát, — a reakciók túltengésén kívül — többé-kevésbé nyílt célkitűzésében: a minden meglévőnek lerombolni akarásában kell keresni.

A további fejlődést, ha nem is magyarázza, érthetőbbé teszi az a körülmény, hogy az expresszionizmus alig másfélévtizedes vitalitása egybeesik a nyugati kultúra nagy lázrohamának idejével. A krízis elültével újra feltámad a fegyelem, a rend, a konszolidáció iránti vágy; az irodalomban úgy tartalmi, mint alakí vonatkozásban. A válság ideáljai gyorsabban merülnek vissza a ködbe, mint ahogy föltűntek és a nagy rombadőlés porfellegének elszálltával kitűnt, hogy sok régi érték élte túl mondva csinált kivégzését.

A kevéssel azelőtt még csak szánakozó vállvonogatással emlegetett hagyomány új tekintélyt nyer; de most nem a patina iránti hideg tisztelet, hanem a gyermeki ragaszkodás kegyeletes szeretete tárja ki feléje karjait. Az expresszionista — lázszülte szertelenségében — az egész világot akarta hazájává tenni, az egész emberiséget testvérévé. S mert nagyvonalúságában közvetlen környezetét nem vette észre, levegőbe lépett s a nagy cél felé egy lépéssel sem tudott közelebb jutni.

Az új ideálok az utópia ködén innen voltak keresendők.

„Öh föld, soká kerültelek el téged.
A nagyvárosnak csábja kábított,
mely agynak szomját oltá bár, ha égett
a szívnek vágyát nem: csak ámított.
Ó föld, te nyújthatod csak szent békédet,
melyet a lélek vágyva áhított...”

E sóhaj Anton Wildgans lelkéből fakadt, aki nem tudta viselni az impreszcionizmust, és hamar levetette az expresszionizmus zubbonyát, hogy végre megtalálja az igazi, szíveszerint való hangot: az egyszerűt, a halkat, a paraszt-egészségeset, a földízűt.

Ebben a moll-tónusban bűg azóta az új osztrák líra kórusa, ez az alap-hang viszi a kar szólóénkeseinek dalát — bármily pompás, bármily gazdag is az azt át- és átszövő egyéni szín.

Ma azonban meddő munka volna még ennek az egyéni színnek taglalása és osztályozása. Mert túl közel van, túlságosan benne élünk még, egyebet, mint felületes generalizálást, erőszakos elskatulyázást nem eredményezhetne egy ily célt szolgáló kísérlet, mint ahogy nem egy, különben értékes ismeretetésnek válik végzetévé a szükséges perspektíván innen történő „rendszerbe”-foglalni akarás, a „világnézet” és „korszellem”-kutatás. Igaz, hogy egy-egy verskötet elolvasása után talán már lehet következtetni költőjének szellemi

és érzelmi hovatartozására. (Ámbár minél valóbb a költő, annál nehezebben, mert az igazi lírában a világnézetnek csak azt a szerepet szabad játszania, mint — teszem — egy asszony megjelenésében a parfümnek, melyet kedvel: csak a kelletés, a sejtetés — semmi esetre sem a közlés, a kínálás szerepét. Ahol ezt a hatáskörét túllépi, ott legföljebb rímekkel élvezhetőbbé (vagy élvezhetetlenebbé) tett kortesbeszéddé degradálja magát, de formáján kívül más köze a lírához nincs többé.)

Ez a következtetés azonban mindig többé-kevésbé rövid időhöz kötött s ezért a szándék, az így nyert képből a korszellem haladásirányát megállapítani, épp oly fonák, mint az erdő formájára következtetni egy benne álló fának alakjából.

E rövid ismertetésnek nincs más célja, mint a mai osztrák líra gazdagságát és szín pompáját sejtetni néhány jeles költőjének egy-egy verse fordításából, még pedig az életrajzi és bibliográfiai adatoknak és kommentároknak a legszűkebbre való korlátozásával. Mert aki a szomszéd kertjének szépségét akarja ismertetni, ne herbáriumot hozzon, hanem virágokat.

ERNA BLAAS.

(Született 1895-ben, a felsőausztriai Kirschdorfbán; Salzburgban él. Verskötete: „Das Leben und der Tod“ Münchenben jelent meg; G. Müllernél, 1930.) Költeményeinek főtémája egy rövid boldogság után hirtelen özvegyiségre jutott asszony szenvedése, amelyet, a múltra való visszaemlékezésen kívül, az anyai gondok vigasztnyújtó derűje teszi elviselhetővé.

ÖZVEGYSÉG.

A gyermekek alusznak már,
enyelg velök a holdsugár.

Most hűvös s tág a kamarám;
sarokban vár a párna rám,

ablakom a hold tárja szét,
bejön, meglátogat a rét.

Sóhaj dagasztja künn a fát,
falon suhan árnyéka át.

Szoros cipőm: a gyötrelem
lazul s a búmat levetem.

Rajtam a vágyak inge már —
óh Éjjel, rám csak kínod vár!

Fagyoskodom. Mint hólepel,
magány borítja testem el...

RUDOLF LIST.

(Leobenben született, 1901-ben; egy bécsi napilap szerkesztője. Első verskötete „Gedichte” címen S. L. Gersl-nél jelent meg 1932-ben, a „Tor aus dem Dunkel” Zsolnaynál, 1935-ben.)

Meleg, halk szavú költő, aki a társadalom álszent szigorát állítja ellenére; csendjét a természetben, békéjét a magányban keresi s álmai teljesülését a családban várja.

A LEÁNY-ANYA.

Oly félénken jár a sok ember között,
nincs egy, ki a házban még ismerné őt.
Már látni, hogy roskad a terhe alatt,
hisz bús öle mélyén egy bimbó fakad.

Hogy gúnyol a szó és hogy szúrja a szem!
Hogy mardossa kándúlta lelkét a szenny!
Görcsösen fogódzik a korlátokon,
ha bágyadtan áll meg egy lépcsőfokon.

Ma este még görnyed egy teknő mögött,
hol léghuzat szisszen a válla fölött;
de, úgy lehet, holnapra gyolcsba kötött
kis magzata nyög már a karja között.

Hogy gúnyol a szó és hogy szúrja a szem!
De vissza hull arra a gúny meg a szenny,
ki sárral dobálva piszkolja fényt,
hogy tömjénezhesse az önön erénynt!

ESTE.

A nappalt — óh nézzed — legyőzte az est
s most haldokló felhőkre árnyakat fest.
Elsurran egy árnyék az asztalomon
és szél újja csörren az ablakokon.

Mi formáltuk létünk: te, hitvesem s én;
most várjuk a szendert hús éjjél ölén
s ha testünket áldja az égnek kegye:
új életet ébreszt a hitves öle.

Mert várjuk: a vágyunk bár sarjadna ki,
mi: új csira, új csoda látnokai.
Az álmunkból hegycsúcs meg erdő fakad
és sas röpte villog egy csillag alatt.

RICHARD BILINGER.

(Született 1893-ban, a felsőausztriai St. Marienkirchenben. Atyja kereskedő és gazdálkodó volt, ki fiát a papi pályára szánta; ez azonban az innsbrucki teológiai fakultást faképnél hagyta, Kielbe szökött, hogy ott — atlétává képezze ki magát; soká azonban ebben sem lel örömet, visszatér Bécsbe, ahol befejezi egyetemi tanulmányait. Irói tehetsége hamar érvényesül, színművei a nagy német színpadokon szereznek tekintélyt nevének. Jelenleg Münchenben él; Verskötetei: „Über die Äcker“ 1928; „Sichel am Himmel“ 1931; „Der Pfeil im Wappen“ 1932; „Nachtwache“ 1935.)

A tősgyökeres paraszti élet költője, minden sorából árad a föld szaga, annak a földnek, melynek mélyéből — a kétezeréves keresztény takaró dacára — még mindig pogány szellemek szállnak elő. Ez a katolikus hitét átjáró pogány szellem magyarázza a műveiben fojtottan nyilatkozó meghasonulást.

AZ ÖREG DAJKA.

Ott ül egy fa tövében;
derűsen kéklő égen
a napkorong tüzel.
Az asszonynak nincs nyugta,
szemét körüljárhatja,
a gyermekre ügyel.

Az ott játszik a réten.
A rózsza, mint az éden-
kertjében, úgy lobog.
Itt egy báránka ugrál,
ott létra áll a fánál
s távol egy kút csobog.

A vén dajka nem zsörtöl,
már búcsuzik a földtől,
A seb mind behegedt.
S mert kívánja a békét,
már vágyva várja végét
és szíve nem remeg.

Felhő szállt fent az égen
s ez árnyat húz a réten....
Most fölriad a nő:
érzi, a lomb ságása
egy messzi hang hívása,
amely az égből jó.

A szántók rajongója és a föld szerelmese a Miesben, 1890-ben született HANS DEISZINGER is, aki „Erde, wir lassen dich nicht“ című verskönyvében tesz hitvallást a természet mellett. (Salzburgban él, ahol az állami techn. szak-

iskolán mint tanár működik; könyvét 1932-ben adta ki a „Bergland-Buch-Verlag” Grazban.)

ELSŐ BARÁZDA.

Mikor még hóban szendereg
a föld, de marja már eke,
az égből boldogság pereg
véremnek álom-kelyhébe.

Hökkenve áll meg itt a láb:
csírázás sűg a földeken
és réveteg szökik odább
a szántón túl tekintetem.

Egy arc most fátylán át köszön
felém s nevet a végtelen:
„Testvérem...” szól — s egy fényzőn
dereng a győztes életen.

ERNST SCHEIBELREITER 1897-ben született Bécsben s-talán nagyvárosi környezetének lüktető üteme okolja meg azt a lelki dinamikát, amely költészetét, legalább is kezdetben, jellemzi. Az expresszionizmusra emlékeztető hang azonban hamar elhalkul lírájában s már első verskötetének joggal adja a „Freundschaft mit der Stille” címet. (Megjelent S. L. Gerstelnél, 1932-ben; a „Frohe Ernte” 1935-ben Zsolnay kiadásában, Bécsben.)

Mint drámaírónak — R. Billingerrel együtt — nagy érdeme, hogy a nép földjében és vérében gyökerező színműveivel újra fölérbesztette a nemzet iránti érdeklődést.

ŐSZI ÉNEK.

Az erdő csilllog mézszínűn, az est száll nedvesen;
a szőlőkertek mustja vár, menjünk hát, Kedvesem!
Venyige sír a halmokon elrablott fürtjeért
és megmaradt fényéből fon fejed köré fűzért.

A bornak árad illata vén pincék mélyéből,
új lét felé tör szertelen a sírja éjjéből;
míg tört homálya felragyog s tüzel: ne várjuk be,
Est-mámoros szívünk legyen legelső serlege!

A kert haldokló cserje s gyom fanyar szagával telt;
csöndjében álom s édes bú borít reánk lepelt.
A fecske röpte elsuhant, az ég elnyelte már;
a nyárnak lelkét rejti itt a musttal telt pohár.

A korty mosolyra készíti a csöndes ajkamat;
szegd hitvesem a friss cipót, mely lágy, mint jó magad.
A búzát s bort az Alkotó szerelme érleli:
azért van búza s bor az Úr malasztjával teli.

S ha homlokunk majd összeér, s ringat az alkonyat,
s mámorban forr a pezsgő vér: szívünkben dal fakad!
Arany-szegeccsel telt az ég, sátrán cibál a szél —
s most kis dalunk a mindenség mesgyéjén útra kél.

Ötvösművésze a nyelvnek, mestere a halk és filigrán hangulat-képnek az éppen ezért sokban Rilkére emlékeztető FRIEDRICH CACHER.

(Született 1899-ben, az alsóausztriai Wieselburgban. Filozófiai doktorátusát Bécsben szerezte meg; előbb tanári pályán működött, ma kizárólag az irodalomnak él. Kiadója az „Anthologie junger Lyrik aus Österreich”-nek, mely 1930-ban, s az 1932 és 1935-ben megjelent „Gruppe”-nek. Összes versei „Gedichte” címmel jelentek meg 1932-ben (mint fenti antológiái is) a bécsi Krystal Verlag-ban.)

A VÉGSŐ CSEND DALA.

Harangok: nekem sebző érc csupán...
Bár volna kristály a tanyám,
eszméknek halk lakása.
A rózsák bimbózása
túl hangos még
s kiált az ég,
rivall a kékje.
Nekem az angyaloknak lépte
zajos még s túl nehéz.

Malomgát, te dübörgő vész!
Én kedvem csak a csermelyben lelem,
mohos tönkön ha lágyan surran át.
Borostyánba önts, Istenem!
Ne halljak mást, mint bensőm halk szavát.

Billinger komor, viaskodó hitének ellenlábasa az a derűs, égfelé törő vallásosság, amely oly közel hozza egymáshoz a három következő költőt.

GUIDO ZERNATTO Karintiában, Treffenben született 1903-ban; egy osztrák kulturális folyóirat kiadója, majd állami szolgálatba lép; ma államtitkár. Verskötetei: „Gelobt sei alle Kreatur” 1930-ban és „Die Sonnenuhr” 1933-ban jelentek meg L. Staackmann-nál, Leipzigben.

Benne él és szívével látja a földműves világát. Az évszakok hullámmzése, a paraszti hétköznapi témája meditálásoktól át- és átszőtt, mély hitből fakadó költészetének.

AZ ÉJ.

Az éjjel így beszél az agy:
Sötétség, mily hatalmas vagy.
Most kél a holtak árja fel
idők útját tereelni el.

A csöndből csendül mély szava,
hogy bűg az égi orgona ...
Dörögve zúg a csillagfény
s én hallgatom, csepp földi lény.

S mert hallgatom, mivel vagyok:
értelme mint a fény ragyog.
S mert tőlem függ nem egy dolog,
a Mindenség része vagyok.

ARTHUR FISCHER-COLBRIE 1895-ben született Linzben; főiskolai tanulmányait Münchenben, Bécsben és a salzburgi Mozarteumban végezte; ezek befejeztével előbb bankhivatalnok, majd tartományi szolgálatba áll. F. G. Speidelnél, Bécsben, 1928-ban megjelent verskötetének, a „Musik der Jahreszeite”-nek gondolatvilágát az élet örök törvényeinek áhítatos szemlélete jellemzi. Nyelvének muzikalitása Rilke hatását tükrözi.

SZEPLŐTELEN FOGANTATÁS NAPJÁN LEHULLOTT HÓ.

Bágyadt az év már, ernyedetten
leng vállán szürke köd ruha;
az őszi lombon kedveszetten
vonul sötét magányába.

Egyszerre itt s a messzi távban
az első hó hull, lengedez
s a pelyhek millió csillagában
az ég e föld vendége lesz.

Oh Isten kertjéből leszállott
fehér rózsaszírom-eső!
Álmod a Szűz, kinek megáldott
öléből ránk a béke jó.

S az égi Molnár lisztje lebben
az erdőkre a légen át,
hogy sejttesse leheletében
az örök kenyér illatát.

Cúcpontját a jelenkori katolikus líra pap-költőjében, HEINRICH SUSO WALDECK-ben éri el. Ha kora szerint nem is számítható már a mai generációhoz (1873-ban született Wscherauban, egerlandi földműves szülőktől) gondolat- és érzelem-világa ide sorolja. Költészete paraszti-pogány talajból nő a katolikus hit egébe; rajongó fia a földi-, alázatos várományosa az örök-életnek s ezért a világi ember derűs optimizmusa (— melynek remek-befoglalt kikristályosádása „Férfiás bordal” című verse —) és Isten szolgájának mély, meggyőző vallásossága között nincs diszharmónia. (Versei „Die Antlitzgedichte” és „Die milde Stunde” címen jelentek meg 1930, ill. 1933-ban a Tyrolia-könyvkiadónál, Innsbruckban.)

ÉJFÉL.

Az éj a tágas kertre már lágyan ráborult;
oly sejtelmes sűgása, mint szívé, elfogult.
Barangolok s a léptem bársonycsendjébe fult.

Szellő szárnyal s pihével megtelt az égi bolt;
mint zöld olaj, omlik a lomb közt szét a hold;
fehér kutyám a fűben egy fény sütötte folt.

Sövény mellől árasztja illatát rózsefa;
a keskeny út mentében a rózsza s rezeda
mint zászlóra úgy néz íei a napraforgóra.

Egy cserje még — s az út most hirtelen megszakad.
Bozótos félhomályban ásít egy deszkapad
s a kőkeresztre vérző vadszöllőlomb tapad.

Parasztszíve a völgynek most dobban — s nesztelen
a karsú fatoronyba szökik halk lépteken.
S kongatván tizenkettőt — elnémul hirtelen...

Hazája határain messzi-túlra világít

JOSEF WEINHEBER költői fáklýája, aki joggal nevezheti magát „a szépség útja s öréneke”.

Dr. Franz Koch berlini egyetemi tanár „Gegenwartsdichtung in Österreich” című könyvében azt írja erről a nagy költőről, hogy nála „... egy törzsből hajt és virágzik az, ami másutt külön-külön gyökérből fakad: a fájdalommal telített szellemiség, mely saját tépertségében szenved, hogy újra meg újra győzedelmeskedjék fölötte és a természetbe való bensőséges átlényegülés, Isten álmába való titkos beolvadás.”

Az 1892-ben, Bécsben született költő első verskötetete, „Der einsame Mensch” 1920-ban jelent meg; ebben az időben érte el tetőpontját az expresszionizmus dagálya s így természetes, hogy az — ama idők követelményeihez alkalmazkodni nem tudó, de nem is akaró — író szava nem talált közönséget. A későbbiek is, „Von beiden Ufern” (1923) és a „Boot in der Bucht” (1926) relativ kicsiny, exkluzív kört ajándékoznak csupán meg; általános és mély hatást csak 1934-ben megjelent könyvével, az „Adel und Untergang”-gal keltett, melynek minden sora kiforrott lelkének heroizmusát, a nyelv nagymesterének virtuozitását árasztja. Az ez év októberében megjelent utolsó gyűjteményének, a „Späte Krone”-nak olvasása közben szorongás fogja el hívei szívét: tudja-e majd ezt a csúcsot is túlszárnyalni?!

Két következő fordítása szemléltesse a művész pesszimizmusa és a föld fiának önfeledt szemlélődése, napsugaras megelégedettsége közötti ellentétet.

BORONGÓS ÉV.

Tavaszi felénk több nem jön.
Fák lombja szürkén febben
és köd gomolyog a földön...
Én édes, bús szerelmem,
tavasz felénk több nem jön.

Napfény többé nem csillan;
az utakon, mint könnyek
halott ős lombja villan.
Tünt vágyamon merengek:
napfény többé nem csillan.

Ne jönné bár több holnap...
Virág nem lesz már, nincs remény,
vetett magunk elsorvadt
s vágyunk tört, mint őszi fény...
Ne jönné bár több holnap!

FÖLDEKEN.

Itt lóhere, ott tengeri,
a búzát szellő rengeti,
itt rőt a szántó, ott piros,
a déli napban ring a rozs,
itt tengeri, ott lóhere,
az út virággal van tele,
egy kisleány borjút vezet,
itt rőt a föld, ott színveszett,
emitt muhar, ott burgonya,
zabosban lop az ősuta
a kéve-sor véget nem ér,
közelben áll egy társzekér,
itt útifű, ott szarkaláb,
hajlong a rozs idebb-odább,
a csermelyparti fűzliget
vizeskulacsra árnyat vet,
itt rőt a föld, amott lila,
szélszárnán gyanta illata,
ökörfogat, rajt béres ül,
megyen a mély telek körül,
a széna már boglyákban áll,
fogoly-csapat riadva száll,
templomtorony, egy-két karám
s köröskörül a mély magány;
itt lóhere, ott tengeri
a rozskalászt szél rengeti,
és földek, szántók ott meg itt
és innen s túl és mindenütt.

A melódikus Ausztria lírai aratása mindig nagyon bő volt s ma talán gazdagabb, mint bármikor azelőtt. Ha csak az átlagon fölüli költőket kellett volna itt felsorolni, a rendelkezésre álló oldalak nevekké és életrajzi adatokkal teltek volna meg. Természetes tehát, hogy az itt szereplők névsorát távolról sem szabad ranglistának tekinteni.

Azt hiszem, Sven Hedin egyik útleírásában olvastam egy exotikus népről, amely regőseinek ünnepét szimbólumuk, a virágzó fák napján üli.

A ma élő nagy gondolkodók, írók és költők műveiben érik annak a fának az anyaga, amely a jövő szellemiség épületének pillérei és mester gerendái lesznek. E törzsek strukturáját elemezni, kiszámítani, hogy a különböző megterhelés szempontjából mi a teherbíró-képességük, ez a jövő szellemtörténet statisztikus feladata.

Addig, amíg e fák élnek és rügyeznek: élvezzük virágait, a verseket.

Jelen tanulmány a következő forrásmunkákra támaszkodik:

1. Werner MAHRHOLZ: „Deutsche Literatur der Gegenwart” Sieben-Stäbe-Verlag, Berlin, 1931.

2. Adalbert SCHMIDT: „Deutsche Dichtung in Österreich” A. Luser-Verlag, Wien—Berlin—Leipzig, 1935.

3. Franz KOCH: „Gegenwartsdichtung in Österreich” Junker & Dünhaupt-Verlag, Berlin, 1935.

4. Friedrich SACHER: „Die neue Lyrik in Österreich” Krystall-Verlag, Wien, 1932.

5. „Dichter Buch” (Einleitung und krit. Würdigung von Max MOROLD) A. Luser-Verlag, Wien—Berlin—Leipzig, 1933.

KRITIKA

ÚJ TALÁLKOZÁS A SZÍNEK ÉS ÉVEKKEL.

(Emlékezés Kaffka Margitra.)

A század első évtizede csodálatosképpen nőiróban találta meg leghűbb történetíróját. Európa földje már megremegett, amikor Kaffka hűséges képet adott az akkori magyar világról. Az ember ijedten érzi otthon magát ebben a korszakban, bár nem érzi a nagy világégés előszelét a témában, arcban, környezetben s lelki momentumokban csupa ismerős szín villan a szemébe.

Csodálatos, hogy ez a könyv csak most került kiadásra, mikor már évtizedek óta csak néhány antikvár példány cserélt gazdát s a közönség a Színek és éveket mindenkor számon tartotta. A Színek és éveket el kellett olvasni mindannak, aki a század viharelőtti csöndjében az elkövetkezendő események magvát kutatta. A szociológus megtalálta benne a társadalom keresztmetszetét, annak a rendnek a rajzát, mely a múlt század vége felé romlásnak indult s sajnálatos módon meghasonlott önmagával. A nő megtalálta benne önmagát, csodálatosképpen megpillanthatta asszonyi sorsát tisztán és érthetően mondhatnánk úgy is, hogy ijesztően. A férfi belenézhette a nő életébe e regényen keresztül, megismerhette vágyait, szenvedéseit és tűréseit. Mindenki talált benne valamit, csak forgatni kellett a lapokat s elmélyedni Magda szerencsétlen életén.

A Színek és éveket nem most olvastam először. Van annak már tíz esztendeje is. Mégis ez a nap, melyet ennek a könyvnek szentelhettem, ijesztő volt és emlékezetes. Egy szép finom kultúra veszett ki az idővel — mondja az író egyhelyütt. Hirtelen változott meg a világ, generációk látták egymás vergődését s lehettek tanui mérhetetlen szenvedéseknek. Négy generáció sorsa vonaglik és sűrűsödik ebben a kötetben. Az indulás a Groszi, a szelíd, édes öregasszony. Maga a bölcsesség és a tekintély. Az ő kora még adott annyi erkölcsi háttérrel, amivel törvényülő szigorral meredhetett szikár alakja az asztal mellett. Leánya nyugatlanságán és az öreg butorokon terpeszkedett „komoly nézésű nagy szemű sugara”. A groszi után következő generáció, Magda édesanyja már nem bölcs, hanem kesernyés. Amikor a későbbiek során

megtudja, hogy Csaba fia oláh cigányokkal kószál, sőt be is házasodott kö-zéjük, elfásultan s gúnyolódva beszél róla. Magda anyja már minden körül-ményekbe beilleszkedik, nem köti emlék, nem terheli ellágyulás, nem fojtog-atja pillanatnyi hangulat. Magda, a harmadik, a regény szenvedő hőse még próbálkozik visszafordulni egy elmúlt kor édes emlékei felé, több kapcsolata van a groszi világával, mint édesanyjának volt, kiábrándulása azonban ijesztőbb s a kor forradalmát jelképezi. Multtól való elfordulását a szenvedés indítja el, mindez azonban végeredményben nem változtat a dolgon. Az ő gyermekei már modern gyerekek, kenyérkeresők, önállóak a leányok. Hadat-üzennek annak a korszellemnek, amely a nőt kiszolgáltatta s odadobta egy-egy férfinak, annak éppen, akit a sors dobott elébe. Ilyen változást a gene-ráció embertelen szenvedése robbanthat ki. Magda sokat szenvedett, a kor-vele változott s szakadt el multjától.

A keret, amelyben a regény játszódik, a gazdag, békebeli Magyarország. Az oszlopos ősi házak ebédőjében nap hosszát terítve állott az asztal. Utolsó vacsoráit dinom dánomait tartotta ekkor a rend, amely magabizóan csinált poli-tikát, gőgösen önmagából házasodott s fegyelmezett volt. Mikor Magda szenvedése elkezdődik, már lazulnak a keretek, csökkenőben volt a familiáris gőg s a régi világ alatt megremegett a talaj. A tragédia oly váratlanul érte a rendet s annyira lekötötte az erőket, hogy tekintete nem meredt tovább a család s a föld szűk horizontján. Így történt, hogy a világégés készületlenül találta a rendet s lehetetlenné tette a mentési munkálatokat.

Jó lenne megérteni Magdát, ezt a szerencsétlen asszonyt, aki két boldog-talan házasság keresztjét cipelte erőtlen vállain. Minden változás őt érte első-sorban, ő dőbent rá arra az alacsonyrendűsége, melyre a kor a nőt súly-lyesztette. Volt nagyravágyó s szinte ő kergette halálba első férjét. Volt túró feleség s a legjobb anya. Volt hódító özvegy s pillanatokig megszádult s majdnem szeretője lett Pesten egy dandynak. Volt szerelmes, de a pillanatot egyetlenegyszer, mindörökre elmulasztotta. S a temérdek szenvedés után elérkezett az imazsámolyhoz, Isten megengedte neki, hogy derűtlen életébe fényt vessen a hit. Szép öregkort adott neki az Isten s egy pillanatot, amikor ember tudott lenni szerencsétlen, második házastársával szemben. Olyan igazi emberi pillanat adatott meg számára, amiért élni érdemes. Egyszerű szavak koppannak, amikor ezt Kaffka Margit írói fantáziája mondatokban rögzíti s mégis az írásművészetnek olyan csodálatos magasztosságával tudta ezt érzékeltet-ni, hogy nedvező szemmel állunk előtte.

„Klárka valami meleg takarót hozott ki az apja köszvényes térdére. „Jó lenne összebúhúzni a vállán azt a köpenyegét, Endre! Hűvös már a reggel!” — mondtam csendesén és én is szorosabbra fogtam a berlinerkendőm. Akkor összenézünk jól, szépen és csendesén bölintva ingattuk fejünket, mint akik egyet gondoltak, mindent értenek már... de hát nem érdemes keseregni semmin.

Valamikor — tündöttem magamban — az öregségre gondoltunk, ahogy elváltunk. Hogy csak maradjon így, hogy kincsünk lehessen majd az emléke-zet, hogy szépen gondolhassunk majd az egészre vissza. Hát most... itt az emlékezés, itt a szép pillanat: egymásra nézünk a régi szemekkel e két baráz-dált arcból. És hát... semmi! Érdemes volt ezért vajjon?...”

Mikor ez az emberséges pillanat adódott szét volt már a család. Sándor elmeógyógyintézetben, Csaba az útszéli csapszékekben s ő maga a tisztítóüz lobogásában. Két szerencsétlen ember, Magda és a férje adja a regény vég-akordját, szánivaló két ember, kik börtönben élnek s nem szabadulhatnak meg egymástól csak a halál által. Csoda-e, ha Magda elhatározza, hogy gyer-mekeit taníttatja s nem engedi, hogy leányaival is afféle történjék, mint vele. S ezek a leányok milyen maiak, életük mennyire ismerős s ha szólhatnak így, holnap is s talán holnapután. Nézzük ezeknek a gyerekeknek mesteri jellemzését s csak csodálkozással gondolhatunk az író látó szeméire.

„Most, háromszor tíz esztendő messziségében, megint csak az én leány-gyermekeim sorsát látom és hasonlítgatom az akkori magaméhoz. A legkiseb-bik most tizennyolc éves, érettségire készül, küzködik, órákat ad és stipen-diumokat kilíncsel ki magának, szegény kis jószág. És mégis azt írja, és néha érzem, igaz a lehet: az ő élete igazibb élet és fiatalága igazibb fiatalság. Még kezdet előtt van, várhat, tervelhet, örülhet a jövőnek, melyet saját ke-

zében érez letéve. Sejttem, annak apró levelezései, szerelmes dolgai, de ezekkel semmi terve, semmi szándéka nincs még: csak a kis izgalmak, ünnepek és könnyek édességét űzi. Mi régiek nem ismertük az ilyet . . .

Csakugyan Magda első bálja csupa izgalom volt, készülődés, ötszázpengős két ruha neki és az édesanyjának, derűs, félig álomszerű bál, boldog reménykedés s izgatott várakozás. Mindez régen volt, az ő gyermekei már messze vannak effélettől. Az ő életük már öntudatosabb, nem feszélyezi családi gőg s fegyelem. Józan tiszta logikával maguk irányítják az életüket. Nincs bennük várakozás mesebeli királyfi után, a férfi, aki belép az életükbe ismerős előttük, tisztán látják céljait, helyét a nap alatt s öntudatlan női lényük titkos sejtései csak harmadrendű szerepet játszanak életük irányításában.

Mindez rendjén van így, ha mai író írja ezt, aki előtt zajlik az élet s nem tesz mást, mint alakjait a tömegből kiemeli. De Kaffka akkor még nem tudhatta mindezt, nem hitte, hogy ennyire általánossá válik az anyagiakban és lelkiükben oly szegény korban a nők önállósodása.

Kaffka csodálatosképpen meglátta a nő és a férfi mögött az embert. Ezzel az örökkévalósággal jegyezte el írástudományát. Száz év múlva is az örök ember néz vissza az alakokból, korálló tulajdonságaikkal, örök hibáival s rejtett jóságával.

Magda látó lélek volt s ez lett minden asszonyi gyengesége mellett is a tragédiája. Tulajdonképpen szörnyű az a keserűség, amely az idő múlásával mind jobban és jobban hatalmába keríti. Második házassága Horváthtal ijesztő, céltalan és szánalmas. De Magda becsületesen végigszenvedte ezt a házasságot s ezzel visszatért egy múlt kor tradíciójához. A kor nem ismert válást s a szerelmet sem ismerte úgy, mint a mai embere. A házasság egész életre szóló kötelék volt, elszakíthatatlan s sűrű tartó. Független, erős, küzdésre képes asszonyok korát hirdette s ő maga nem tudott független lenni, neki mindenáron tartoznia kellett valakihez. Igazi nő volt, támaszkereső, gyenge s mégis örök nyughatatlan. Magda nem lehetett boldog semmiképpen.

Felejthetetlen élmény ma is Kaffka Színek és évek című regénye. És a stílus . . . Ez a könnyed, egyszerű, itt ott azért mélységesen költői elbeszélő hang. A mindent megszépítő emlékezés, amely megezüstözi az utca porát s a téli időt halottas vakfegerségnek látja. Ez a klasszikus tisztasággal s szenvedélytől mentesen áradó epika átmenti a Színek és évek az elkövetkező esztendőkk irodalmi alkotásai közé. Emberábrázolása éles reflektor fénycsóvjával mellett történt, sub species aeternitatis. Korábrázolása kitűnő az élet úgyszólván valamennyi dísztetére kiterjedő figyelme. És mélységesen érző meleg emberi szív, ami átlüktet a sorokon, Remény, úgyszólván semmi.

„Furcsa egy cirkusz ez a világ” — zárta le a XXIX. fejezetet. Ebben benne van Kaffka véleménye az életről. Ez a vélemény ott tüzesedett Magda szenvedéseinek kohójában. Nem csoda, ha megtörtént ez az őszinte vallomás, amit a látottak és tapasztaltak váltottak ki belőle. Oka volt rá, bizonyos. Embersége ebben a világban is töretlen s ennek tudatában távolodott el mindattól, ami értelmetlen dolog volt számára.

Hála a kiadónak, hogy ezt az emberi embert újra kihozta s ezzel a magyar regényirodalomnak eme remekét hozzáférhetővé tette.

MARÉK ANTAL.

MAGYARSÁG ÉS EURÓPA.

(Megjegyzések Németh László könyvéhez.)

1. Németh László a szerző a mai magyar irodalomban egyrészt „Tanú” című folyóirata, másrészt bátorhangú s elfogult könyve az „Ember és szerep”¹⁾ révén ismeretes. Most még ismertebbé vált a „Magyarság és Európa” c. alkotásával.²⁾ Ezt a művét ugyanis, kezdettől, hogy kezemben tartom, az a véleményem van, nekünk, kisebbségi magyarságnak írta s azonnal kiegészítem, hogy öntudatosító, tájékoztató tartalma, hibái ellenére, használható jövőnk érdeké-

¹⁾ Kecskemét, 1934.

²⁾ Kultúra és Tudomány sorozatban. Budapest, 1935.

ben. Mert a mai magyarságnak nem lehet nagyobb kérdése, mint éppen jövőbeli sorsának ügye.

2. A harmincévesek nemzedékéhez tartozó író könyvét a tudott tény tárgyalásával kezdi: Európa élete, minden tartozékával együtt válságos. A válság alapja, hogy a vallás elvesztette termékenyítő, nevelő, alkotásra-ösztönző hatását és nem tudja azt a szent szerepet betölteni, mint a keresztet háborúk vagy a humanizmus és reformáció korában. Műveltségünk felszínes, hosszanti kiterjedésben megnőtt, de hiányzik a mélysége s éppen ez, a lelkiség hiánya okozza válságát. A mostani kapitalizmus, a szocializmus, a gépkultúra eredményei s eseményei arra utalnak, hogy Európa eltékozolta „Isten pénzét” (— ezzel a fogalommal jelzi Németh László, hogy a kultúrkor és az igazi alkotás közelebbi, értelmi módon másként, mint metafizikai úton nem magyarázható). Európa-szerte bomlást lát. A bukó Európával elvesz magyarságunk, ha mai életmódján nem váltóztat. Mert a magyarság jövője elsősorban saját magától függ. Benne megvan még minden tulajdonság, amely a népi-nemzeti jövő reménytelijesedéséhez szükséges: fiatal nép, nem városiasodott el, életereje, hajlékonysága, önbizalma, lelkesedése, modora alapjában érintetlen. Csak pár közelebbi tennivalóját teljesítse. Ez a közvetlen, közelebbi, befeláható program, amely a magyarság népi-nemzeti újjászületését jelenti az, hogy a magyar középosztályt fel kell frissíteni a magyar parasztságból, ebből az ősrétegből olyan egyénekké, akik a középosztályban sem tagadják és szegyenlik paraszti származásukat, hanem érzik élő kapcsolatukat ezzel a történelmi társadalmi osztállyal. A másik feladat: a parasztot segíteni kell, élethez, szóhoz, szerephez juttatni, hogy így legyen a mai Magyarországból Kert-Magyarország. A további, ezután jövő, közvetett munkaterv, amely európai, azaz középeurópai terü és célú, hogy miután a magyarság életgyensúlya befelé a radikálisan végrehajtott, a görög mintára történő földmukátelepítés által helyreállott, a magyar sorsfeladat: a szellemi Középeurópa megteremtése, megfelelő szellemi, eszmei emberosztály, embertermészet és erkölcsi kapcsolatok kiépítése módján. Idetartozik, mint végső következmény: a középeurópai kisépek szövetsége, amely betetőzi a magyarságból kiinduló új, középeurópai eszmét.

Ez a múlhatatlan munka vár magyarságunkra, mert másként nem lesz új magyarság s a mai nyomon és jöhet jobb, értékesebb, boldogabb jövő.

3. Németh László művét, alapérzése szerint, a Frobenius—Spengler-féle pesszimizmus határozza meg, amely elmaradhatatlan a mai műveltség vizsgálataól. A mai kultúra, állapítja meg: bukó, silány, terméketlen, de éppen ez az ok, hogy az új, utánajövő ellentettje legyen. Minden azon múlik, hogy ebben a pesszimizista műveltség szemléletben mennyi a hit? Elégséges lesz-e teljesebb életfordulathoz, teljesebb alkotáshoz, vagy sem?

A „Magyarság és Európa” romantikus rajongással beszél a jövőről. De hit az, amikor a képek, a hasonlatok, a mondanivalók zűrzavarában megelégszik a színtelen szellemi magyarság és magyar küldetéssel? Ha a jövő magyarsága teljesebb, lelkibb, emberibb lesz, nem az eszméi miatt történik, hanem egyénei által, akik tudatos tettel, egyéni lemondással, töretlen hittel dolgoznak és küzdenek a magyarság megmaradásáért. Az új, közösségi, önzetlen áldozat hitvalló és vállaló magyarsága az, amelynek jövője van és szerepe lesz a Duna-medencében. Sokunk reménysége, hogy a magyar jövő munkálása csak ebben az irányban folytatódhat és nem, nem lesz hiábavaló reménységünk, munkánk és küzdelmünk.

4. A „tragikus életérzés” jut Németh László könyvében szóhoz. De a tragikus életérzés éppen nem ilyen tartalmú; huszonötéve Spanyolország mai, egyik legnagyobb szellemisége, Miguel de Unamuno másként hitte és hirdette. Unamuno életérzése ugyanis valami nemzeti-népi, evangéliumi, keresztényen magatartás, sajátos spanyol lelkiség, „az élet tragikumának érzése”, amely a reneszánsz, a felvilágosodás, a kantianizmus és a pozitívizmus teljes tagadása.³⁾

Németh László ezzel ellentétben, merész felszínességgel éppen a vallásos

³⁾ Das tragische Lebensgefühl. Deutsche Übertragung von R. Friese, München, 1925.

érzésnek önmegtágadó, önzetlen, áhítatos egyházi formáját akarja a magyar életújulás erői közül törölni. Kissé nehéz úgy lesz parancsuralmi módon változtatni a keresztyénység jellegén és lényegén. Sőt, tegyük csak hozzá, akik végül is értjük: meddő fáradság Németh László részéről ugyanúgy, mint bárki más oldaláról. A vallásos életérzés, mint jövőbiztosító, az ember lelki világát egybefoglaló hatalmas hitező, nem rostálható meg egyéni vélemény vagy kívánság szerint. Úgy kell vennünk, egyúttal számításba vennünk: amint van. Így pedig amiként hozzátartozott a magyar múlthoz, hisszük: a magyar jövő első biztosítéka.

5. Németh László művének nagy hiánya, hogy mondanivalóit nem tárgyalja rendszeresen. Könyvét elolvasása után újra át kell nézni, hogy az ember kihámozhassa a kétségtelenül meglévő munkatervet, közvetett és közvetlen feladatokat, amelyek a jövőre tartozók. Romantikus rendszertelensége a mű hatását nagyon rontja, jóllehet igazán művelt írás, amelyben Leo Frobenius, Kerényi Károly, Ortega y Gasset, Oswald Spengler, Szabó Dezső s Unamuno eszméi vegyülnek s adnak magyarságunk számára szerepet. Hogy mennyire szerencsés ez az európai tarlózásnak beillő kiválgatás, az idő mutatja meg. Addig is biztos, hogy az új magyarság nemzeti-népi s egyúttal európaibb lehet csak a mainál. Ez a kettősség biztosíthatja a magyarság helyét az elkövetkező évtizedekben Európa életében és térképén. A cél tehát: magyarabb és európaibb, szellemi, emberies magyarság.

6. A könyvben a ható nevek között egy nem szerepel: Ez Simándy Pálé. Pedig Németh László tőle szinte szó szerint kölcsönzi, mint tanítványa, az „élet teljes bőségé”-nek gondolatát és az új örömkultuszt, valamint az egyházi keresztyénység kritikáját a fajhoz kapcsolódó „pogánykeresztyénység” fogalmával.⁴⁾ Amikor erre az utalási hiányra mutatok, ismétlem, hogy Németh László műve tájékozott, tudatos.

7. Egészben ezt a könyvet magyarságunkkal való törődés íratja, benne a harmincévesek egyik vezetője nyilatkozik. Munkakijelölései, tervei, célja, eszköze, minden mondanivalója pedig várja azokat, akik hajlandók a faji s nemzeti munka és küzdelem terhére vállalni s viselni. Ha kevesen is, de lesznek páran itt és másutt, akik cselekedni fognak a magyar jövő életújulásáért. Mert Németh László könyvének nincsen, nem lehet más célja, mint éppen ez.

NARANCSIK IMRE.

A SZLOVENSZKÓI MAGYAR SERDULÓK LELKIVILÁGA.

(Krammer Jenő tanulmánya, Budapest, 1935.)

Semetkay József fontoskodó és mindvégig idegenyszerű füzete után végre alapvető munka ifjúságunkról ez a társadalomlélektani tanulmány, amelyet itteni magyar nevelésügyünk egyik első embere írt. Mert Krammer Jenő tanulmányát nem temeti el az idő, mindég vissza kell hozzá térni azoknak, akik valami belsőt, lényegeset, lelkit akarnak meg tudni a szlovenszkoiség kezdeti alakulásáról, lételéről és lényegéről. Csodálkozom, hogy annyira agyonhallgatták ezt a tanulmányt, amely időszerű, korszerű, kitűnő s komoly.

Nem nagy, mindössze négy íves füzet. De a szlovenszkoői fiatalság lelki rajzát, belső tükröképét még senki sem adta teljesebb hűséggel és véleményem: nem is fogja adni sosem. Megnyerő felkészültséggel, teljes tudással és tájékozottsággal mutatja ki a szlovenszkoői fiatalság sajátos helyi fogalmát, lelki helyzetét, vázolja a fejlődés történet fontosabb fázisait, az egyes ifjúsági csoportok kialakulásának lelki motívumait, az ifjúsági önállósulás tényezőit az ifjúsági mozgalmakat, sajtót, önképzőköröket és ifjúsági egyesületeket. Befejezőül, összegezés gyanánt csatlakozik ezekhez még a szlovenszkoői magyar serdülők iskolai életéről és lelki arcképéről szóló rész.

Aki ismerni akarja fiatalságunk szellemiségét, belső, tehát tulajdonképeni, jellemző állásfoglalásait, kénytelen ehhez a tanulmányhoz folyamodni, hogy tisztán és igazán láthasson. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy eddig a legjobb, amit a szlovenszkoői fiatalságról írtak, mert legigazabb és nevelő

⁴⁾ Az elsikkadt hegyi beszéd. Losoncz, 1932.

munkája. Értéke s érdeme kettős. Befelé, számunkra: öntudatosító, kifelé, mások számára: felvilágosító, elfogulatlan, egész alkotás.

Krammer Jenő tanulmánya a „Nagy László Könyvtár” c. sorozat 3. számaként jelent meg. A magyar ifjúsági lélektan, tehát a magyar neveléstudomány igaz értéke gyanánt és kisebbségi tudományos életünk eredményeként illik nyilvántartanunk.

ELSÜLLYEDT FALU A DUNÁNTÚLON.

(Kemse község élete. Budapest, 1936.)

Tíz fiatal magyar tudósnek, — valamennyien Teleki Pál gróf egyetemi tanár tanítványai — majdnem két évig tartó tudományos kutatásait foglalja össze a fenti című írás, amely a magyar szociográfia első, jelentős alkotása. Mindjárt itten legegélj meg ezeknek a fiatal tudósoknak neveit, akiknek közös munkája ez a tizíves falúkutatósi mű: Elek Péter, Gunda Béla, Hilscher Zoltán, Horváth Sándor, Karsay Gyula, Kerényi György, Koczogh Ákos, Kovács Imre, Pócsy Ferenc, Torbágyi László.

Az „elsüllyedt falú”: az ormánsági kisközség: Kemse, ennek a falúnak életrajzát írja meg közös munka és felvilágosító cél érdekében ez a tíz tudós. S mert életrajz a fenti szociográfiai tanulmány, az élet minden egyes számbavehető jelenségét igyekszik fentüntetni Kemse szomorú, haldokló életében. Pontos, hasznavehető, tudományos, nemzeti-népi tekintetben jelentős eredmény ez az írás, amely a magyar falúkutatósi első, tudományos tekintetben teljes műve. Tíz közösmunkájú tanulmányban tárgyalja Kemse statisztikai adatait, tájrajzát, népmozgalmi alakulását az egykével való összefüggésben, a falu társadalmi szerkezetét, lelki életét, zenei, irodalmi műveltségét, néprajzi jelenségeit és társadalomtudományi kapcsolataikat, gazdasági életét és befejezésül összefoglalja a végső eredményt.

Ez a társadalomrajzi tanulmány a magyar ifjúság részéről az első igenlő alkotás népi-nemzeti jelleggel. Mögötte a magyar jövő szolgálatára való elkötelezés, a magyar ősrétteg a falú magyarságának megbecsülése, helyes értékelése s valós mértékű számbavetele van. A falusi magyarság munkásainak, vezetőinek komoly segédkönyve ez a mű s mindannyiunk számára, akik segítő szándékkal olvassuk, értékes élmény a tíz fiatal tudós munkaközösségének ez az első, múlhatatlan, magyar sors érdekében történt alkotása. A magyar jobb jövő útja egyedül az, ha méltánylóik, megértőik, követőik akadnak köztünk.

N. I.

FÜLÖP ÁRPÁD

Hunyadi - eposza.

A magyar hősköltészet egyik nagy alkotása, a Hunyadi - eposz mindmáig kéziratban fekszik.

Szerzője Fülöp Árpád, az országosan ismert nevű költő, aki a volt ungvári kir. kath. főgimnázium nyugalmazott tanára, ma a legnagyobb visszavonultságban él ungvári lakásán és minden idejét a magyar költészetnek, illetve sajátos egyéni képzőművészeti munkálkodásának szenteli.

E költői alkotás anyagi arányairól igazi fogalmat csak akkor alkothatunk, ha a kézirat kötegeit a kezünkbe vesszük. Fülöp Árpád egy életet szentelt e műve megírására. Évtizedeket töltött el csak a forrásmunkák felkutatásával, amíg 1910 nyarán odáig jutott, hogy belekezdhetett nagy műve megírásába.

Kerek tíz esztendő alatt készült el Fülöp Árpád a Hunyadi-eposzsal. Arányairól csak úgy lehet fogalmunk, ha számbavesszük, hogy két Toldi, két Toldi szerelme, két Toldi estéje, két Buda halála, egy Zrínyiasz, egy Murányvár ostroma s egy Nagyidai cigányok terjedelmét is meghaladja, mert azok együttvéve 41.412 sort tesznek ki, a Hunyadi-eposz pedig 41.544 sorból áll.

A mű alapgondolata, hogy a népek Istene látja, hogy félezerév elteltével Nyugatnak újjászületett műveltségét a Keletről támadó veszély végromlásba döntené, tehát előre gondoskodik a védelemről.

Az idők teljében támadjon egy férfi,
Feltornyosult korszak csucsain őrt álljon,
Titáni erővel győzve szembeszálljon.

Ha végigtekintünk a magyar költészeten, könnyen megállapíthatjuk, hogy a Hunyadi-kor méltó megéneklésével a magyar költészet adós maradt. Nem tekinthetők ugyanígy méltó megéneklésnek azok a művek, melyek Horváth Ádámtól kezdve egymást követték s melyek nem egyebek, mint a történelem anyagának szolgailag jó-rossz rímekbe való foglalásai.

Bizonyos, hogy szokatlan ihlet, hatalmas alkotó erő, teremtő képzelet, kifogyhatatlan költői lelemény, mesteri verselő készség, egész életet rászánó buzgalom, a nagy korszakba való teljes beleéltség és sok egyéb képesség szükséges ahhoz, hogy a nyers történelmi anyagból — mint amilyen a Hunyadi-kor is — ebből a roppant márványtömbből, Michelangelós Mózes, monumentálisan Hunyadi-as eposz alakuljon.

Irodalmi kritikusok, közöttük Négyessy László, nagy elismerései nyilatkoztak az eposzról.

„Szerzőt magasztos hevület ihlette és lelkesítette évtizedes alkotó munkára, hogy a költői szó erejével elének hozza múltunknak azt a hőst, aki az európai köztudat szerint is az egész kereszténységnek athlétája volt s a magyarság élén az egész nyugatot oltalmazta. Tisztelet illeti a költőt, aki ily nagy feladatnak szentelte magát s felkénék kincseiből a haza és a keresztény emberiség hőseinek emlékét állítani élete hivatásának érezte.”

„A szerző nagy tanulmánnyal dolgozott. Szívesen festegeti a millieut mind a két részen, s nem csak külsőképpen, hanem szelleme szerint is; pl. a török harcos gondolatvilágát, hitét, eszményeit, a szultánok, basák törekvéseit, lelkiességét. Kedve telik a magyar családi élet, a társas szórakozások rajzában is. Leleménye kiterjed genreszerű jelenetekre és a bajnokok egyénies bemutatására, olykor a kevésbé főfő személyek arcképezésére is.”

„Megszóllatja az énekeseket török és magyar részen, faji jellemzetesség és műveltségi fok szerint. A magyar énekesek közt a vándor és az úri énekmondót, kezdetlegesebb és művészebb előadásokkal.”

„Egyszóval a szerző beleélte magát tárgyába: s amit történelmi tanulmány, valamint költői példákön való okulás javallott, azt értékesíteni kívánta a világkép gazdagítására.”

Négyessy 1928 február 3-áról keltezett kritikájának befejező soraiban így fejezi ki elismerését Fülöp Árpád iránt:

„Meghatott tisztelettel adózom a szerző nemeslelkűségének. Életének nagyszabású emléket állított.”

A Hunyadi-eposz kéziratban három főlíás alakú kötet, 1932-ben úgy volt, hogy megjelenik Budapesten, de amikor kiszámították, hogy 65 ívet tenne ki és ezer példányban kiadva a nyomása nyolcezer pengőbe kerülne, nem akadt rá kiadó. A Magyar Tudományos Akadémiának kellene ezt a feladatot magára vállalnia.

Már maga e nagy mű is elegendő ahhoz, hogy egy költői lelkületű ember egész életét lefoglalja. Fülöp Árpád azonban emellett számos más művet is írt. Művei általában két csoportra oszlanak: az eposz előttiekre és az eposzszal együtt az eposz után írottakra.

Eposz előtti művei: 1. A M e g v á l t ó. Drámai költemény. Megjelenése évről 1897-től mostaniig számos helyen került színre részint műkedvelők, részint színészek előadásában. Színpadi sikerei mindig jelentősek voltak. 2. H í t, r e m é n y, s z e r e t e t. Drámai kép. Többször és több helyen került színre. 3. C s í k s o m l y ó i n a g y p é n t e k i m i s z t é r i u m. o. k. Ezeket a szerző fedezte fel s tette ismertté, amely igen becses irodalomtörténeti adalék. (Heinrich Gusztáv, Régi Magyar Könyvtár 3-ik kötete). 4. K ö l t e m é n y e k, 1911-ben. 5. A m a g y a r, 1914-ben, mint önálló mű, a 48 énekből álló Hunyadi-eposz X-ik éneke, mely az első nagy szerkezeti részbe, az első gyujtó-pontba helyezett nagy epizód.

Az eposz utáni művei: 6. P e t ő f i. Drámai kép; a költő születésének századik évfordulójára. 7. D i a l ó g u s. A Hunyadi-eposzból, mint Lucifer és Magyar őrszellem vitája. 8. A z e m b e r. Drámai költemény. (Ebben a szerzőnek és az emberiségnek sorsa ábrázolódik, minden hasonló fajtájú műtől eltérő eredetiséggel, melyben a létkérdésekre ad választ. E dráma a Hunyadi-eposz-

nak 47-ik énekében gyökerezik és azon épül fel. 9. K a p i s z t r á n. Színjáték. Szintén a Hunyadi-eposzról sarjadt. Többször színre került s mindig nagy sikerrel. 10. B e t l e h e m. Színjáték, mely minden hasonló játéktól elütő fel-fogást tükröztet. Többször nagy színpadi sikere volt. 11. H é t b o l d o g s á g. Drámai költemény. 12. H é t f á j d a l o m. Drámai költemény. 13. B é k á k. Szimbolikus vígjáték. 14. F e l t á m a d t i s t e n e k. Vígjáték. 15. A l o m. Drámai kép. 16. V a l ó s á g. Drámai kép. (Valamennyi drámai műbe dallamok vannak iktatva, melyek szövegükkel együtt szintén a szerző alkotásai). 17. D a l l a m o k. 131 dallam kötetbe szedve, mely mind szöveggel van ellátva, melyet a költő írt. 18. V i r á g é n e k e k. Jórészüket a költő zenésítette. 19. V e g y e s m ű v e k. A költő prózai alkotásai. 20. É l e t e m. Önéletrajz.

Műveinek túlnyomórésze a Hunyadi-eposz búvköréből menekült ki önálló alkotássá, de valamennyi a nagy mű egy-egy ragyogó darabja, amely a költő belső lelki kényszerének hatása alatt robbant ki, s ívelt végig lelkivilágában, mint a meteor.

Hogy kisebb munkáiból mindössze csak öt látott nyomdafestéket, annak nagyrészt a költő túlzott szerénysége az oka. Egyik életrajzírója igen találóan a következő szavakkal jellemzi ezt a kivételes embert: „Mély filozófiájú író, visszahúzódó természetű ember, e két ok miatt neve nem igen ismert.”

Fülöp Árpád alaptermészetéből következik, hogy költészete túl van zsúfolva metafizikai motívumokkal. Egész drámákat épít fel metafizikai alapon. Még él, még dolgozik s bár neve nem oly közismert, mint megérdemelné, nem csügged és nem vonul félre sértődötten. Állandóan és a sírig élteti a Hunyadi-eposz hatalmas szelleme.

RÁCZ PÁL.

SZINHÁZ, FILM

BUDAPESTI SZINHÁZ.

A harminchat-harminchetes színházi évad jellemzője az a tény, hogy öt színházban, hacsak néhány napra is üres, léleknélküli csend váltotta fel a nézőtér és színpad élet- és játékkal telített zaját. A felületes szemlélő előtt ez csak szépséghibának tetszik, de ha a második, a jövő felé, vagy épen a következő évek mérlege szempontjából figyeljük ezt a „jelenséget”, akkor annak valószínű következményei elszomorítóak.

Az öt üres színházat lehet magyarázni ünnepi előkészületekkel, sztárszínészek betegségével stb., de a lényegen ez nem változtat. Ünnepi előkészületek azelőtt is voltak, de üres színház csak a legritkább esetben adódott. Nyilvánvaló, hogy a magyarázatot másban és máshol kell keresni.

A jelentősebb magyar folyóiratok közül legtöbb helyet a M a g y a r Í r á s szentelt a színháznak és ezzel legtöbb alkalmat is nyújtja ahhoz, hogy a színházművészet sorsát állandóan figyelem-

mel kísérhessük és a magyar színjátás ügyéről állandóan tájékozva legyünk s az egyetemes magyar színjátás eseményeinek tárgyalásán túl, szinte színháztörténelmi képet alkot-hassunk.

Általános beszámolóink során már jeleztük, hogy a budapesti színházak üzleti versengése a színházművészet színvonalának nem válik hasznára, s a szokatlanul nagyszámú bemutatott darabok ellenére is a közönség érdeklődése mindinkább alább hagy. Az a tény pedig, hogy a színházak fele a tulajdonképeni főszezonban, közönség hiányában kénytelen volt szünnapokat tartani, ennek az egyoldalú versenynek a következménye.

Az évvégi ünnepek még elég könnyen eltüntethetik majd azokat a pénzügyi nyomokat, amiket ennek az öt üres színháznak az ijesztő csendje okozott, de jótékony kihéptorlódásig a mai műsoranyaggal kiharózní nem lesz könnyű.

A harminchat-harminchetes színházi évad első beszámolójában rámutattunk

a különböző színházi érdekcsoportok alakulására és arra is, hogy ezeket az érdekcsoportokat tisztán gazdasági természetű érdekek hozták létre. Azt a feltevésünket, hogy ezek a csoportok valódi művészi érdeket nem képviselnek, a műsorok félreismerhetetlenül bizonyították és már most nyilvánvalónak látszik, hogy a még színpadok mögé rejtett gazdasági harc rövid időn belül eldőlt. Az eredmény csak az lehet, hogy egyes színházakban időre beköltözik a csönd.

Le kell szögeznünk, hogyha csak egyetlen egy száj is elhallgat, ha csak egyetlenegy kézből is kihull a toll vagy az ecset, mely a magyar szellemkultúrát szolgálta és hirdette — pótolhatatlan veszteséget érzünk. Milyen hatásának kellene lenni öt „csendes” színháznak? Különösen, ha tudjuk, hogy legalább száz színész és harminc műszaki alkalmazott újra visszakerül előbbi bizonytalan és kényértelen helyzetébe.

Ha a ma még működő öt színház műsoranyagát vagy a darabok íróit a nemzeti-kultúra mérlegére tesszük, akkor azok működésének megszűnését szükségszerűen helyeselnünk kellene, mert működésüket a nagy magyar közösség, különösképpen a fajj mindenkori fenntartó ereje a nép szellemisége érdekében károsnak kell minősítenünk éppen a népek szellemkultúránkba történő szorosabb bekapcsolódása érdekében s küzdenünk kell az általuk képviselt idegen szellemiség ellen, mert útját állják az új magyar színházművészet kialakulásának.

NEMZETI SZÍNHÁZ.

Á r ú h á z.

A ndrai Ernőt hova-tovább a Nemzeti Színház háziszerezőjének tekinthetjük. Ezt a díszes jelzőt általában olyan írók sokták kiérdemelni, akiknek irodalmi értékük legtöbbször kétséges. Az ő értékét illető kétkedésükben az Áruház bemutatója után csak megerősödünk.

Az Áruház témája egyáltalán nem színpadi, inkább valami filléres regény-téma. Ugyanolyan bonyodalmas, sokszínű és legalább is színpadról rárasztó. Meséje sok apró s nagyobb cselekményből tevődik össze az egyszerű sikkasztástól a gyilkosságig. Lehetőleg mindennek az ellenkezője történik,

mint ahogy várjuk és mint rendszerint a detektívregényekben lenni szokott. De míg a detektívregény a legintelligensebb olvasó számára is jelenthet bizonyos időben szórakozást, addig a darab így színpadon találya inkább bosszantó. Hiába követ el a színház mindent a darab sikere érdekében, azaz a művészi értékelés rangsorában mégis alacsony helyezést kaphat az áruház.

P é n z, p é n z, p é n z.

B a r a b á s Pál most mutatkozott be a Nemzeti Színház színpadán. A fiatal szerzőnek ez második darabja. Ha megállapítjuk róla, hogy tehetséges, azt csak azért tesszük, mert a sok és határozottan felismerhető, más szerzőktől átvett és elkopott jelenet között akad néhány egyéni és többetmondó pillanat is.

Darabjának főszereplője mint már annyi más darabnak, a Pénz. Legfőbb hibája, mint általában a pénzzel foglalkozó daraboknak, hogy a Pénz nála nem válik eleven szereplővé. Túlságosan költői módon bánik vele és így éppen a főszereplőt nem tudja elfogadhatón végigvezetni a darabon.

Amint a Pénz, a főszereplő kihull a meséből, az kissé erőltetetté válik. A szociális elkeseredés veszi át a vezérfonalt. Egy harmincéves díjnok, kibeen éppen azért bíznak meg, mert szegény, egy váratlan fordulat által sok pénzhez és még több hatalomhoz jut. Ez az ember, mint minden szegény ember, elkeseredettségét alaposan kihasználja. Hatalmát arra használja fel, hogy kibuktassa a személyzet rémét, a gögös vezérigazgatót. Nem tud sem a pénzzel, sem a hatalommal bánni s így legkedvezőbb álma sem valósul meg, hogy a személyzet sorsán enyhíthesen. De saját életében sem áll be semmiféle javulás, mert az élet éléséhez sincs tehetsége.

B a r a b á s Pál nagyon sokat köszönhet a minden tekintetben bőkezű rendezésnek és néhány színésznek, kik alakításaikkal teljes értékű művészetet nyújtottak. A vezető főszerepet M a k l á r y Zoltán játszotta. Ő elismerten egyik legtehetségesebb magyar színész, de a főszerepekhez okvetlenül szükséges nagyobb „lélekzet” nem áll rendelkezésére. Néhány jelenésben így is felejthetetlen nyújt. C s o r t o s a vezérigazgatót másodrangú szerepben is szinte a darab főszereplője. D a j k a

Margit nagyon is elrajzolt feladatát ki-
tűnően oldja meg.

MAGYAR SZÍNHÁZ.

Szakítani nehéz dolog.

Csathó Kálmán ezzel a vígjátéká-
val végképp letért a drámairodalom
vonaláról. Őszintén és bevallottan visz-
sza ment a kedély és a derű területére,
de ennek is a könnyedebb és felelőt-
lenebb oldalára. Természetesen itt év-
tizedes gyakorlatával és szerzői kész-
ségével, legalább is szemre sokkal
eredményesebben munkálkodik.

A bonyodalmas darabban egy kék-
táskán van a hangsúly, mely egy völe-
gény egész szerelmi levelezését tartal-
mazza. A kéktáska ahányszor csak a
humor vagy az események kívánják,
eltűnik, de azután ugyanennyiszor elő
is kerül. A végén is mindent megold. A
völegénynek másik menyasszonyt hoz,
a menyasszonynak másik völegényt.

Ezt a jókedélyű témát zene nélkül
nem is lehet elképzelni. Budapest Dénes
ötletes zenét szolgáltatott hozzá, Szé-
csén Mihály verseire. Ha göröket is
állított volna színpadra az ötletes ren-
dezés, akkor a legújabb Csathó-darab-
ról most mint operetről számolhatnánk
be.

Az előadás komoly értékének kell el-
könyvelni Kiss Manyi bőhumorú és
egészen egyéni alakítását. Külön érte-
ke, hogy táncban is egészen kivétele-
set nyújt. Bilicsi Tivadar végre ve-
zetőszerephez jutott és játéka alapján
ezt teljes mértékben meg is érdemelte.
Sikere van még Törzs Jenőnek, Haj-
mássy Miklósnak, Pethes Ferenc-
nek, Szigeti Jenőnek és Pataky
Miklósnak.

PESTI SZÍNHÁZ.

Vihar az egyenlítőn.

A Vígszínház érdekltségéhez tarto-
zó kis prózai színház A virágzó
asszony tekintélyes sikere után an-
gol újdonsággal kísérletezik. Ellis
Edith a Vihar az egyenlítőn írónoje
színművét Mordaund Ellinor regé-
nyéből dramatizálta. A darabot Zá-
gon István fordította magyarra.. Gyar-
matvilág, félvérek, megszülettek kitűnő
anyag és lehetőség egy divatos szín-
mű számára. Izgató szerelmi történet és
egy boldogtalan házasság jelentik a
darab keretét, a drámát pedig a férj

halála, akit a félvér dajka egy viharos
egyenlítői éjszakán megöl. A keretbe
minden belefér, ami egy divatos szín-
műbe szdkásos és ami egy gyűlölt férj,
egy kiváló szerető, egy mindent rend-
behozó nagymama és egy önfeláldozó
gyilkos körül történhetik. A darab ér-
deme, hogy néhány színésznek kiváló
alakításra nyújt alkalmat. Fedák Sári
gazdag tehetsége minden mértéken
felül érvényesül. A fiatal Greguss
Zoltán az előadás meglepetése. Or-
solya Erzsí játéka élmény és He-
gedűs Tibor rendezése minden
igényt kielégít.

MŰVÉSZ SZÍNHÁZ.

Egy lány, aki mindenkié.

Bárdos Arthur, a félsikerű klasszi-
kus sorozat után, a karácsonyi ünne-
pekre való tekintettel is egész könnyű
fajfsúlyú énekes vígjátékot talál. A víg-
játék középpontjában a táncos világhí-
rességgel Röck Marikával. Emőd
Tamás vígjátéka kizárólag az ünnepi
közönségnek szól és így mulatságos is.
Viszont Ralph Benaczký értékesebb
muzsikája sokkal jelentékenyebb szö-
vegkönyvet is megérdemelt volna.
Igaz, hogy az ünnepi előadások közön-
sége így is kitűnő szórakozást kap,
mert Röck Marika táncban, Gombas-
zögi Ella játékban és Latabár
Kálmán az ő külön színpadi vicceivel
három mulatságos órát adnak.

ROYAL SZÍNHÁZ.

3:1 a szerelem javára.

A Vígszínház leányvállalata is meg-
elégette az irodalmi sikereket és
ugyancsak az ünnepre való tekintettel
világhírességeket és operettet vonultat
fel. A világhírességek: Bársony Rózsi
és a sodródó Dénes Oszkár. A szöveg-
írók Szilágyi László és Keller De-
zső, versíró Harmat Imre, zeneszer-
ző Ábrahám Pál. A darab a sikeres
Olympiászra való tekintettel sportda-
rab, melyben a szerelem és a sport üt-
közik meg, eredmény 3:1 a szerelem
javára, illetve 1:3 az operettművészet
kárára.

Bársony Rózsi magasan kiemelke-
dik a „mezőnyből.” Somogyi Nusi,
Sulyok Mária, Gárdonyi Lajos
és Solthy György igen becsületes
színpadi munkát végeznek.

MUHORAY ELEMÉR.

RÁDIÓ

A POZSONYI RÁDIÓ MAGYAR MŰSORA.

A csehszlovákiai rádió magyar műsora, ill. közvetítése jelentős fejlődésen ment át két éves működése alatt. A kezdeti kapkodás és csapkodás után határozott irányt vett fel, amely szerint a csehszlovákiai magyarság szellemi szükségleteinek szolgálatába lépett. Bekapcsolódott a kisebbségi magyarság kulturális mozgalmába, miközben megpróbálkozott azzal is, hogy az itteni magyar élet egyik fontos kulturális tényezőjévé képezze ki magát.

Vitába lehetne szállni az elgondolásával és mérlegelni lehetne az elért eredményt: azt, hogy mennyiben érte el ezt a magyar műsor és mennyiben nem. Azonban ettől eltekintve megállapíthatjuk, hogy a sok próbálkozás, fiasco mellett több hasznos dolgot sikerült létre hoznia. Első sorban az, hogy kialakított valamelyes művészi vonalat, amely néha egészen elfogadható szinten van. Az első időben ilyent keresni még naiv dolog lett volna, hisz a rádió műsorát alig számította valaki a komolyabb intézmények közé. Ugy szintén nem lehetett beszélni szerkesztés-technikáról és műsorpolitikáról, amely pedig ma már határozott és látható. Látható annyiban, hogy kulturális autarchiát épített ki (értékeiről ugyan lehetne beszélni), ami a szlovenszkoí körülmények figyelembe vétele mellett, nem épen könnyű dolog.

A novemberi műsor is ezt a jó irányú fejlődést mutatta. Nagy lépést tett meg az irányban, hogy a műsor-politikát és a közvetítés anyagát életszerűvé tegye. Eddig ugyanis nem egyszer hangzott el a rádióval kapcsolatban, hogy közvetítésének háromnegyed része „csak azért volt, hogy legyen és nem a hallgató kívánalma és érdeklődése miatt.” Mennyi jelentéktelen és üres előadás hangzott el és mennyi primitív, iskolai zenezám! Novemberben ezzel szemben már az aktualitás és hallgató szempontjait is észrevettük nem egyszer. Alkalmazkodott a hangulathoz, az előadások témája a szélesebb tömegnek szólt. Ez is „vívmány”, hisz sok előadás csak egy-néhány hallgatónak „íródott”. A közönség ugyanis nem csak

didaktikus témákat kíván hanem „könyvű”, érdekességénél fogva vonzókat is.

Kiemelhetnénk még azt, hogy november előnyének tartjuk a változatosságot, élénkségét, a hangjátékok háttérbeszorítását, a legtöbbször kifogástalan zenei műsort, a november 15. zenekari hangversenyt stb. Ugyanakkor azonban nem feledkezhetünk meg az árnyoldalról sem. Még pedig azért nem, mert itt is fejlődés van, konok haladás a nivótlanlás felé. Ennek kapcsán rá kell mutatnunk arra, hogy súlyos defektusnak tartjuk az állandó lektor hiányát; mert 1. sok előadás stílusa dadog; 2. több előadás nivótlan és gyenge; 3. gyakori a tárgyi melléfogás. A Csehszlovákiai Magyar Közreművelődési Szövetség ciklusában pl. két olyan gyatra előadás is elhangzott, amely rossz színben tünteti fel a rádiót a hallgatók elé. Még egy-két ilyen előadás és hosszú időre „betelik” a hallgatóság a magyar műsorról. — Kimondott giccsnek tartjuk György Dezső egyik előadását és az Ady-estet is. Az utolsó közet járt az ízlésteleenséghez.

A lektor hiánya, vagy a mostani mértéke oly nagy mértékben termeli a dilettantizmust, hogy a többi rész jó vonalát csaknem lerántja. Ezért szükséges, hogy itt is beálljon a változás és a novemberi műsor tanulságain elindulva ezektől a ballasztoktól is megszabadítsa a szerkesztés a hallgatót.

SZÁZ SÁNDOR.

JEGYZETEK A POZSONYI RÁDIÓ MAGYAR MŰSORÁHOZ.

Az év utolsó hónapjának, decembernek műsoráról is elmondhatjuk azt, amit a Magyar Írás utóbbi kritikái megjegyeztek, hogy abban már némi javulás észlelhető. Ennek a megfogalmazásában azonban még nem nyúlhatunk a felső fokú jelzők, vagy a zajos dicséretek tárába, mert ez a javulás nem általános. Csak itt-ott érezhető, mellette azonban hibák is vannak.

December közvetítéseiből megint az életszerűséget, a szezonizáltságot kell kiemelnünk. A műsorpolitika követte az érdeklődés szempontjait és ennek

megfelelően hozott pl. a zenében könnyűt és klasszikust. A könnyű zene különben teljesen kielégíthette a hallgatóságot, szerepelt benne tánczene, cigányzene, magyar nóták (egyszer megint zongorával!) és két-hároméves „legújabb” slágerek. A komoly zene hallgatói azonban nem kapták meg, amit már régen várnak: a zenekari hangversenyeket. Zongorán és hegedűn már szintén unalmassá játsszák a mindig ugyan-egy számokat. Más részt meg a zenekari darabok nem tudnak kifejlődni ezeken a hangszereken. Kodály „Galántai táncai”, amelyet zongorán adott elő a pozsonyi műsor, zenekari előadásban érvényesülnek igazán.

Az alkalmi műsorokból a karácsonyi közvetítéseket emeljük ki, amelyekbe bár az idén néhány eltévelyedés is becsúszott, mégis sikerültnek mondhatók. „Népi” játékok, vallási hangulat, némi színvonal tették emelkedettebbé. Megzavarta azonban némileg ezt egy sordíjas előadás az Öreg Graduálról és egy laikus prédikáció, amely a december 27. karácsonyi dalokat majdnem élvezhetetlenné tette. Nem értjük, miért ne lehetett volna az ismert karácsonyi énekeket konferálás nélkül bemutatni.

Az előadásokról vegyes vélemény alakult ki a hallgatóban. Jó és rossz, alkalmi és semmit mondó előadások

hangzottak el, megtartva a rádió régi jellegét, a „szobait”. Sok előadás mozgott még mindig akadémikus vonalon, ami természetesen nem a tartalmi értékekre vonatkozik, hanem a külsőre. Nem a Tavaszai Parlament közvetítésére gondolunk, amit (ez nem érinti a Tavaszai Parlament eszméjét és gyűléseit, csak a közvetítést a hallgató szempontjából) nyugodtan rádió-giccseknek mondunk. Hanem a többiekre. Nem lett volna szabad felolvasatni pl. György Dezső (a magyarul rosszul beszélő bemondónő György Dezsőnek konferálta) hézagos és összezsapott előadását. Viszont örömmel regisztráljuk, hogy a Járási Közművelődési Szövetség előadásában decemberben megjelent az első előadás, amit vártunk. Nagy József előadása volt ez, amely az évvégi népszokásokról szólt. Ilyen és hasonló, főleg szociológiai előadásokat várunk a pozsonyi rádiótól. A pedagógiai előadások is ilyen konkrétak és kedvelté teszik ezt a ciklust.

Végeredményben az év végén is csak azt mondhatjuk, amit év elején. Ki kell bővíteni a munkatársak, írók, költők és művészek sorát, mert a mostani egyoldalú gyakorlat lehetőségeiből aligha lehet hosszabb időig nívós közvetítéseket adni.

V. S.

A KAZINCZY KÖNYVSZÖVETKEZET HÍREI

A Kazinczy Könyv- és Lapkiadószövetkezet decemberben tartotta Kassán évi rendes közgyűlését. Az ülés jelentősége abban áll elsősorban, hogy a szövetkezet e közgyűlésén bővítette ki kereteit s a szlovenszkói magyarság vezető kultúrmunkásainak néhány számottevő tagját választotta igazgatóságába. Ezáltal is azt a gondolatot szolgálta a Szövetkezet, hogy létrehozni segítsen a szlovenszkói magyar kultúrelét egységét. Szent-Ivány József, a szövetkezet elnöke vezette a gyűlést s elnöki megnyitójában a szentiváni kúria idejére emlékezett vissza, amikor a Könyvszövetkezet megalakult. Az általános gazdasági válság a szövetkezetet sem kerülte ki, de a szövetkezetet s az általa képviselt eszmét sikerült mégis megmeneni. Majd a Magyar Írás s a Könyvszövetkezet megjelent a budapesti könyvnapon is, később divat lett a mai kisebbségi irodalmunkról beszélni, írni, olvasni, ott, ahol eddig szóba sem került, felfigyelt a közönség, a kereskedelem s ma kapós a szlovenszkói magyar író kéziratára. A szövetkezetnek nem célja a szlovenszkói írók termésének kizárólagos kiadójaként lépni föl, a szövetkezet feladata az őrhely feladata, amely féltve őrzi a kincseket s figyeli a kultúreseményeinket. A mi feladatunk a magyar lélek sajátosságának vigyázása, hogy ezek irodalmunkból ki ne vesszenek. Nemcsak azért, hogy magyarságunk tudatossá váljék bennünk, de azért is, mert éppen ez a sajátos magyar íz és zamát igen sok magyar sikert hozott a külföldön is és mindig a primitív népi értékek felé fordul a nagy európai népek intelligenciájának érdeklődése, — mon-

dotta többek között Szent-Ivány József elnök. Majd melegen üdvözölte a szövetkezet munkatereire visszatérő dr. Sziklay Ferencet s ismertette azokat a terveket, amelyek a szövetkezet jövődő munkája terén szóba jöhetnek. A nyitrai HID-mozgalommal, a SzMKE-vel szorosabb kapcsolatokat akar a Szövetkezet fűzni s elsőrangú feladatának tekintti népművelő munkák kiadását. A Magyar Írást irodalmi koncentráció irányában kell kifejleszteni, a könyvbarát társaságot megerősíteni s kiadványainkat az eddiginél erőteljesebben terjeszteni. Legközelebbi könyve egy nagy magyar lírai antológia lesz a kiadóvállalatnak. Ebben az antológiában a csehszlovákiai magyar líra is méltó helyet fog kapni. Folyamatban van a Rákóczi-idők szellemi és tárgyi értékeinek felkutatása. Foglalkozik a Szövetkezet a csehszlovákiai magyar írók bibliográfiájának összeállításával, majd tervbevette Féja Géza magyar irodalomtörténetének kiadását. „Munkánk szelleme és vezető eszméje, — folytatta előadását az elnök, — a korszerű magyar szellemiség és öntudat nevelése, mely természetéből kifolyólag a keresztény erkölcsi alapon áll, kritikai mércénk a tiszta irodalmiság keresése.” A közgyűlés elfogadta az előterjesztett 1935. évi zárószámadásokat s az új igazgatóság tagjaival megválasztotta Szent-Ivány József, dr. Sziklay Ferenc, Gömör János, Lükő Géza, Fábry Viktor, Szombathy Viktor, Tamás Lajos, Haltenberger Ince, Hevessy László, dr. Szepessy Miksa, Schubert Tódor, dr. Staud Gábor, Kristóff Sándor és dr. Groó Géza részjegyeseket.

A Magyar Írás szerkesztősége:

Felelős szerkesztő és kiadó: dr. Simon Menyhért.
Szlovenszkói szerkesztő: Szombathy Viktor, Komárom-Komarno.

Ruszinszkói szerkesztő: Rácz Pál, Ungvár-Užhorod.

Budapesti szerkesztőbizottság: Féja Géza, Marek Antal dr., Muhoray Elemér, Posszonyi László dr., Szitnyay Zoltán és Vécsey Zoltán dr., képzőművész: Artinger Imre. Szerkesztőségi adminisztráció: XI. Horthy Miklós út 15/c. III. Telefon 269099.

Erdélyi szerkesztő: Tamási Áron, Kolozsvár-Cluj, Strada Avram Jancu 46.

Amerikai szerkesztő: Reményi József, Cleveland-Ohio, USA.

A Magyar Írás kiadóhivatala és képviseltelei:

Szlovenszkói kiadóhivatal: Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet, Tornaľa-Tornaľa.

Budapesti kiadóhivatal: XI. Horthy Miklós út 15/c. III. Telefon 269099.

Főbizományosok:

Romániában „Pallas” könyv- és lapterjesztő vállalat, Kolozsvár-Cluj.

Jugoszláviában: „Literária” könyv- és lapterjesztő vállalat, Subotica.

A Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet

a magyar írók eredeti és idegen írók fordított műveinek, szépirodalmi, tudományos, ifjúsági könyveknek és időszakos folyóiratoknak kiadására alakult. Könyvpártoló szerve a

Kazinczy Könyvbarátok Társasága,

amely évente 4—6 kötet eredeti művet (kb. 1200 oldal terjedelemben) és a MAGYAR ÍRÁS tíz számát (egyenként 128 oldal terjedelemben), adja tagjainak.

Tagsági díj fűzött sorozat megrendelése esetén Ké 120.—, Pengő 26.—, kötött sorozatnál Ké 150.—, Pengő 32.—.

Tagdíj negyedévenként fizetendő.

Fizetéseket továbbít a Magyar Írás minden szerkesztője, kiadóhivatala és bizományosa.

Részletes felvilágosítással szolgál a Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet, Tornaľa-Tornaľa Póstafiók 25.

A KAZINCZY KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ SZÖVETKEZET

kiadásában még kapható megjelent művek:

	bolti ára csehszlovák koronában	füzve	kötve
Brogyányi: Festőművészet Szlovenszkon	25.—		30.—
Darkó István: Két ember, egy árnyék	10.—		
— Szép ötvöslegény. Ferdetorony	10.—		
— Zuzmara	10.—		
— Szakadék	10.—	15.—	
Dr. Bálint Aladár: MUDr. Darvas	15.—	20.—	
Branecy-Marék: Frater Johannes	25.—	30.—	
Darvas János: Hegyország hangja	20.—	25.—	
Féja Géza: Élet és álom. Népmesék	25.—	30.—	
Földes György: Kukkónia lelke	15.—	20.—	
Gyalay Domokos: Vaskenyéren	15.—	20.—	
Győri Dezső: Hol a költő?	15.—	20.—	
Jaczkó Olga: Virágzó cseresznyék	15.—	20.—	
Jarnó József: Magyar miniatűrök.		20.—	
Márai Sándor: Csutora	15.—	20.—	
Mécs László: Az ember és árnyéka	25.—	30.—	
— Vigasztaló	25.—		
Rácz Pál: Szomorú ember	15.—	20.—	
Reményi József: Élni kell. I—II. kötet	25.—	30.—	
— Lesz-e reggel?		20.—	
Sárosi Árpád: Áldozom a napnak	15.—		
Sebesi Ernő: Megrugott emberek	15.—	20.—	
Sinka István: Pásztorének	10.—		
Szabó Pál: Anyaföld	25.—	30.—	
Sziklay Ferenc: Kazinczy évkönyv	15.—	20.—	
— Világ ura	15.—	20.—	
— A jöttment		20.—	
Szitnyai Zoltán: Szeptemberi majális		20.—	
Szombathy Viktor: Én kedves népem	20.—		
Tamás Mihály: Mirákulum	15.—	20.—	
Tamási Áron: Énekes madár	15.—		
Vécsey Zoltán: Az új Európa	15.—	20.—	
Zerdahelyi József: Egy tőnek három fa- kadása	20.—	25.—	

Megrendelhetők, míg a készlet tart, a Kazinczy Szövetkezet irodái és a Magyar Írás szerkesztőségeiben, kiadóhivatalaiban.